

Universitetet
i Stavanger

DET TEKNISK-NATURVITENSKAPELIGE FAKULTET

MASTEROPPGAVE

Studieprogram/spesialisering: Master i samfunnssikkerhet	Vår, 2021 <u>Åpen</u> / ~~Konfidensiell~~
Forfatter: Bernhard Christoffer Caspari	
Fagansvarlig: Bjørn Ivar Kruke Veileder: Karen Lund Petersen	
Tittel på masteroppgaven: Norges forståelse av hybride trusler: Effektene av ulike konseptualiseringer på myndighetenes samarbeid Engelsk: Norway's understanding of hybrid threats: The effects of different conceptualisations on the authorities' cooperation	
Studiepoeng: 30	
Emneord: Hybride trusler, konseptualisering, samarbeid, problemforståelse, Norge, wicked problems og deteksjon.	Sidetall: 93/113 + vedlegg/annet: 20/113 Stavanger, 15. Juni, 2021 dato/år

Forside for masteroppgaven
Det Teknisk-naturvitenskapelige fakultet

Norges forståelse av hybride trusler

Effektene av ulike konseptualiseringer på myndighetenes samarbeid

Masteroppgave i samfunnssikkerhet

Våren 2021

Universitetet
i Stavanger

Bernhard Christoffer Caspari

Universitetet i Stavanger

Det teknisk-naturvitenskapelige fakultet

Sammendrag

Statlige og ikke-statlige aktørers koordinering, og synkronisering av militære, politiske, økonomiske, sivile og informasjonsmessige virkemidler blir ofte omtalt som hybride trusler. Begrepet og de tilhørende beskrivelsene er det knyttet mange misforståelser og mye usikkerhet til. Uenigheter om hva fenomenet er, og skal kalles har komplisert arbeidet mot slike trusler internasjonalt. Konseptualiseringen av fenomenet, altså hvordan det forstås, anvendes, og tolkes virker å påvirke hvilken tilnærming stater velger i sin innsats mot truslene.

Norges geostrategiske plassering, tilgang på ressurser, og posisjon i det internasjonale samfunnet har medført at demokratiet har blitt et mål for hybride trusler. For å vurdere myndighetenes innsats har oppgaven studert hvordan offentlige virksomheter som departementer, direktorater, og etterretnings- og sikkerhetstjenestene konseptualiserer hybride trusler. Ut fra dataene som er funnet er det deretter gjort analyse, og vurdering av effektene de ulike konseptualiseringene har hatt på virksomhetenes samarbeid med hverandre.

Opgaven har funnet ut at myndighetenes beskrivelser samstemmer til en viss grad, men forskjellene indikerer avvik i deres forståelse av problemet. Mangel på felles problemforståelse har skapt utfordringer i arbeidet deres med å finne løsninger. Empirien illustrerer at enkelte offentlige virksomheter forsøker å enes om å bruke begrepet sammensatte trusler, men ikke alle myndighetsorganene fremstår å ønske dette. Selv om myndighetene er klar over begreps- og forståelsesproblematikken blir de underliggende problemene ikke løst. En av årsakene kan være at valg av ett begrep, og én definisjon utfordrer den nåværende rolle- og ansvarsfordelingen.

Uenigheter om hva hybride trusler er, hvordan det opererer, og hvor alvorlig eller sannsynlig det er kommer som resultat av at statsapparatet er fragmentert. Følgelig reduseres myndighetenes samarbeidsevne ettersom virksomhetene retter sin innsats mot hybride trusler ut fra egen oppfatning av hvilke verdier, trusler og sårbarheter som er viktigst. Ved å studere norske myndigheters konseptualisering av hybride trusler har oppgaven forsøkt å få innsikt i forskjeller og likheter i hva informantene, og deler av statsforvaltningen mener om fenomenet. Dette har gitt mulighet til å kritisk vurdere løsningsforslagene som er identifisert i litteraturstudiet, de offentlige dokumentene, og til informantene. I tillegg har det gitt grunnlag for å vurdere i hvilken grad ulike konseptualiseringer har påvirket samarbeidet i innsatsen mot hybride trusler i Norge.

Forord

Temaet hybride trusler har interessert meg i flere år. Å få mulighet til å fordype meg i dette gjennom masterstudiet har derfor vært et privilegium. Det har vært en bratt læringskurve med både opp og nedturer. Lange kvelder på lesesalen, og enorme mengder kaffe. Gode medstudenter har bidratt til å holde motet oppe.

Jeg vil rette en stor takk til alle informantene som har stilt til intervju. Uten dere ville ikke oppgaven vært mulig. Dere har gitt meg innsikt, og forståelse av et tema som er svært komplisert.

I forbindelse med oppgaven har jeg òg vært i kontakt med mange personer som har gitt meg gode råd, og veiledninger. Dere har utfordret meg, og gitt meg perspektiver jeg selv ikke ville oppdaget. Det settes stor pris på.

Jeg ønsker også å takke min veileder Karen Lund Petersen fra København Universitet, og Danish Institute of International Studies. Din tydelighet, faglige kompetanse, og pedagogiske evner har gitt meg et nytt syn på en komplisert tematikk, og bidratt til et produkt jeg er veldig fornøyd med.

Til slutt, tusen takk til familie, kjæreste, og venner som alltid er der for meg. Dere er best.

Bernhard Christoffer Caspari

Stavanger, 15. juni 2021.

Innhold

Sammendrag.....	ii
Forord.....	iii
Tabell- og figuroversikt.....	vi
Forkortelser.....	vi
1. Introduksjon: Et kunstig samarbeid?.....	1
1.1 Problemstilling.....	2
1.2 Avgrensning og begrensning.....	3
1.3 Struktur.....	3
2. Teoretisk rammeverk: Oppgavens faglige grunnlag.....	5
2.1 Litteraturstudie: hybrid-begrepet, nye virkemidler og nye aktører.....	5
2.1.1 Hybrid-begrepet.....	5
2.1.2 Gammelt konsept med nye virkemidler.....	8
2.1.3 Aktøravhengighet.....	9
2.1.4 Deteksjon av hybride trusler: Et wicked problem.....	11
2.1.5 Løsninger: Hvordan kan arbeidet med hybride trusler organiseres?.....	14
2.1.6 Oppsummering.....	16
3. Metode: Behovet for en kvalitativ tilnærming.....	18
3.1 Kvalitativ metode.....	18
3.1.1 Faglig utgangspunkt: Litteraturstudiets funksjon og forfatterens bakgrunn.....	18
3.1.2 Prosjektets metodologiske formål: Hensikt og antakelser.....	19
3.2 Forskningsdesign og fremgangsmåte.....	20
3.2.1 Forskningsstrategi.....	21
3.2.2 Abduktiv forskningsstrategi.....	21
3.2.3 Ontologiske og epistemologiske antakelser: Betydningen av konsepter.....	22
3.3 Datainnsamling og triangulering.....	23
3.3.1 Primær og sekundær kilder.....	24
3.3.2 Intervju.....	24
3.4 Datarelevans: Hva er det som trengs?.....	31
3.4.1 Datareduksjon og NVivo 12.....	33
3.5 Dataanalyse og tolkning: Hvordan brukes det empiriske materialet?.....	34
3.5.1 Konseptanalyse: Kombinasjon av begreps- og diskursanalyse.....	35
3.5.2 Praktisk gjennomføring av analysene.....	36
3.5.3 Analysen- og utvelgelsesprosessen sitt faglige grunnlag.....	38
3.6 Evaluering av oppgavens metode.....	39
3.6.1 Validitet og reliabilitet.....	39

4.	Empiri og analyse: Utvikling og endring av konseptet hybride trusler.....	42
4.1	Wicked problem-teori: Utgangspunkt for analyse og tolkning av empirien	42
4.2	Konseptanalyse: Begrepsbruk og forståelse	43
4.2.1	Informantenes begrepsbruk: En diskurs i endring?	44
4.2.2	Utvikling og endring i begrepsbruk og forståelse	49
4.3	Analysekategoriene: Grunnlaget for en dypere konseptforståelse	52
4.3.1	Virkemidler: Aktørens verktøykasse.....	53
4.3.2	Aktøravhengighet: Kjenn din motpart og konteksten rundt han	57
4.3.3	Intensjon, mål og sårbarheter: Innsikt gir utsikt.....	62
4.3.4	Tidsperspektiv og faser: Situasjonforståelse.....	67
4.4	Oppsummering av analysens funn fra det empiriske materialet.....	77
5.	Diskusjon: Enkle løsninger for komplekse problemer	78
5.1	Foreslåtte løsninger: Ignorerer hovedproblemet	79
5.1.1	Situasjonforståelse: Makt og politikk som hinder for samarbeid	80
5.1.2	Koordinering og samarbeid: En underutviklet form for resiliens	82
5.1.3	Etablering av en sektorovergripende myndighet: Attribusjonsproblematikk	84
5.2	Forventninger og virkelighet: Overraskende funn.....	87
5.2.1	Falsifisering og bekreftelse av egne antakelser.....	87
5.2.2.	Nåværende og fremtidige utfordringer.....	88
5.2.3	Det større bilde: Er løsningene bærekraftige?.....	90
6.	Konklusjon: Effektene av ulike konseptualiseringer	92
6.1	Videre forskning: Private virksomheters konseptualisering av hybride trusler	93
	Litteraturliste	94
	Vedlegg	99
	Vedlegg 1: Intervjuguide.....	99
	Vedlegg 2: Meldeskjema for behandling av personopplysninger	100
	Vedlegg 3: Informasjonsskriv med samtykkeerklæring for intervju.....	103

Tabell- og figuroversikt

Tabell 1: Kjennetegn ved wicked problem.....	12
Tabell 2 MCDC-kjennetegn for en hybrid trussel	13
Tabell 3 Oppsummering av litteraturstudiet: En organisering av oppgavens analyse	17
Tabell 4 Fremgangsmåte	20
Tabell 5 Informanter	26
Tabell 6 Utvalgte dokumenter fra norsk statsforvaltning	32
Tabell 7 Kategorier, koder og relasjoner i NVivo	34
Tabell 8 Spørsmål til diskursanalysen og begrunnelse for spørsmålet.....	36
Tabell 9 Karakteristikker ved hybride tusler og wicked problems.....	42
Tabell 10: Oppsummering av empiriske funn	77
Tabell 11 Funnt fra litteraturstudiet og det empiriske materialet	78
Figur 1: Operasjonsområde til sammensatte (hybride) trusler	45
Figur 2: Illustrasjon av hvilken fase hybrid krigføring opererer	46
Figur 3 Økende alvorlighetsgrad?	47
Figur 4: Risikotrekanten.....	64
Figur 5: Virkemiddelbruk i ulike faser.....	71
Figur 6: Vertikal og horisontal eskalering av virkemidler	73
Figur 7: Virkemiddelbruk i fasene fred, krise og krig	74
Figur 8: Horisontal og vertikal eskalering, norsk versjon.....	75

Forkortelser

DSB	Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap
DSS	Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
E-tjenesten	Etterretningstjenesten
EOS-tjenestene	Etterretning- og sikkerhetstjenestene
FD	Forsvarsdepartementet
FFI	Forsvarets forskningsinstitutt
Hybrid CoE	Hybrid Center of Excellence
ISIL	Islamske Stat i Irak og Levanten
JD	Justis- og beredskapsdepartementet
MCDC	Multinational Capability Development Campaign
MPØSI	Militære, politiske, økonomiske, sivile og informasjonsmessig
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NFD	Nærings- og fiskeridepartementet
NOU	Norsk offentlig utredning
NUPI	Norsk Utenrikspolitisk Institutt
NSD	Norsk senter for forskningsdata
NSM	Nasjonal sikkerhetsmyndighet
NSR	Næringslivets sikkerhetsråd
Prop.	Proposisjon
PST	Politiets sikkerhetstjeneste
UD	Utenriksdepartementet
WP	Wicked problems

1. Introduksjon: Et kunstig samarbeid?

Den 8. Februar 2021 sto de norske etterretnings- og sikkerhetstjenestene for første gang på samme scene og fremla hver sin åpne trusselvurdering. Ut fra sine ansvarsområder presenterte Etterretningstjenesten (E-tjenesten), Politiets sikkerhetstjeneste (PST) og Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) sine vurderinger av truslene de antar vil utgjøre størst risiko for Norge og norske interesser. I åpningstalen til Forsvarsminister Frank Bakke-Jensen påpekte han at Norge står ovenfor et trusselbilde som treffer på tvers av sektorer, hvor samfunnssikkerhet og statssikkerhet har blitt tettere knyttet sammen. I sitt resonnement forklarte han at «... såkalte sammensatte virkemidler blir mer utbredt, og at vi bruker begrepet sammensatte trusler.»¹ Sjef for E-tjenesten, Nils Andreas Stensønes fortsetter så med å påpeke at:

«Kombinasjonen av ulike virkemidler, sivile og militære, åpne og fordekte, i det fysiske så vel som i det digitale rom gjør trusselen utfordrende og sammensatt. Den sammensatte bruken av virkemidler gjør skille mellom å beskytte nasjonal suverenitet og territoriell integritet på den ene siden, og opprettholde vitale samfunnsfunksjoner på den andre, blir mindre tydelig. Statssikkerhet og samfunnssikkerhet må sees under ett.»²

Kort tid etter fortsatte sjefen for PST, Hans Sverre Sjøvold sitt innlegg, men uten å nevne denne utviklingen. Sjøvold påpekte at spennvidden i trusselbildet er større, men nevnte ikke tematikken både Bakke-Jensen og Stensønes nevnte. I det etterfølgende innlegget til sjefen for NSM Kjetil Nilsen, forklarte han at tjenestens arbeid bygger på vurderingene gjort av E-tjenesten og PST. Han la stor vekt på sammensatte trusler, og pekte på det som en av de tre største truslene mot Norge i året som kommer. Til tross for en felles fremleggelse av trusselvurderinger, fremsto ikke tjenestene å ha en felles forståelse av trusselbildet.

Opptreden fremsto å demonstrere et samarbeid som var sterkere enn det er. I en brosjyre NSM produserte i forbindelse med sin rapport Risiko 2021 brukte tjenesten begrepet hybride trusler for å forklare sammensatte trusler³. E-tjenesten nevner at trusselbildet Norge står ovenfor er mer sammensatt, men kalte det ikke eksplisitt sammensatte trusler eller hybride trusler i sin rapport.⁴ PST nevnte heller ikke begrepene i sin tale eller årets trusselvurdering. Den ulike begrepsbruken og beskrivelsene tjenestene kom med antydte et samarbeid preget av uenigheter.

---

¹ Felles fremlegging av trusselvurderinger.

² Felles fremlegging av trusselvurderinger.

³ Nasjonal sikkerhetsmyndighet, «Risiko 2021 - helhetlig sikring mot sammensatte trusler».

⁴ Etterretningstjenesten, «FOKUS 2021».

De siste årene har vi sett at forskjellige begreper har blitt anvendt for å forklare trusselen flere land står ovenfor. Det mest anerkjente, men også det mest diskuterte begrepet er *hybride trusler*. Ofte kjennetegnes hybride trusler av at en aktør koordinerer, og til en viss grad synkroniserer ett bredt sett av virkemidler mot et eller flere mål for å få en effekt på en motstander. Som Bakke-Jensen påpekte i sin innledende tale, opererer en slik trussel på tvers av sektorer. Dette krever et samlet arbeid fra både etterretnings- og sikkerhetstjenestene (EOS), men også andre offentlige og private virksomheter.

En av utfordringene de offentlige virksomhetene står ovenfor er å utvikle et godt samvirke. Det krever enighet om hva slags trusler Norge står ovenfor, og hvordan disse skal møtes. Ettersom det ikke er noen klar enighet om hva truslene er, eller hvilke som er mest alvorlig kan dette gjøre Norge mer sårbart. Uenighetene fremstår å komme som en konsekvens av ulike problem- og konseptforståelser. Konsekvensen av uenighetene virker dermed å påvirke utformingen av norsk sikkerhetspolitikk, ettersom hvordan de offentlige virksomhetene oppfatter hybride trusler påvirker hvordan de mener innsatsen mot hybride trusler bør gjennomføres. Hvorvidt dette er tilfellet, skal oppgaven avklare.

Norske myndigheter og private virksomheter har ulike funksjoner og roller i samfunnet. Sektorprinsippet står sterkt i det norske byråkratiet, og har ofte vært en styrke i samfunnet. Til tross for dette har vi det siste tiåret sett en utvikling av ett stadig mer komplekst, og dynamisk trusselbilde. Utfordringene som avdekkes i dag fører til at nye utvikles i morgen. Norske myndigheter konstaterer at samfunnssikkerhet og statssikkerhet smelter sammen, og må sees under ett. Det krever at de også adresserer utfordringene ved dagens samvirke, og utvikler en felles forståelse av risikoene demokratiet står ovenfor.

1.1 Problemstilling

For å bidra i arbeidet har masteroppgaven til hensikt å utforske et område som det i dag finnes lite forskning på i Norge. Formålet er å kartlegge og beskrive hvordan norske offentlige virksomheter som departementer, direktorater, EOS-tjenestene og forskningsinstitusjoner konseptualiserer begrepet hybride trusler. Forklare hvilke forskjeller og likheter som kjennetegner deres begrepsbruk, og tolkninger. Deretter analysere og vurdere påvirkningen dette kan ha, eller har hatt på samvirke mellom disse offentlige virksomhetene. Prosjektets problemstilling er derfor formulert slik:

Hvordan konseptualiserer norske myndigheter hybride trusler, og i hvilken grad påvirker dette offentlige virksomheters samarbeid i innsatsen mot slike trusler?

Bakgrunnen for at fokuset er på *konseptualiseringen* norske myndigheter har av hybride trusler kommer av at konseptet anvendes og forstås ulikt av forskjellige virksomheter. Det finnes også mange begreper og konsepter som omtaler det samme, men kalles noe annet. Ved å sette søkelys på konseptualiseringen sikter oppgaven på å få frem nyansene mellom de ulike måtene å tolke konseptet på, og effektene det kan ha. Oppgaven vil se denne problematikken i lys av arbeidet med å detektere, eller avdekke slike trusler ettersom dette er første steg i innsatsen mot hybride trusler.

1.2 Avgrensning og begrensning

Prosjektet baserer seg kun på åpne kilder. Alle vurderinger som er gjort er mine, og uten informasjon som er gradert i henhold til Lov om nasjonal sikkerhet (Sikkerhetsloven) av 2019.⁵ Oppgaven er et produkt av kunnskap og erfaringer fra hovedsakelig de siste ti årene. Disse kan endres i løpet av kort tid ved en utvikling i den sikkerhetspolitiske situasjonen. Datamaterialet er innhentet over internett, og i samtaler med informanter som har arbeidet tett med tematikken.

Både offentlige og private virksomheter er ansvarlig for stats- og samfunnsikkerheten i Norge, og er derfor relevant å fokusere på. Private virksomheters rolle vil diskuteres ved noen anledninger, men hovedfokuset er på det offentlige. Fagpersoner, forskere, vurderinger fra EOS-tjenestene, og myndighetene som til daglig arbeider med hybride trusler vurderes derfor i større grad enn private virksomheter. Intervju og informasjon fra enkeltstående private virksomheter er ikke inkludert. Næringslivets sikkerhetsråd representerer privat sektor sitt perspektiv.

Søkelyset for oppgaven er hovedsakelig på hvordan prosessen med å avdekke hybride trusler kan påvirkes av ulike problem- og konseptforståelser. I tillegg hvordan dette påvirker valg av løsning i innsatsen mot slike trusler. Formålet er å gi norske myndigheter et innblikk i hvordan statsforvaltningen forholder seg til tematikken. Begrepet er omdiskutert, og min forståelse vil kunne kritiseres. For å ikke forvirre eller komplisere oppgavens standpunkt vil jeg avgrense oppgaven til kun å bruke begrepet hybride trusler. Dette kommer ikke av at begrepet nødvendigvis er best, men heller for å være konsekvent i begrepsbruken.

1.3 Struktur

For å besvare problemstillingen må oppgaven gjennomgå den akademiske litteratur på området, og metoden som er valgt, før en grundig analyse av de empiriske funn kan gjennomføres. I

---

⁵ Justis- og beredskapsdepartementet, «Sikkerhetsloven».

kapittel 1 er oppgavens problematikk, problemstilling, og avgrensning gjennomført. I Kapittel 2 følger det teoretiske rammeverket med en litteraturstudie som gjennomgår temaets nåværende, og tidligere akademiske debatt. Her får leseren et innblikk i sentral akademisk litteratur, og den akademiske tilstanden til problematikken. Kapittelet gir dermed en ytterligere beskrivelse av den nåværende konteksten, og utfordringene som kjennetegner hybride trusler. Kapittel 3 omhandler oppgavens metode og analytiske strategi. Her vil begrunnelsene for valgene av oppgavens metode i forbindelse med de kvalitative intervjuene, samt begreps- og diskursanalysen gjennomgå. I kapittel 4 følger en grundig presentasjon av oppgavens funn og empiri. Her vil informasjonen som har blitt innhentet analyseres, og bli satt opp mot hverandre. Kapittel 5 vil drøfte og diskutere funnene fra kapittel 4 opp mot litteraturstudiet i kapittel 2, oppgavens problemstilling, og løsningene som er presentert av informantene og myndighetene. Til slutt vil kapittel 6 trekke frem hovedlinjene, og konkludere oppgaven. Her vil problemstillingen besvares, og forslag til videre forskning presenteres.

2. Teoretisk rammeverk: Oppgavens faglige grunnlag

Det teoretiske rammeverket baseres på akademiske verk som omhandler problemstillingens tematikk. Kapittelet har til hensikt å gi en innføring i hva som er skrevet om utfordringene knyttet til konseptualiseringen, og innsatsen mot hybride trusler. Målet er å gi leseren en forståelse av den tidligere og nåværende akademiske tilstanden til tematikken. Kapittelet tar for seg hvordan akademikere har tilnærmet seg lignende problemstillinger knyttet til hybride trusler. Slik etableres et faglig grunnlag som leseren kan gjøre egne betraktninger ut ifra.⁶

Problemstillingen er todelt. Først skal norske myndigheters konseptualisering av hybride trusler utforskes. Deretter finne ut om konseptualiseringen påvirker samvirke knyttet til innsatsen mot en hybrid trussel. Utfordringene som er identifisert i den akademiske debatten setter søkelys på fire områder. Den ene er knyttet til virkemidlene som anvendes, den andre er aktørrelatert og ser på fremgangsmåtene statlige og ikke-statlige aktører bruker. Tredje knyttes til intensjoner, mål og sårbarheter, og den fjerde om hvilket tidsperspektiv og fase en hybrid trussel kan anvendes i. Litteraturstudiet vurderer også utfordringene til deteksjon av wicked problems, som hybride trusler kan kategoriseres som. Avslutningsvis vil kapittelet kort se på løsningsforslag som går igjen i litteraturen.

2.1 Litteraturstudie: hybrid-begrepet, nye virkemidler og nye aktører

Den akademiske debatten rundt hybride trusler er preget av mye uenigheter. Det finnes ingen autorativ definisjon av begrepet, eller konseptet. Flere har forsøkt på ulike beskrivelser, forståelser og definisjoner av trusselen, men uten hell. Bakgrunnen for at oppfatningene om hva en hybrid trussel er varierer, og kommer som resultat av at trusselen sjelden tar en bestemt form.⁷ Det er også uenighet om hvorvidt det i det hele tatt skal kalles en *hybrid* trussel.

2.1.1 Hybrid-begrepet

Uenigheter om begrepsbruk har komplisert den akademiske debatten, men er et viktig kjennetegn ved trusselen. De som har forsøkt å definere eller beskrive konseptet hybride trusler, eller nærliggende begreper og konsepter har nemlig til en viss grad rett i sine forsøk. En hybrid trussel kan nemlig forstås, og settes sammen på mange ulike måter ved hjelp av utallige virkemidler.⁸

---

⁶ Blaikie, *Designing social research*, 17.

⁷ Cullen og Reichborn-Kjennerud, «Understanding Hybrid Warfare».

⁸ Chivvis, *Understanding Russian «Hybrid Warfare»*, 1; Treverton mfl., «Addressing Hybrid Threats», 10.

Ut fra en naturvitenskapelig forklaring stammer ordet hybrid fra biologien. Her viser det til et genetisk forhold hvor noe fremkommer som resultat av en krysning, eller sammensetning av flere elementer.⁹ Biologi-tilnærmingen er nyttig fordi det legger til grunn en forståelse om at to eller flere elementer, eller i oppgavens tilfelle: *virkemidler* settes sammen for at noe skal kunne kalles hybrid.¹⁰ Konseptet er da ikke så uklart som det kan fremstå ved første øyekast, fordi de som bruker hybrid-begrepet har grunnlag i én felles forståelse.¹¹

Mangel på konsensus rundt fagfeltets terminologi er derimot en av utfordringene knyttet til arbeidet mot hybride trusler. Den akademiske litteraturen kan grovt deles inn i tre grupper hvor hybride trusler på den ene siden forstås som en samlebetegnelse der hybrid krigføring, og hybrid operasjoner eller kampanjer er eksempler på slike trusler.¹² På den andre siden kan begrepet forstås alene, som én hybrid trussel, som skiller seg fra de andre hybrid-begrepene. I et slikt tilfellet blir begreper som hybrid krigføring, hybride operasjoner eller kampanjer forstått separat fra en hybrid trussel.¹³ Det er også flere som ikke er enige i bruken av begrepene etter prefikset hybrid, altså om vi skal kalle det trusler, krigføring, aktiviteter, operasjoner, kampanjer eller metoder. Dette kommer blant annet som et resultat av at en hybrid trussel kan operere i gråsonen mellom fred og krig. Ved å eksempelvis bruke begrepet *krigføring* vil det kunne føre med seg en helt annen reaksjon som følge av de juridiske forpliktelsene som gjerne følger en krigshandling.¹⁴ Uenighetene gjør tematikken komplisert fordi begrepene er vanskelige å forholde seg til.

Utenfor de to gruppene nevnt over har vi en siste gruppe med akademiske verk som ikke bruker prefikset hybrid. Disse knyttes ofte opp mot, eller 'blandes' med konseptet hybride trusler. Her har vi begreper som asymmetrisk krigføring, ikke-lineær tilnærming, uinnskrenket krigføring, gråsoneraktiviteter, etterretnings- og påvirkningsoperasjoner, 'alle statens virkemidler', og Gerasimov-doktrinen.¹⁵ Denne litteraturen faller delvis utenfor den akademiske debatten, ettersom disse forholder seg til andre begreper og konsepter. Fremveksten av begreper som sammensatte trusler og sammensatt virkemiddelbruk vil omtales i empirikapittelet da disse hovedsakelig brukes i Norge. Bakgrunnen for at noen ikke bruker

---

⁹ Brøgger, «hybrid».

¹⁰ Diesen, «Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt», 8.

¹¹ Smith og Giannopoulos, «The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model Public Version», 9.

¹² Mumford, «Ambiguity in Hybrid Warfare», 3.

¹³ Hoffman, «Hybrid Warfare and Challenges».

¹⁴ Sari, «Legal Resilience in an Era of Grey Zone Conflicts and Hybrid Threats», 854.

¹⁵ Gerasimov-doktrinen viser til en artikkel skrevet av sjefen for den russiske generalstaben, General Valery Gerasimov. Noen fagfolk og akademikere forstår artikkelen som en manifestasjon av hybride trusler i russisk militærdoktriner. Coalson, «Top Russian General Lays Bare Putin's Plan for Ukraine».

hybrid-begrepet varierer. Eksempelvis påpekte Dr. Damien Van Puyvelde, professor i Sikkerhetsstudier, og assisterende direktør for forskning ved National Security Studies Institute ved Universitetet i Texas i ett innlegg publisert av NATO (North Atlantic Treaty Organization) at konseptet hybride trusler er unyttig. Han legger til at det ikke har et teoretisk rammeverk medlemslandene er enige om.¹⁶ Professor Van Puyvelde skriver at:

«In practice, any threat can be hybrid as long as it is not limited to a single form and dimension of warfare. When any threat or use of force is defined as hybrid, the term loses its value and causes confusion instead of clarifying the “reality” of modern warfare. »¹⁷

Denne oppfatningen om hybrid-konseptet er relativt utbredt, men inneholder noen logiske brister. Som Van Puyvelde skriver kan en hvilken som helst trussel være hybrid så lenge den består av to eller flere dimensjoner. Dette er tilsynelatende en logisk slutning, men ifølge oppgavens, og min tolkning er en hybrid trussel bevisst satt sammen, koordinert og synkronisert med andre virkemidler. En trussel kan ikke betegnes som hybrid kun fordi to eller flere hendelser inntreffer innenfor samme tidsrom. En sabotasjehendelse mot et kraftverk, en desinformasjonskampanje over sosiale medier, og ulovlige grensepasseringer er ikke nødvendigvis en hybrid trussel med mindre hendelsene er koordinert av én aktør i den hensikt å skape synergieffekter.¹⁸

Poenget Van Puyvelde illustrerer er derimot viktig, og preger deler av den akademiske debatten: “... hybrid is always a combination but not all combinations are hybrid”.¹⁹ Selv om hendelser inntreffer innenfor samme tidsrom betyr ikke det at de er koordinerte. Uønskede hendelser skjer av ulike grunner. De kan være intenderte og ikke-intenderte, ondsinnede eller bare uhell. Feiltolkninger og misforståelser om at noe er ‘hybrid’ kun fordi to eller flere hendelser inntreffer er problematisk fordi det åpner for en vidtfavnende begrepsbruk og konseptforståelse. Van Puyvelde hevder dette allerede er tilfellet, men dersom flere akademikere, politikere og fagpersoner blir enige rundt konseptualiseringen av hybride trusler kan dette bidra til å gi NATOs medlemsland et fast rammeverk. Hvorvidt dette er hensiktsmessig, eller den riktige løsningen gjenstår å se.

Splittelsen i hybrid-litteraturen er en styrke og en svakhet. På den ene siden, er uenigheten ett tegn på den nåværende akademiske tilstanden til konseptet. Uenighetene består

---

¹⁶ Van Puyvelde, «Hybrid War – Does It Even Exist? »

¹⁷ Van Puyvelde, «Hybrid War – Does It Even Exist? »

¹⁸ Cullen og Reichborn-Kjennerud, «Understanding Hybrid Warfare».

¹⁹ Smith og Giannopoulos, «The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model Public Version», 2.

fordi det ikke er tydelig hva en hybrid trussel er, eller om konseptet i det hele tatt skal brukes. En styrke ved at litteraturen er splittet er at det fører til konstruktive vurderinger av ulike aspekter ved problematikken. Sånn ivaretas kreativitet rundt hva en hybrid trussel kan være, og hvordan den kan utformes. En svakhet er derimot at uenighetene sørger for at begrepet er krevende å bruke, ettersom det ikke finnes et fast teoretisk rammeverk som analyser kan bygge på. Per i dag reflekteres debatten av subjektive tilnærminger, men de som bruker prefikset hybrid fremstår etter min vurdering mer enhetlige som følge av den begrepets opprinnelse fra biologien.

2.1.2 Gammelt konsept med nye virkemidler

En annen utfordring knytter seg til hvorvidt hybride trusler er ett nytt fenomen, eller et gammelt konsept med nye virkemidler.²⁰ Det finnes tilhengere av begge perspektivene, men majoriteten av de akademiske verkene er enig i at kombinerings av virkemidler for å oppnå taktiske, så vel som operasjonelle og strategiske mål ikke er nytt.²¹ Uenigheten resulterer i at mye tid og krefter blir brukt på å "gjenoppfinne hjulet" fordi metodene er uvanlige, eller virkemidlene nye.

Den historiske utviklingen har ført med seg en betydelig endring i verdens sikkerhetssituasjon. Teknologi har en vesentlig rolle i verdenssamfunnet, og utviklingen har resultert i et dynamisk og raskt endrende trusselbilde. Virkemidlene en aktør anvender kan settes sammen i utallige kombinasjoner, og det skaper tvetydighet i forbindelse med hva som kan klassifiseres som en hybrid trussel.²² Selv om fagpersoner har en relativt lik forståelse av konseptet, indikerer litteraturen at individuelle tolkninger påvirker hvorvidt en hendelse betegnes som hybrid. Historiske oppfatninger, og betydningen som tillegges forskjellige virkemidler, og hendelser har en tendens til å forme hvordan disse tolkes.

Dersom vi legger til grunn en historisk tolkning som Frank G. Hoffman, forstås hybride trusler, eller i hans tilfelle hybrid krigføring, i lys av et militærhistorisk perspektiv.²³ Hoffman, en pensjonert oberstløytnant fra det amerikanske Marinekorpset, forklarer hybrid krigføringskonseptet ut fra hvordan blant annet Hezbollah opererte under krigen i Libanon, 2006. Hans forståelse av konseptet var i relasjon til den daværende situasjonen på bakken.

---

²⁰ Deep, «Hybrid War: Old Concept, New Techniques | Small Wars Journal»; Hoffman, «On Not-So-New Warfare».

²¹ Hoffman, «Hybrid Warfare and Challenges», 36; Smith og Giannopoulos, «The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model Public Version», 6; Diesen, «Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt», 9.

²² Johnson, «Hybrid War and Its Countermeasures», 146.

²³ Hoffman, «Hybrid Warfare and Challenges».

Artikkel er en av de mest anerkjente akademiske verkene innenfor fagområdet, og hans artikkel blir hyppig henvisning til. I artikkelen legger Hoffman blant annet vekt på hvordan utviklingen frem til 2009 hadde ført til betydelige endringer i militærstrategiske forhold. Denne formen for hybrid krigføring mente han at vil forme slagmarken i fremtiden.

Hoffmans artikkel vil alltid ha en sentral plass i litteraturen, men et godt poeng er at hans betraktninger og forståelse av hybrid konseptet er formet av hans bakgrunn som yrkesmilitær. Artikkelen er derfor preget av taktiske, operasjonelle og strategiske hensyn som i hovedsak er relevant for en militær kontekst, hvor kinetiske våpen spiller en stor rolle. Ettersom han også satte søkelys på hybrid *krigføring* kan det ha bidratt til å utydeliggjøre debatten da flere sentrale akademiske verk viser til hans forklaringer når de redegjør for hybride *trusler*.²⁴ Fagfolk, så vel som akademikere har ulike forståelse av hvordan begrepene skal forstås. Det skaper en komplisert debatt da aktørene som står bak truslene har ulike fremgangsmåter. Til tross for dette er momentene han kommer frem til, og betraktningene som er gjort, fortsatt av høy relevans, og gir et bilde av hvor komplisert tematikken er.²⁵

2.1.3 Aktøravhengighet

En hybrid trussel klassifiseres som aktøravhengig. Det vil si at statlige og ikke-statlig aktører har ulikt modus operandi, eller fremgangsmåter.²⁶ Eksempelvis hevdes det at aktører som Russland, USA og Kina har ulike metoder og virkemidler de foretrekker, i sammensetningen av sine hybride trusler. Dette gjelder også ikke-statlige aktører, som terrororganisasjonene Al Qaeda og den Islamske Stat i Irak og Levanten (ISIL).²⁷ Sammenlignes et utvalg av forskjellige hybride hendelser gjennomført av ulike aktører kan vi se fellestrekk, men også forskjeller i måten de gjennomfører sine hybride trusler på.²⁸

Det er en bred akademisk enighet om at hybride trusler endres avhengig av hvilken aktør som står bak. Derimot er det utfordrende å bli enig om hvordan ulike aktører opererer, og om handlingsmønsteret er gjentakende. Cullen, Reichborn-Kjennerud og Wegge har forsøkt å utvikle et analytisk rammeverk i regi av *Multinational Capability Development Campaign* (MCDC), et multinasjonalt samarbeidsprosjekt som har hatt til hensikt å beskrive hybride

---

²⁴ Johnson, «Hybrid War and Its Countermeasures».

²⁵ Smith og Giannopoulos, «The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model Public Version», 9.

²⁶ Modus operandi er «... latin og betyr 'måte å operere på'. *Modus operandi* brukes om en bestemt framgangsmåte; ofte et handlingsmønster som en forbryter vanligvis følger.» Karlsen, «modus operandi».

²⁷ Smith og Giannopoulos, «The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model Public Version», 18–25; Hoffman, «Hybrid Warfare and Challenges»; Fleming, «Hybrid Threat Concept».

²⁸ Cullen og Reichborn-Kjennerud, «Understanding Hybrid Warfare», 26–30.

trusler, samt gi råd om hvordan slike trusler kan møtes.²⁹ Det finnes få slike systematiske analyser innen akademia i dag. Utvikling tilsier derimot at flere forsøker å utvikle rammeverk som bygger på forskning, nettopp for å få en klar forståelse av de ulike trusseltypene.

Statlige aktører som Russland og Kina blir ofte omtalt som hovedaktørene. Russland har fått en mer fremtredende plass i vestlig akademia, ofte som resultat av krigen i Georgia 2008, men spesielt som følge av annekteringen av Krim i 2014. Sistnevnte førte blant annet til hybrid-begrepet ble betydelig mer anvendt, og direkte knyttet opp mot russisk militærstrategi. At hybride trusler, eller krigføring er et russisk fenomen er en påstand mange er uenige i. Sandor Fabian, en ungarsk NATO-ekspert på militære spesialoperasjoner, hevder blant annet at hybrid krigføring verken er russisk, eller en strategi i det hele tatt:

«Through the assessment of the history of the term hybrid warfare and a rigorous analysis of the so-called Gerasimov doctrine, this study found that the Russian hybrid warfare strategy is rather a western myth than a comprehensive Russian strategic concept. »³⁰

Fabian hadde fokus på Russland som aktør og hybrid *krigføring*.³¹ Hans poeng representerer ett godt eksempel på hvordan den akademiske debatten forholder seg til begrepet hybrid ut fra et aktørorientert perspektiv. På den ene siden, har vi de som mener hybride trusler er en del av eksempelvis et lands militærdoktrine. Andre mener det er en eldgammel strategi som har blitt gjenopplivet av nye metoder og virkemidler av mange forskjellige aktører, også ikke-statlige. Hva som er sannheten er vanskelig å finne ut av, men uavhengig av hvem som står bak, eller hvordan konseptet forstås så er den hybride taktikken, eller strategien fortsatt en utbredt fremgangsmåte. Litteraturen tilsier også at en hendelse kan være hybrid selv om aktøren som står bak ikke bruker begrepet, eller er enig i konseptualiseringen.

Motstridene tolkninger og forståelser preger også store deler av denne debatten, men enigheten knyttet til aktøravhengigheten er en fordel. Det gjør at de som arbeider med deteksjon av hybride trusler kan være delvis enige i at aktørene som står bak handler forskjellig, men at koordinering og sammensetting av virkemidler fortsatt er aktuelt. Å konsekvent lete etter én handlemåte er derfor lite hensiktsmessig, men gir mulighet for mønstergjenkjenning og attribusjon. Utfordringen som gjenstår, er å utvikle metoder for å avdekke om ulike hendelser er en del av en hybrid trussel, og styrke evnen til å attribuere med sikkerhet.

---

²⁹ Cullen og Reichborn-Kjennerud, «Understanding Hybrid Warfare»; Cullen og Wegge, «Countering Hybrid Warfare».

³⁰ Fabian, «The Russian Hybrid Warfare Strategy – Neither Russian nor Strategy», 322.

³¹ Fabian, «The Russian Hybrid Warfare Strategy – Neither Russian nor Strategy».

2.1.4 Deteksjon av hybride trusler: Et wicked problem

Å detektere at noe skjer, handler om å oppdage eller avdekke en hendelse.³² Altså evnen offentlige og private virksomheter har til å identifisere om én statlig eller ikke-statlig aktør bruker hybride trusler mot et mål. I Norge står EOS-tjenestene PST, NSM, og E-tjenesten ansvarlige for å blant annet kartlegge trusler mot Norge, og norske interesser. Deres mulighet til å avdekke om en hybrid trussel er iverksatt mot landet er et eksempel på deteksjon. Oppgavens antakelse er at uenighet om hva en hybrid trussel er, hvordan den opererer, og hvor alvorlig eller sannsynlig det er begrenser arbeidet med å avdekke, og forebygge denne typen trusler. Patrick Cullen fra Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI) og MCDC-prosjektet påpekte i en rapport fra Hybrid Center of Excellence (Hybrid CoE):

«Although the concept of hybrid threats is maturing, there are still multiple and different meanings of the term that complicate a consensus understanding of the problem. This problem alone can hinder effective early warning.»³³

Cullen legger her vekt på at dersom mennesker mangler en samsvarende oppfatning av konseptet hybride trusler risikerer de å basere sine slutninger på ulikt grunnlag. Fordi de legger ulike faktorer til grunn i sine vurderinger av om en hendelse er hybrid eller ei. På bakgrunn av dette argumenterer Cullen for at hybride trusler kan klassifiseres som et *wicked problem* (WP), og som en trussel som fører til wicked problems (WPs).³⁴

WPs oversettes til norsk som «slemme problemer». Oversettelsen kan være noe misvisende, men er beskrivende for problematikken beslutningstakere så vel som analytikere innad i EOS-tjenestene står ovenfor. Grunnen til at deler av den akademiske debatten referer til hybride trusler som et WP kommer ikke av at trusselen er *slem*, men at den fører meg seg kompliserte dilemmaer og utfordringer. Tom Ritchey, en forsker fra Swedish Morphological Society skrev en bok om hvordan morfologiske analyser kan bidra som beslutningsstøtte til håndteringen av WP. Han definerte problemene slik:

«Wicked problems are ill-defined, ambiguous and associated with strong moral, political and professional issues. Since they are strongly stakeholder dependent, there is often little consensus about what the problem is, let alone how to deal with it. Above all, *wicked problems won't keep still*: they are sets of complex, interacting issues evolving in a dynamic social context.»³⁵

---

³² Persvold, «detektere».

³³ Cullen, «Hybrid Threats as a New 'Wicked Problem' for Early Warning», 4.

³⁴ Cullen, «Hybrid Threats as a New 'Wicked Problem' for Early Warning»; Treverton, Försvarshögskolan, og Institutionen för säkerhet, *The Intelligence Challenges of Hybrid Threats Focus on Cyber and Virtual Realm*.

³⁵ Ritchey, «Wicked Problems: Modelling Social Messes with Morphological Analysis», 2.

På lik linje med hybride trusler er WP vanskelige å definere, tvetydige og forbundet med ulike moralske, politiske profesjonelle utfordringer. Trusselen kan operere med ulike tidsperspektiv, og endres ut fra hvilken fase av en situasjon, eller kontekst den skal fungere i. Ettersom WP også er aktøravhengig er det sjelden konsensus rundt hva problemet er, eller hvordan det skal håndteres. Som et wicked problem kan hybride trusler stadig endres, noe som gjøre fenomenet svært kompleks. Ritchey sin beskrivelse av WP er generell, men overensstemmer med Cullen sin beskrivelse av hvordan hybride trusler kompliserer arbeidet med tidlig varsling. Cullen, som er en av de tidligere forskningslederne for MCDC-prosjektet forklarer det slik:

«By emphasizing elusiveness, ambiguity operating outside of and below detection thresholds, and by using non-military tools to attack across all of society, hybrid threats represent a new iteration of the complexity found in wicked problems. »³⁶

Cullen forklarer at tvetydigheten til hybride trusler, hvordan den operer utenfor, og under terskelen for deteksjon, over ulike tidsrom, og ved å bruke ikke-militære virkemidler gjør trusselen svært kompleks. Karakteristikker til en hybrid trussel er sammenfallende med flere av de ti punktene Ritchey presenterer. Punktene er basert på deler av Rittel og Webber sitt verk, og overensstemmer med de ti elementene Fischbacher-Smith har kartlagt for å beskrive utfordringene knyttet til terrorisme som ett wicked problem (se tabell 1).³⁷ Det virker dermed å være en relativt lik forståelse av hva som kjennetegner andre WPs, og hvordan disse kan møtes. Med dette til grunn kan WP litteraturen bistå i arbeidet med å forstå, og organisere for håndteringen av hybride trusler ettersom det er et relativt nøytralt akademisk rammeverk.

Tabell 1: Kjennetegn ved wicked problem

Kjennetegn ved wicked problem (WP) ³⁸
1. Det finnes ingen universell formulering av et WP
2. WP har ingen stopperregel, det endrer seg stadig
3. Løsninger på WP er verken riktige eller gale, men gode eller dårlige
4. Det er ingen umiddelbar eller endelig test av en løsning på et WP
5. Det er ikke rom for at løsninger mot WP kan å prøve-å-feile; hvert forsøkt teller og har en irreversibel konsekvens

³⁶ Cullen, «Hybrid Threats as a New ‘Wicked Problem’ for Early Warning», 4.

³⁷ Rittel og Webber, «Dilemmas in a General Theory of Planning»; Fischbacher-Smith, «Framing the UK’s Counter-Terrorism Policy within the Context of a Wicked Problem».

³⁸ Rittel og Webber, «Dilemmas in a General Theory of Planning»; Fischbacher-Smith, «Framing the UK’s Counter-Terrorism Policy within the Context of a Wicked Problem»; Ritchey, «Wicked Problems: Modelling Social Messes with Morphological Analysis».

6.	Løsningene på WP er ikke lett å formulere eller avgrense
7.	Alle WP er unike
8.	Alle WP kan betraktes som et symptom på et annet problem
9.	Involverte i innsatsen mot WP har ulike perspektiver, noe som resulterer i avvik mellom politikk og praksis. Valget av forståelse eller forklaring avgjør løsningen på problemet
10.	Planleggeren av løsningen har ingen rett til å ta feil

Wicked problem teori gir innsikt i hvordan komplekse problemer kan tilnærmes og behandles. For eksempel har oppgaven sett på hvordan terrorisme som et wicked problem har blitt undersøkt for å få innsikt i hvordan teorien kan bidra å belyse hybride trusler som et WP. Terrorismen innehar nemlig flere av de samme konseptuelle og praktiske utfordringene som hybride trusler har. På lik linje med hybride trusler er også arbeidet mot terrorisme preget av en grunnleggende usikkerhet om hvor trusselen kommer fra, og hvem som har hovedansvaret for deteksjon og håndtering. Ansvarsfordelingen er spredt, og til tross for at krisehåndterings- og beredskapsprinsippene ligger til grunn vil et terrorangrep kunne skape flere koordineringsproblemer ettersom det kan operere i ulike tidsrom og faser.

Ved å se studere MCDC-rapportene til Cullen, Reichborn-Kjennerud og Wegge sine fem kjennetegn for hybrid krigføring er det mulig å identifisere utfordringene hybride trusler kan representere.³⁹ Tabell 2 er en versjon av de fem punktene fra MCDC Countering Hybrid Warfare Project sin rapport *Understanding Hybrid Warfare*.⁴⁰

Tabell 2 MCDC-kjennetegn for en hybrid trussel

Nummer	Kjennetegn
1	En hybrid trussel bruker et bredt sett av virkemidler på tvers av det (militære), politiske, økonomiske, sivile og informasjonsspekteret (MPØSI).
2	Virkemidlene rettes mot utradisjonelle sårbarheter ett samfunn ofte ikke er klar over.
3	De synkroniseres og kombineres på forskjellige måter. Det er vanskelig å forutsi hvordan en hybrid trussel er satt sammen, hvilke synergieffekter den kan skape, og hensikten. Å studere en motstanders kapabiliteter og kapasiteter er ikke nok.

³⁹ Cullen og Reichborn-Kjennerud, «Understanding Hybrid Warfare»; Cullen og Wegge, «Countering Hybrid Warfare».

⁴⁰ Cullen og Reichborn-Kjennerud, «Understanding Hybrid Warfare», 10.

4	En hybrid trussel settes kreativt sammen for å utnytte tvetydighet, og usikkerhet knyttet til hva som faktisk er hybrid. Trusselen skreddersys til målet for å operere skjult, og under det som er terskelen for krig. Slik blir den vanskelig å detektere, og håndtere.
5	Ved at en hybrid trussel operer som beskrevet gjør at det er svært vanskelig å vite om en trussel allerede iverksatt eller har operert over lengre tid, og allerede gjort skade.

Den militære dimensjonen er satt i parentes for å illustrere at det er uenigheter om den bør inkluderes i forklaringen av en hybrid *trussel*. Fordi virkemidlene tilknyttet det militære domenet ofte består av kinetiske våpen som forbindes med krig, og dermed faller under kategorien krigføring.

Uavhengig av dette er det relativt bred enighet om at elementene over vil medføre at en hybrid trussel regnes som et WP, eller som en trussel som fører til WPs. Det finnes så klart flere som er uenig i disse elementene, eller som mener at noe mangler eller bør legges til. Uansett vil kjennetegnene illustrere det EOS-sjefene påpekte under sin fremleggelse trusselvurderingene for 2021: spennvidden på virkemidlene er bred, derfor er det krevende å ha oversikt over hvordan en hybrid trussel kan settes sammen. Ulike samfunn er også komplekse i måten de er bygget opp av ulike sosiale, politiske, økonomiske, kulturelle og teknologiske forhold. Det gjør at angrepsflaten er stor. Altså får en hybrid trussel mange mulige mål, noe som gjør det vanskelig for sikkerhetstjenestene å detektere alene.

2.1.5 Løsninger: Hvordan kan arbeidet med hybride trusler organiseres?

Flere akademiske verk tilsier at en hybrid trussel krever en løsning som er forenelig med den aktuelle situasjonen ett mål står ovenfor. Norges geostrategiske plassering, tilgang på ressurser, politiske styresett og organisering gjør at våre utfordringer ikke nødvendigvis samstemmer med andre land. Det betyr ikke at løsningene andre har kommet frem til ikke er relevante for Norge.

Forskjellene mellom stater krever at de utvikler løsninger som er tilpasset deres behov.⁴¹ Det finnes ingen ensartet metode eller løsning for detektering, varsling eller håndtering av en hybrid trussel. Når det er sagt, kommer flere av de akademiske verkene til lignende løsninger, med forbehold at disse tilpasses. Forslagene understreker viktigheten av resiliens, styrket koordinering- og samarbeidsevne både nasjonalt og internasjonalt, utvikling av nasjonale og

---

⁴¹ Cullen og Wegge, «Countering Hybrid Warfare».

internasjonale juridiske rammeverk, og forbedring av innsamling- og overvåkings metoder, for å nevne noen.⁴²

Proessen med å styrke et samfunns resiliens mot hybride trusler går igjen i flere av verkene oppgaven har sett på. Resiliens er et begrep flere forbinder med økologi, fysikk eller psykologi. Begrepet viser til noe eller noens robusthet, også kjent som motstandskraft. For eksempel brukes begrepet i sikkerhetslitteraturen for å omtale systemers evne til å motstå påkjenninger, og vende tilbake til sin normaltstand.⁴³ Orlin Nikolov fra NATOs Crisis Management and Disaster Response Centre of Excellence forklarer eksempelvis at: «Resilience is about achieving security and managing crises and cases of emergency. It is about the ability to protect population, buildings, systems, and networks.»⁴⁴

Nikolov anbefaler blant annet at et samfunn kan styrke sin resiliens gjennom synkronisering og harmonisering av lokale og internasjonale aktiviteter. Forslaget sikter til at nasjonale og internasjonale politiske og militære aktører må fremme god dialog, og samarbeid i møte med hybride trusler. Ett annet poeng, som er relevant for NATO-medlemmer, omhandler tilgjengelighet av ressurser. Her påpeker Nikolov viktigheten av at medlemmene har sivile og militære beredskapsressurser tilgjengelig dersom de trengs.⁴⁵ Avslutningsvis konstaterer han viktigheten av informasjonsdeling med relevante virksomheter for å sikre tidligvarsling, og for å detektere en potensiell hybrid trussel.

Forslagene knyttet til forbedring av koordinering- og samarbeidsevne henger tett sammen med resiliens, men utgangspunktet er annerledes. Forslagene sikter ikke nødvendigvis til dette som en del av resiliens-aspektet, men heller som en isolert handling. Litauens ambassadør til Sverige, Eitvydas Bajarūnas og viseadministrerende direktør og policyanalytiker for Eastern Europe Studies Centre, Vytautas Keršankas illustrerer eksempelvis at i Latvias tilfelle er det et behov for at militært-sivilt samarbeid er operativt, samt at koordineringsmekanismer på tvers av offentlig og private institusjoner fungerer. De påpeker også at dette ikke bare skal fungere innad i landet, men også er avhengig av god kommunikasjon

---

⁴² Milushev og Panev, «Hybrid Threats, Challenges and Possibilities for Building Institutional Capabilities»; Monov og Karev, «How to Counter Hybrid Threats?»; Mälksoo, «Countering Hybrid Warfare as Ontological Security Management»; Nikolic, «Obstacles in Inter-Organizational Cooperation and Hybrid Threats»; Sari, «Legal Resilience in an Era of Grey Zone Conflicts and Hybrid Threats»; Nikolov, «Building Societal Resilience Against Hybrid Threats»; Bajarūnas og Keršankas, «Hybrid Threats».

⁴³ Manyena, «The Concept of Resilience Revisited», 433; Jore, «Challengers of Building Societal Resilience through Organizational Security Risk Management», 1.

⁴⁴ Nikolov, «Building Societal Resilience Against Hybrid Threats», 93.

⁴⁵ Nikolov, «Building Societal Resilience Against Hybrid Threats».

på tvers av landegrenser.⁴⁶ Dette blir derimot komplisert ved at ulike land blant annet opererer med ulike lovverk.

Når det gjelder utvikling av nasjonale og internasjonale juridiske rammeverk sikter dette til at nåværende internasjonale lovverket må oppdateres. Aurel Sari, førsteamanuensis i folkerett ved University of Exeter, og direktør for Exeter Center for International Law hevder at dette kommer som et resultat av hvordan en hybrid trussel opererer.⁴⁷ Eksempelvis gjennom å utnytte mangelen på juridisk interoperabilitet og konsensus mellom vestlige nasjoner. En hybrid trussel kan nemlig fort skape utfordringer med detektering og håndteringsproblemer ettersom den opererer på tvers av sektorer så vel som landegrenser. Dette fenomenet er omtalt som *lawfare*, og kan være et virkemiddel i en hybrid trussel.⁴⁸

Problematikk knyttet til juridiske rammeverk er en utfordring som finnes i mange land. Eksempelvis reflekter den akademiske litteraturen at dette er spesielt aktuelt da det kommer til lovverk for informasjonsinnhenting, behandling- og overvåking.⁴⁹ Dette kommer av at masseinnhenting- og behandling av informasjon ofte blir nevnt som en svært effektiv metode for detektering av hybride trusler. Dersom det skulle vurderes som løsning reiser dette betydelige etiske spørsmål ettersom det vil kunne være særs inngripende i menneskers privatliv. Bare i tiden etter Edward Snowden's deling av gradert informasjon så vi konsekvensene urettmessig informasjonsinnhenting, og effektene det kan ha.⁵⁰

Til nå er kun noen få eksempler på løsninger, og tilhørende problematikk nevnt. Det finnes mange forslag, og den akademiske debatten vil mest sannsynlig forbli splittet. De ulike løsningsforslagene, eller momentene flere forfattere nevner er derimot viktig å ligge til grunn for videre lesing av oppgaven. Forslagene nevnt her ligger på et overordnet, eller strategisk nivå. Om disse forslagene er hensiktsmessige er vanskelig å si, men dersom leseren har en overordnet forståelse av problematikken, og dilemmaene som finnes gir det bedre evne til å vurdere løsningsforslagene oppgaven etter hvert vil diskutere.

2.1.6 Oppsummering

Tabell 3 er en oversikt hvor litteraturstudiets funn er inndelt i seks kategorier. Disse kategoriene vil brukes til å organisere oppgavens empiri- og analyse kapittel for å sørge for en systematisk

---

⁴⁶ Bajarūnas og Keršanskas, «Hybrid Threats: Analysis of Content, Challenges Posed and Measures to Overcome».

⁴⁷ Sari, «Legal Resilience in an Era of Grey Zone Conflicts and Hybrid Threats».

⁴⁸ Sari, 853–54.

⁴⁹ Wegge og Wetzling, «Countering Hybrid Threats Through Signals Intelligence and Big Data Analysis?»

⁵⁰ Snowden, *Permanent Record*.

og gjenkjennelig gjennomgang av problemstillingen. Hver av kategorien forklares ut fra kjennetegnene som er identifisert i litteraturstudiet, hvilken verdi disse kjennetegnene har for oppgaven, og noen sentrale dilemmaer som er kartlagt. Tabellen er også veiledende for oppgavens datainnsamling.

Tabell 3 Oppsummering av litteraturstudiet: En organisering av oppgavens analyse

Analyse-kategorier	Kjennetegn identifisert i litteraturstudiet	Verdi for oppgavens analyse og drøfting	Dilemma
<i>Begreps- og konseptforståelse</i>	Det finnes ikke et universelt og allmenngyldig begrep, eller enighet om hva en hybrid trussel er.	De ulike begrepene og konseptforståelsene kan settes opp mot hverandre for å få innblikk i forskjeller og likheter.	Enighet om begrepsbruk og konseptforståelse vil ikke nødvendigvis gjøre hybride trusler lettere å forebygge, detektere eller håndtere.
1. <i>Virkemidler</i>	Virkemidler er betegnelser på verktøyene, metodene og teknikkene som brukes i en hybrid trussel. Alt kan være et virkemiddel.	Ved å forstå hvordan virkemidlene brukes, og effektene de kan ha, er det mulig å identifisere styrker og svakheter i samfunnet, men også ved trusselaktørene.	Skal virkemidler sees isolert, eller ut fra synergieffektene de kan oppnå i kombinasjon med andre?
2. <i>Aktører</i>	Statlige og ikke-statlige aktører kan iverksette en hybrid trussel. Hvordan den utfoldes varierer mellom aktørene, og ut fra deres intensjon.	Aktøravhengigheten kan gjøre arbeidet med attribusjon enklere, ettersom gjenkjenning av fremgangsmåter blir lettere.	Attribusjon kan sjelden gjøres med sikkerhet, og er ofte mulig å fornekte ettersom virkemidlene er tvetydige og fornektbare.
3. <i>Intensjon, mål og sårbarheter</i>	Alt kan være ett mål. En hybrid trussel skreddersys (tilpasses) målet, og intensjonen.	Spennvidden reflekterer behovet for tverrsektorielt samarbeid. Dette faktum er utgangspunkt for analysen.	Skal det forebyggende arbeidet ta utgangspunkt i en mostanders intensjon, eller egne mål og sårbarheter?
4. <i>Tidsperspektiv og faser</i>	En hybrid trussel kan gjennomføres i en gråsoner mellom krig og fred, hvor virkemidlenes intensitet justeres ut fra ønsket effekt.	Tidsperspektiv og fase-inndeling bidrar til å systematisere analysen. Virkemidler anvendes med ulikt tidsperspektiv.	Umulig å vite tidsperspektivet til aktøren bak. Skal offentlige og private virksomheter ta utgangspunkt i antakelser om informasjon de ikke har?
<i>Løsninger</i>	En hybrid trussel krever en løsning som er forenelig med den aktuelle situasjonen ett mål står ovenfor.	Det finnes ikke én universell løsning. Analysen og drøftingen tar utgangspunkt i et utvalg av løsningsmetoder fra litteraturstudiet.	En tenkende aktør står bak hybride trusler. En løsning vil alltid ha sårbarheter som kan utnyttes.

3. Metode: Behovet for en kvalitativ tilnærming

Ut fra betraktningene i teorikapittelet og litteraturstudiet, vil kapittel 3 beskrive oppgavens metode, og vurderingene bak valgene. Metode handler om hvordan oppgavens «... empiriske undersøkelser skal gjennomføres for å teste og generere kunnskap.»⁵¹ Oppgavens styrker og svakheter vil presenteres gjennomgående, og diskuteres. Leseren får da innblikk i hvordan forskningen er organisert, og kan ut fra dette gjøre sin vurdering av prosjektet.

3.1 Kvalitativ metode

Forskningsprosjektet bruker kvalitativ metode fordi det gir mulighet til å gå dypere inn i oppgavens tematikk, og få en forståelse av faktorene som påvirker problemstillingen. Oppgaven ønsker nemlig å forstå hvordan hybride trusler blir konseptualisert, og effektene det kan ha. Det krever informasjon som er mer detaljert enn det offentlige dokumenter og uttalelser ofte er. Kvalitative intervju har dermed vært hensiktsmessig. På bakgrunn av dette bør leseren være klar over at valgene som er tatt i forbindelse med datainnsamlingen påvirkes av mine perspektiver og tolkninger. Som Blaikie og Priest påpeker: «The reflexive character of qualitative research means that individual researchers inevitably inject something of themselves into the research process and, hence, into the outcomes.»⁵² Dette gjelder ikke bare forskeren, men også informantene. Intervjuene er kun av et lite utvalg informanter. Deres svar er subjektive, men vil vurderes som en del av organisasjonens holdning ettersom informantene er representanter for deres arbeidssted. Metoden jeg har brukt for gjennomføring av intervjuene er derfor viktig å være klar over.

3.1.1 Faglig utgangspunkt: Litteraturstudiets funksjon og forfatterens bakgrunn

Litteraturstudiet i kapittel 2 er en del av forfatterens faglige utgangspunkt. Kunnskapen og informasjonen som er beskrevet her er valgt på bakgrunn av det jeg har ansett som de viktigste aspektene ved debatten rundt hybrid-tematikken. Grunnen til at litteraturstudiet er gjennomgående i hele oppgaven kommer av at det er mitt og leserens faglige fundament. De teoretiske betraktningene er rammeverket som sørger for systematikk i presentasjonen og analysen av empirien, men også fundamentet for vurderingene i diskusjonskapittelet.

Litteraturstudiet er informasjonsgrunnlaget forfatteren har felles med leseren. Uavhengig av om vedkommende sine oppfatninger, bakgrunn og kunnskap avviker eller

---

⁵¹ Johannessen, Tufte, og Christoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 44.

⁵² Blaikie og Priest, *Designing social research*, 212.

samstemmer med mine, gir kapittel 2 en felles plattform som problemstillingen ses i lys av. Begreps- og konseptforståelsen av hybride trusler preges allerede av uenigheter og avvikende forståelser, og av den grunn er det viktig at leseren har et nøytralt utgangspunkt for å gjøre sine betraktninger. En økonom vil forstå verden på en annen måte enn for eksempel en sosiolog. For at begge skal ha mulighet til å gjøre kritiske vurderinger ut fra et faglig ståsted bør de ha tilgang til det samme materialet som forfatteren. Mennesker har naturligvis ulike utgangspunkt som påvirker hvordan de tolker og forstår forskjellige mekanismer i samfunnet. Det gjør at leseren også må være klar over min bakgrunn ettersom det påvirker min begreps- og konseptforståelse av hybride trusler.⁵³

Jeg har en bachelor i Internasjonale studier med spesialisering i Statsvitenskap. Sikkerhet- og forsvarspolitikker har ofte vært et interesseområde, og i kombinasjon med min militærutdanning er dette grunnen til at jeg skriver masteroppgave i Samfunnssikkerhet. Som Grønhaug og Troye påpeker, gir forskerens faglige og teoretiske profil ofte ett preg på valgene som tas, og vurderingene som gjøres i en tekst.⁵⁴ Ettersom hybride trusler kan forstås som et redskap statlige og ikke-statlige aktører bruker for å oppnå sine mål på slagmarken, så vel som den internasjonale arena, vil min kunnskap fra fagfeltene ha en viss innflytelse.

Kombinasjonen av virkemidler i en hybrid trussel treffer ofte lokalt, men trusselen kan være rettet mot et samfunn, og ramme både nasjonale og internasjonale forhold. Dette er en viktig forutsetning som legges til grunn i datainnsamlingen, og oppgavens analyse av konseptet. Norge er ikke en stat som er isolert fra resten av verden, men har en geografisk posisjon som gjør oss strategisk viktig for verdens største militærmakter. En lokal hendelse kan derfor påvirke regionale forhold, som kan få konsekvenser på den globale arena.

3.1.2 Prosjektets metodologiske formål: Hensikt og antakelser

Opgaven har som formål å *beskrive* hvordan norske myndigheter konseptualiserer hybride trusler. I tillegg *evaluere* i hvilken grad konseptualiseringen påvirker det offentlig private samarbeidet med deteksjon av en slik trussel mot Norge og norske interesser. Selv om problemstilling er avgrenset må den ikke sees isolert, men som et eksempel på hvordan myndigheter sin evne til å håndtere ett problem kan påvirkes av deres forståelse, og konseptualisering av et fenomen. Min antakelse er nemlig at hvordan offentlige og private

---

⁵³ Johannessen, Tufte, og Christoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 56.

⁵⁴ Troye og Grønhaug, *Utredningsmetodikk*, 19.

virksomheter forstår og beskriver et konsept som hybride trusler påvirker deres tilnærming, og innsats mot trusselen.

Begrepene *beskrive* og *evaluere* brukes for å forklare hvordan problemstilling vil besvares. Som en del av metoden viser dette til hva slags informasjon oppgaven innhenter fra informantene, og andre offentlige dokumenter. Johannessen et al. forklarer denne typen forskning som underbyggende og dokumenterende.⁵⁵ Konseptualiseringene av hybride trusler og nærliggende begreper vil kartlegges og forklares i empiri- og analysekapitlet. Her vil informasjonen fra informantene og dokumentene presenteres, og settes opp mot hverandre. Begrepet evaluere viser til formålet med diskusjonskapitlet, som er å vurdere og reflektere rundt i hvilken grad den nåværende konseptualiseringen påvirker offentlig privat samarbeid, og hvilke løsninger som er mest hensiktsmessige.

3.2 Forskningsdesign og fremgangsmåte

Forskningsdesignet er planen, strukturen og strategien til oppgaven. Det viser til valgene jeg har tatt for å besvare problemstillingen. Prosessen er systematisk, og avhenger av at forskeren har en grundig forståelse av hvilken litteratur, og forskning som allerede eksisterer.⁵⁶ Gjennom litteraturstudiet i kapittel 2, og samtaler med akademikere, informanter, veileder, bekjente, og kollegaer er det identifisert noen kunnskapshull.

For å bidra til å fylle vakuemet er oppgaven designet slik at intervjuene, samt konseptanalysen tilføye oppgaven og forskningsfeltet informasjon som er nyttig. Vurderingene og analysen av analysekategoriene i tabell 3 fra litteraturstudiet vil deretter drøftes, og være en del av grunnlaget for oppgavens konklusjon. Svarene er ikke nødvendigvis riktige eller gale, men skal bidra til å fylle ut deler av den akademiske litteraturen som ikke er redegjort for. Tabell 4 er en oversikt over den praktiske fremgangsmåten til prosjektet, hva som ble gjort, hvorfor og utbytte.

Tabell 4 Fremgangsmåte

Tidsperiode	Hva	Hensikt	Utbytte
Januar	Problemstilling, disposisjon og dokumentinnsamling	Fastsette problemstilling. Plan for oppgavestruktur. Samle inn mulige kilder.	Planen gjorde det lettere å disponere tiden.
Februar	Litteraturstudie og kartlegge informanter	Skaffe oversikt over forskning relatert til problemstillingen.	Etablerte god innsikt i tematikken og den akademiske debatten.

⁵⁵ Johannessen, Tufte, og Christoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*.

⁵⁶ Kerlinger og Pedhazur, *Multiple regression in behavioral research*, 300.

Mars	Intervju og metodekapittel	Samle inn informasjon for å besvare problemstillingen, og gi leser et innblikk i innsamlingsprosessen.	Intervjuene ga ytterligere kunnskap og dybdeforståelse av temaet.
April	Intervju, databehandling og datareduksjon	Kartlegge hvilken informasjon fra datainnsamlingen som er relevant for oppgaven.	Tydeligere forståelse av hva som var relevant for oppgaven.
Mai	Analyse og drøftelse	Sette all data opp mot hverandre i lys av oppgavens teoretiske rammeverk og problemstillingen. Konkludere.	Analysen ga mulighet til å få innsikt i hvilke forhold som hadde innvirkning på problemstillingen.
Juni	Ferdigstilling	Gjøre dokumentet klart til innlevering.	

3.2.1 Forskningsstrategi

Forskningsstrategi er fremgangsmåten som brukes for å besvare problemstillingen. Det er logikken bak undersøkelsesopplegget, altså hvordan forskningen kommer frem til sin konklusjon. Strategien som velges avhenger av spørsmålene som skal besvares. Abduktiv forskningsstrategi har i denne oppgaven vært hensiktsmessig fordi den bidrar til å belyse om, og hvordan myndighetenes konseptualisering av hybride trusler påvirker innsatsen mot hybride trusler.⁵⁷

3.2.2 Abduktiv forskningsstrategi

Abduksjon går blant annet ut på å tolke et fenomen innenfor et teoretisk rammeverk.⁵⁸ Strategien er nyttig for å beskrive hvordan norske myndigheter konseptualiserer hybride trusler, og effekten det har ettersom strategien har til hensikt å: «... discover why people do what they do by uncovering their largely tacit, mutual knowledge, the symbolic meanings, intentions and rules, which provide the orientations of their actions.»⁵⁹ Da det er kunnskapen norske myndigheter og informantene besitter, deres meninger og intensjoner som må vurderes fremstår den abduktive metoden som hensiktsmessig.

Som litteraturstudiet illustrerte er WP-litteraturen det teoretiske rammeverket for oppgaven. Hybride trusler kan naturligvis ses i lys av andre teoretiske rammeverk, men WPs-rammeverket kan gi ny innsikt i utfordringene som oppstår relatert til deteksjon av denne typen trusler i Norge. Eksempelvis gir en abduktiv forskningsstrategi mulighet til å relatere en

⁵⁷ Blaikie, *Designing social research*, 83–87.

⁵⁸ Danermark, *Explaining Society*, 90.

⁵⁹ Blaikie og Priest, *Designing social research*, 99.

observasjon fra intervjuene til det teoretiske rammeverket, og deretter utlede en slutning eller visa versa:

«In abduction, we can start with theory, make an observation and draw an inference about that observation consistent with the theory” ... “Or we can start with an observation, state a theory, and infer a result...”⁶⁰

Slik kan jeg komme frem til vurderinger som delvis ligger utenfor det induksjon, deduksjon, og retroduksjon har mulighet til. Fordi induksjon har til hensikt å generalisere, mens oppgaven vil tolke *noe* spesifikt. Det spesifikke er konseptualiseringen av hybride trusler, og effektene av dette: «Unlike induction, theory in the case of abduction is used together with observation, in order to produce an interpretation of something specific, rather than to infer a generalization.»⁶¹

Ettersom norske myndigheter har ulike konseptualiseringer av hybride trusler, vil oppgaven vurdere og analysere disse. Vurderingen, eller slutningene som trekkes må testes, og eventuelt bekreftes av andre forskningsprosjekter. Som Dey påpeker er ikke den abduktive forskningsstrategien på jakt etter en logisk slutning, men en plausibel tolkning leseren kan gjøre sin kritiske vurdering av: «Unlike deduction, the result does not follow logically from the premises: abduction offers a plausible interpretation rather than producing a logical conclusion.»⁶²

Begreps- og konseptforståelsene av hybride trusler fremstår å påvirke hvordan myndighetene utformer sin politikk og innsats mot trusselen. For å bekrefte eller avkrefte om dette er tilfellet må den empiriske analysen finne ut om ulike begreps- og konseptforståelser har en effekt. Abduksjon er derfor ansett som den rette forskningsstrategien ettersom strategien gir mulighet til å få innsikt i hvordan både informantene og offentlige dokumenter forholder seg til hybride trusler.

3.2.3 Ontologiske og epistemologiske antakelser: Betydningen av konsepter

Informantene, leseren og jeg har ulike ontologiske og epistemologiske standpunkt, og antakelser. Vi har ulike fordommer og forutsetninger til hvordan vi opplever verden rundt oss. Hvordan vi forstår konseptet hybride trusler er et eksempel. Refleksjon rundt hvordan ontologiske og epistemologiske antakelser påvirker forskningsprosjektet er derfor nyttig ettersom: «... forutsetningene vil ha betydning for resultater og konklusjoner av

---

⁶⁰ Dey, «Grounded theory», 91.

⁶¹ Dey, 91.

⁶² Dey, 91.

undersøkelser...»⁶³ Derfor er det nødvendig at: «Forskere bør kjenne til de grunnleggende antakelsene for å være klar over hvordan de kan virke inn på resultatene.»⁶⁴

På bakgrunn av den abduktive forskningsstrategien har oppgaven en idealistisk ontologisk-, og konstruktivistisk epistemologisk antakelse.⁶⁵ Idealistisk ontologi går ut på at hvordan mennesker forstår konseptet hybride trusler er et resultat av delte meninger, og tolkninger de har av fenomenet. Den konstruktivistisk epistemologiske antakelsen legger vekt på at måten vi skaffer oss kunnskap er et produkt av samhandling med andre mennesker, og forsøk på å forstå og forklare hva som skjer rundt oss. Samfunnsvitenskapelig kunnskap er eksempelvis et produkt av tolkninger, og forståelser av den sosiale virkeligheten.

Perspektivene som er fremlagt i litteraturstudiet, av informantene, og forfatteren utgjør (les: konstruerer) virkeligheten av hva en hybrid trussel er.⁶⁶ Ut fra denne forståelsen påvirker måten vi snakker om, og forklarer hybride trusler valgene vi tar i forbindelse med innsatsen mot slike trusler. Dan Ifversen og Melvin Richter sine verk er derfor viktige i oppgavens empiri- og analysekapittel, samt diskusjonskapittel ettersom deres konstruktivistiske-perspektiv kan bidra til å forklare hvordan måten vi forstår konsepter kan påvirke for eksempel norsk sikkerhetspolitikk.⁶⁷

Ut fra logikken har derimot ingen mulighet til å se verden helt objektivt fordi alle har ulike virkelighetsoppfatninger. Ergo kan vi heller ikke være sikre på at det vi observerer er sant.⁶⁸ Ettersom min virkelighetsoppfatning påvirker datainnsamlingen og datareduksjonen må leseren være klar over at det har innvirkning på empirien som fremlegges, analysen, drøftelsen og konklusjonen.

3.3 Datainnsamling og triangulering

Begrepene data og empiri brukes om hverandre. Begge viser til kunnskap som er innsamlet ved hjelp av ulike typer undersøkelser.⁶⁹ Datainnsamling er prosessen hvor observasjoner blir registrert, altså samlet inn og tatt vare på. Metodene prosjektet anvender er intervju og analyse

---

⁶³ Johannessen, Tufte, og Christoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 54.

⁶⁴ Johannessen, Tufte, og Christoffersen, 54.

⁶⁵ Blaikie og Priest, *Designing social research*, 105.

⁶⁶ Blaikie, *Designing social research*, 93–94.

⁶⁷ Richter, «Charting History of Political and Social Concepts»; Ifversen, «About Key Concepts and How to Study Them».

⁶⁸ Blaikie, *Designing social research*, 95.

⁶⁹ Malt og Tranøy, «empiri».

av offentlige dokumenter og uttalelser. Prosessen er kjent som triangulering, og går på å kombinere innsamlingsmetoder for å sørge for at dataene utfyller hverandre.⁷⁰

«The combination of multiple methodological practices, empirical materials, perspectives, and observers in a single study is best understood as a strategy that adds rigor, breadth complexity, richness, and depth to any inquiry...»⁷¹

For eksempel vil informasjonen fra offentlige dokumenter mangle nyanser og dybde forfatteren kan få igjennom intervjuene. Trianguleringsprosessen bidrar dermed i å styrke påliteligheten til resultatene og oppgavens validitet. Underkapittelet vil redegjøre for datainnsamlingen.

3.3.1 Primær og sekundær kilder

Datainnsamlingen består hovedsakelig av primær- og sekundærkilder som er innsamlet ved bruk av internett. Intervjuene er primærkilder som jeg står for, mens stortingsmeldinger, proposisjoner, og trusselvurderinger kommer fra norsk statsforvaltning. Norske offentlige utredninger (NOU) er eksempelvis et produkt fra myndighetene som også bygger på informasjon fra sekundærkilder. Det samme gjelder flere av de akademiske artiklene fra litteraturstudiet i kapittel 2. For eksempel publikasjonene fra organisasjoner som Hybrid CoE og Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI) for å nevne noen. Andre kilder er en blanding av både primær- og sekundærkilder. For eksempel er MCDC sitt *Countering Hybrid Warfare*-prosjekt både en primær- og sekundærkilde da deler av informasjonen er produsert av forfatterne selv.⁷² Opphavet er verdt å være klar over fordi dataene har gjennomgått flere ledd med tekstbehandling, og kan ha mistet noe av sin opprinnelige form.

3.3.2 Intervju

Kvalitative intervju ble valgt som supplerende datainnsamlingsmetode fordi det gir mulighet til å la intervjueren spørre ut informantene om deres egne meninger, oppfatninger og tolkinger. Oppgaven kan derfor gjøre vurderinger og utlede slutninger, basert på et mer solid faglig grunnlag enn ved å kun bruke offentlige dokumenter og uttalelser.

---

⁷⁰ Føllesdal, «Triangulering», 39.

⁷¹ Denzin, «Triangulation 2.0», 82.

⁷² Cullen og Reichborn-Kjennerud, «Understanding Hybrid Warfare»; Cullen og Wegge, «Countering Hybrid Warfare».

3.3.2.1 Semi- strukturerte intervju

Det skilles mellom tre intervju typer: ustrukturert, semi-strukturert og strukturert intervju. For at intervjuene skal ha en viss grad av fleksibilitet, men også struktur, er det semi-strukturerte intervjuet hensiktsmessig. Et strukturert intervju kan nemlig bli for rigid dersom man ønsker informasjon knyttet til menneskers oppfatninger, og egne vurderinger. Et ustrukturert intervju, vil på den andre siden gjøre det vanskelig å sammenligne svarene fra de informantene, ettersom det ikke er et klart rammeverk rundt intervjuets tematikk eller spørsmål.

Det semi-strukturerte intervjuet var en gylden middelvei hvor jeg satte opp forhåndsbestemte spørsmål og temaer, men hvor rekkefølgen, og formuleringen av spørsmålene varierte. Samtalen fløt derfor mer naturlig, ettersom fleksibiliteten ga meg mulighet til å gå i dybden på utvalgte spørsmål. Dessuten åpnet det for muligheten til å stille oppfølgingsspørsmål, eller nye spørsmål dersom det var nødvendig.

Mangel på en fast struktur gjør det vanskeligere å etterprøve, men ettersom tematikken hadde utgangspunkt i litteraturstudiet, og spørsmålene var innenfor samme tema stryker det reliabiliteten fordi andre forskere vil ha mulighet til å gjenta lignende intervjuer (se vedlegg 1, s.99). En utfordring kan derimot være å få tak i de samme informantene. Prosjektet har gjort en spesifikk utvelgelse av informanter som er relevante i dag, på grunn av stillingen de besitter eller kunnskapen de innehar (se tabell 5). Likevel, dersom kunnskapen fra litteraturstudiet, og momentene i de etterfølgende underkapitlene legges til grunn for ett annet prosjekt skal det være mulig å etterprøve resultatene.

3.3.2.2 Informantutvelgelse: Sikkerhetsmessige betraktninger

Informantene ble valgt ut ved hjelp av *strategisk utvelgelse*.⁷³ Utgangspunktet var å skaffe personer med dyptgående forståelse av, erfaring med, eller kunnskap om tematikken. Informantene ble valgt med utgangspunkt i kunnskapen fra litteraturstudiet, og informasjonen jeg tror de vil gi for å belyse problemstillingen. Noen informanter anbefalte meg også andre informanter. Denne prosessen er omtalt som snøballmetoden.⁷⁴

Tabell 5 er en oversikt over hvilke informanter oppgaven har inkludert, deres arbeidssted, stilling og relevans. Dette for å gi leseren et innblikk i hvor informasjonen kommer fra slik at deres troverdighet kan vurderes.

---

⁷³ Johannessen, Tufte, og Christoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 106.

⁷⁴ Grønmo, *Samfunnsvitenskapelige metoder*, 187.

Tabell 5 Informanter

Informant	Arbeidssted	Stilling	Relevans
Njord Wegge	Forsvarets Høgskole (FHS) ved Krigsskolen	Førsteamanuensis	Deltatt i flere prosjekter om hybrid krig og hybride trusler, blant annet ved NUPI og som forskningsleder for et av MCDC-prosjektene.
Tormod Heier	FHS ved Stabsskolen	Professor i Statsvitenskap	Har flere utgivelser knyttet til norsk og europeisk sikkerhetspolitikk. Holdt flere foredrag om hybrid-tematikken.
Odin Johannessen	Næringslivets sikkerhetsråd	Direktør	Tidligere Sjef Hæren. Hans nåværende rolle i NSR gir god innsikt i næringslivets perspektiv knyttet til hybride trusler.
Ørjan Karlsson	Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap (DSB)	Fagdirektør i Seksjon for Øvelser og beredskap	Ledet Internasjonal enhet og Totalforsvarsprogrammet ved DSB, samt hatt ansvar knyttet til hybrid-tematikken ved direktoratet.
Tom Røseth	FHS ved Stabsskolen	Førsteamanuensis	Hovedlærer i etterretning. Spesialisert innenfor blant annet Russland-Kina-relasjonen.
Stein Malerud	Forsvarets Forskningsinstitutt	Forsker innen operasjonsanalyse	Skrevet rapport om situasjonsforståelse ved sammensatte trusler, publisert våren 2021. ⁷⁵
Anonym	Norsk statsforvaltning	Utelatt for anonymisering.	Hatt ansvaret for tematikken i et norsk myndighetsorgan, og arbeidet med innsatsen mot hybride trusler.

Informantene representerer et relativt homogent utvalg. Det vil si at det er «... svært liten variasjon ut fra sentrale kjennetegn ...»⁷⁶ ved disse informantene. Som Johannessen et al. påpeker er utvelgelsen av informantene ikke gjort på bakgrunn av deres representativitet, men ut fra deres hensiktsmessighet i forbindelse med oppgaven.⁷⁷ Informantene kan derfor ha relativt lik bakgrunn, arbeidsområde og kunnskap. Likheten mellom informantene kan være en negativ faktor i forskningsprosjekter som skal generalisere ettersom disse vil søke et representativt utvalg. Oppgaven har derimot til hensikt å intervju en gruppe mennesker som arbeider innenfor samme arbeidsområde, og har mye av den samme kunnskapen, for deretter å studere forskjellene og likhetene mellom dem.

⁷⁵ Malerud, Hennem, og Toverød, «Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler - et konseptgrunnlag».

⁷⁶ Johannessen, Tufte, og Christoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 108.

⁷⁷ Johannessen, Tufte, og Christoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*.

Informantene kommer fra akademiske institusjoner, myndighetsorganer og organisasjoner som arbeider med sikkerhetsanliggender. Dette er en gruppe som har vært vanskelig å nå frem til på bakgrunn av at deres arbeid ofte er sensitivt, og kan være gradert i henhold til Sikkerhetsloven.⁷⁸ At representanter fra disse virksomhetene har hatt mulighet til å stille er en betydelig styrke for oppgavens validitet, ettersom informasjonen de kommer med er svært troverdig.

Forsvaret er representert med flest informanter, men det er ikke nødvendigvis negativt. Noen av informantene har erfaring fra private virksomheter, eller har samarbeidet med private aktører. Dessuten er det interessant å få innblikk i hvordan representanter fra Forsvarets ulike institusjoner også kan oppfatte hybride trusler ulikt. Ved at informantenes svar kombineres med begreps- og diskursanalyse får leseren innsikt i en sikkerhetsproblematikk det ikke er skrevet mye om. Analysene gir så innsikt i hvordan informantene sine forståelser overensstemmer og avviker fra hverandre, og i lys av de offentlige dokumentene. Ulike begrepsbruk- og konseptforståelse gir eksempelvis et innblikk i hvordan statens ansvars- og rollefordeling påvirker samvirke mellom myndighetsorganer.

Nasjonal sikkerhet er forbundet med sensitive opplysninger som ofte er hemmeligholdt, altså gradert. Et samfunn sine sårbarheter er ofte holdt hemmelig ettersom det utgjør en risiko dersom de er på avveie. Ettersom oppgaven studerer det som er en mulig sårbarhet i det norske samfunnet er det naturlig å tenke seg at informantene ikke vil gi informasjonen oppgaven behøver. For å slippe unna problematikken er problemstillingen og intervju spørsmålene formulert slik at svarene informantene gir, ikke nødvendigvis vil utgjøre noen risiko, eller behøver graderte opplysninger. Det er også viktig å påpeke at det ikke er en sårbarhet som er direkte kritisk, men heller noe myndighetene bør fokusere mer på for å øke samfunns- og statssikkerheten.

3.3.2.3 Forberedelser: Intervjuguide og informasjonsskriv til informantene

I forkant av intervjuene ble det skrevet en intervjuguide med forhåndsbestemte spørsmål (se vedlegg 1, s. 99). Disse ble strukturert slik at intervjuet startet med faktarelaterte- og enkle introduksjonsspørsmål til tematikken. Deretter ble det stilt et mer spesifikt overgangsspørsmål før intervjueren gikk over til nøkkelspørsmålene, altså de mest sentrale spørsmålene. Slik fikk

---

⁷⁸ Justis- og beredskapsdepartementet, «Sikkerhetsloven».

jeg mulighet til å gå dypere i tematikken ut i intervjuet sånn at informanten ble mer komfortabel, og samtalen fløt mer naturlig.⁷⁹

Informantene ble tilsendt noen av spørsmålene til intervjuet på forhånd, fordi oppgaven ønsket svar som krevde at de var forberedt. Oppgaven søkte ikke å stille informantene til veggs med spørsmål for å få ut genuine reaksjoner, men ønsket å få nyanserte og gjennomtenkte svar. En risiko ved dette er at svarene blir politisk korrekte, og ikke belyser den faktiske meningen eller oppfatningen til informanten. På den andre siden er slike formuleringer en del av virkeligheten, og viser leseren hvordan representantene velger å ordlegge seg. Hvordan informantene formulerer seg er også subjektivt, så selv om de forbereder seg til intervjuet vil intervjuet fange opp måten de svarer på spørsmålene. Om besvarelsene samsvarer, eller avviker med offentlige publikasjoner er da ikke så avgjørende ettersom forskjellene og likhetene mellom virksomhetene uansett vil være til stede.

Informasjonsskrivet og samtykkeerklæringen ble sendt til informantene i forveien av intervjuet (se vedlegg 3, s. 103). Slik ble de innforstått med hva prosjektet gikk ut på, hvorfor de var valgt, og hva oppgaven ønsket å finne ut av. Vedlagt lå også informasjon om hvordan intervjuet skulle gjennomføres og hvordan informasjonen ville bli lagret, og deres opplysninger ivaretatt. Slik ble de også informert om hvilke personvernsopplysninger oppgaven ville behandle ut fra deres eget samtykke.

3.3.2.4 Gjennomføring og etterarbeid: Fysiske og virtuelle møter

Intervjuene ble gjennomført i perioden mars og april 2021. En periode hvor smittetrykket i forbindelse med coronaviruset var økende i store deler av Norge. Dette krevde at de fleste intervjuene måtte gjøres virtuelt over et videokonferanseprogram, og ett ble gjennomført fysisk. Det var naturligvis ønskelig å møte alle informantene fysisk, men på grunn av stadig endring i smittevernregler måtte disse møtene avlyses da det ikke var forsvarlig.

Det fysiske og de virtuelle intervjuene hadde relativt lik gjennomføring. Dagen før intervjuet sendte jeg en epost til informantene hvor jeg listet opp fem spørsmål de kunne forberede seg på. Vedlagt lå også informasjonsskrivet og samtykkeerklæringen som informantene signerte digitalt, og sendte tilbake til meg. På selve intervjudagen sendte jeg informantene en lenke til videokonferansen med passordbeskyttelse slik at samtalen ikke ble avbrutt av uvedkommende. Det fysiske intervjuet ble gjennomført på et offentlig sted informantene selv hadde valgt ut.

---

⁷⁹ Johannessen, Tufte, og Christoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 141.

Før intervjuene startet introduserte jeg meg selv, prosjektet og formålet med oppgaven. Slik fikk alle informantene et innblikk i hvem jeg er, min bakgrunn og masterstudiet i Samfunnssikkerhet. Introduksjonen tok utgangspunkt i et notat som var skrevet på forhånd, slik at alle informantene hadde likt utgangspunkt. Deretter svarte jeg på eventuelle spørsmål informantene hadde, og fikk avklart hvordan de ønsket å bli referert til i oppgaven. Samtidig informerte jeg om at transkripsjonen av intervjuet ville sendes kort tid etter, slik at de kunne godkjenne det jeg hadde skrevet, og at de som ønsket ville få en kopi av masteren for sitatsjekk før innlevering. Deretter spurte jeg om tillatelse til å ta opp samtalen før intervjuet startet.

Intervjuene ble gjennomført i rekkefølgen spørsmålene ble satt opp i intervjuguiden (se vedlegg 1, s.99). Først spørsmål om informantenes bakgrunn, og hvordan de ville beskrive en hybrid trussel. Utover samtalen økte kompleksitet på spørsmålene i henhold til intervjuguiden, og avhengig av hva de svarte. I noen av intervjuene var det lett for meg som intervjuer å forholde meg til intervjuguiden, andre krevde at jeg stilte oppfølgingsspørsmål som var orientert ut fra svarene de ga. Før samtalen ble rundet av fikk alle informantene samme avsluttende spørsmål: Har du noen avsluttende refleksjoner? Her fikk informantene mulighet til å komme med tanker, og ideer som de ikke hadde uttrykket i løpet av intervjuet. Det gjorde at samtalen fikk en naturlig slutt. Hensikten var at informantene ikke skulle føle det var noe de ikke hadde fått sagt, eller at viktig informasjon ble utelatt fra intervjuet.

Dagen etter intervjuet gjennomførte jeg transkripsjonen av samtalen, og innen to til tre dager fikk jeg godkjenning av samtlige informanter. Hurtig utsendelse av transkripsjon var for å sørge for at informantene hadde samtalen ferskt i minne da de skulle lese gjennom transkripsjonen for godkjenning. I eposten med transkripsjonen som vedlegg spurte jeg enda en gang hvordan de ønsket å bli referert til, slik at jeg også hadde deres godkjenning skriftlig. Noen informanter fortalte at jeg kunne referere til dem fult ut med det første, andre ønsket å se hvilke sitater jeg tok ut fra intervjuet, og i hvilken kontekst deres svar ble brukt. Dette ble naturligvis respektert av høflighet, men også etiske og juridiske hensyn.

3.3.2.5 Personvern: Etiske og juridiske betraktninger

Før intervjuene ble iverksatt var det nødvendig med godkjenning fra Norsk senter for forskningsdata (NSD). Etersom informantenes arbeidssted, stilling, navn, telefonnummer og epostadresser ville bli behandlet i prosjektet, sammen med opptak av intervjuene krevde det godkjenning fra NSD (se vedlegg 2, s.100). Dette fordi opplysningene nevnt over identifiserer informantene.

Noen av informantene har vært krevende å få tak i, men ved at jeg har vært tydelig på at personvern er av høy prioritet, at oppgaven kun baseres på åpne kilder, samt at informasjonen som trengs ikke utgjør noen risiko har informantene vært villige til å bidra. I tillegg har jeg i samtalene vært åpen om at dersom det er noen informasjon de ønsker at jeg skal fjerne, eller omformulere har de bare trengt å informere meg.

Selv om ikke all informasjonen til informantene nevnes eksplisitt i prosjektet er det innhentet, og lagret personopplysninger om dem. Det krever ikke bare at de er informert og at forfatteren har mottatt samtykke, men også godkjennelse fra NSD.⁸⁰ I informasjonsskrivet fulgte derfor en forklaring av prosjektets formål, gjennomføring, og hvordan personopplysningene ville bli behandlet, og når de skulle slettes (se vedlegg 3, s.103). Samtidig ga informasjonsskrivet en begrunnelse på hvorfor deres informasjon var av prosjektets, og allmennhetens interesse. Dette ble begrunnet ut ifra oppgavens vitenskapelige verdi, ved at informasjonen som informantene delte ville være nyttig for både myndighetene, men også næringslivet og befolkningen.

3.3.2.6 Transkribering: Fra tale til skriftspråk

Det finnes ingen universell metode for transkribering, men hvordan prosessen gjennomføres avhenger av informasjon som innsamles. Oppgaven har valgt å transkribere intervjuene til en formell skriftlig form. Kvale og Brinkmann påpeker at valget krever at forskeren følger deres grunnregel: «... skriv uttrykkelig i rapporten hvordan transkripsjonen er gjennomført.»⁸¹ Dette er blant annet hensikten med underkapittelet, i kombinasjon med å gjøre leseren oppmerksom på at transkribering er nødvendig for å sikre at rådataen blir dokumentert.

I prosjektet er det jeg som både er forfatter, intervjuer og transkribent. Transkripsjonene vil jeg derfor påstå at er noe mer pålitelig, enn om en annen person ville stått bak ettersom jeg har deltatt i hele datainnsamlingsprosessen. Transkriberingen legger ikke vekt på hvordan informantene snakker, deres tonefall, pauser, og lyder som kremting, hosting eller gjentakelse av ord.⁸² Hva som blir sagt er mer sentralt, ettersom intervjuene har til hensikt å sette søkelys på forskjeller og likheter ved informantenes besvarelser.

Transkripsjonsmetoden er ikke uproblematisk. Som Kvale og Brinkmann påpeker: «Transkripsjoner er kort sagt svekkede, dekontekstualiserte gjengivelser av direkte

---

⁸⁰ Justis- og beredskapsdepartementet, *Personopplysningsloven*.

⁸¹ Kvale og Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*, 207.

⁸² Kvale og Brinkmann, *Det kvalitative forskningsintervju*.

intervjusamtaler.»⁸³ Et intervju er ikke bare en samtale, men en interaksjon mellom mennesker. Det kommuniseres ikke kun ved talespråket, men også fysiske reaksjoner som bevegelser, ansiktsuttrykk og andre lyder. Ved å transformere denne interaksjonen til ord og setninger gjør at leseren ikke får med seg de mellommenneskelige forholdene som et intervju består av. Det er verdt å påpeke at disse detaljene er mer nyttig dersom det skal gjøres en språkanalyse.⁸⁴ I oppgavens tilfelle er hensikten å få med seg hva informantene sier, og ikke hvordan de sier det. Det er derfor mer praktisk å transkribere intervjuet om til en formell, skriftlig form slik at informantenes poenger kommer tydelig frem.

Leseren må være klar over at denne formen for transkribering kun gir én skriftlig formulering av det som blir sagt, og at en annen person ville kunne transkribert annerledes. Derfor er det en fordel dersom leseren legger til grunn det faglige utgangspunktet til forfatteren fra punkt 3.1.1. Samtidig som vedkommende er klar over at:

«Forskjellige transkripsjoner er konstruksjoner av forskjellige verdener som hver for seg er utformet for å passe inn i våre egne teoretiske antakelser, og for å gi anledning til å utforske de de innebærer.»⁸⁵

Selv om informantenes poenger eller argumentasjon ikke omgjøres, er det verdt å være klar over at transkribering kan gjøres ulikt. For å redusere usikkerheten knyttet til sitatene som er brukt i oppgaven ble transkripsjonen som sagt sendt til godkjenning hos informantene. De som også ønsket sitatsjekk, fikk tilbud om det. Hensikten med fremgangsmåten har vært å ivareta datainnsamlingens troverdighet, også etter at opptakene fra intervjuene er slettet. På den måten ivaretas muligheten for å etterprøve vurderingene oppgaven kommer med.

3.4 Datarelevans: Hva er det som trengs?

Informasjonen som har blitt samlet inn de siste månedene er svært omfattende. Tusenvis av sider med artikler, rapporter, utredninger, og andre typer tekster har blitt samlet inn i kombinasjon med intervjuene. All informasjonen er knyttet opp mot oppgavens tematikk, men alt er ikke relevant. Det har derfor krevd en nøye seleksjon av hva slags type informasjon som har vært nødvendig.

Litteraturstudiet i kapittel 2 ga leseren et innblikk i problematikken knyttet til de konseptuelle utfordringene, og uenighetene rundt hybride trusler. Ut fra disse rammene har jeg

---

⁸³ Kvale og Brinkmann, 207.

⁸⁴ Kvale og Brinkmann, 209.

⁸⁵ Mishler, «Representing Discourse», 271. Oversettelse fra Kvale og Brinkmann (2015).

valgt ut dataene som er mest relevante fra myndighetenes offentlige dokumenter, og triangulert disse med informasjon fra intervjuene. Tabell 6 er en oversikt av hvilke offentlige dokumenter som er brukt i empiri- og analysekapittelet. De utvalgte dokumentene dekker ikke alt statsforvaltningen har publisert om hybride trusler eller lignende konsepter, men er et utdrag av de jeg har ansett som de viktigste.

Tabell 6 Utvalgte dokumenter fra norsk statsforvaltning

Innholdstype	Tema/Tittel	Opphav	Tid
Norske offentlige utredninger (NOU)	2019:13 Når krisen inntreffer	JD	2019
	2016:19 Samhandling for sikkerhet	FD	2016
	2015:13 Digital sårbarhet – sikkert samfunn	JD	2015
Stortingsmeldinger (Meld. St. NR)	5 Samfunnssikkerhet i en usikker verden	JD	2020-2021
	9 Mennesker muligheter og interesser i nord	DU	2020-2021
	10 Risiko i et trygt samfunn	JD	2016-2017
	10 Høytflyvende satellitter – jordnære formål	NFD	2019-2020
	13 Politiets rolle i den nasjonale kriseledelsen	JD	2015-2016
	17 Samarbeid for sikkerhet	FD	2020-2021
	23 Nordisk samarbeid	KD	2018-2019
	29 Politimeldingen – et politi for fremtiden	JD	2019-2020
	37 Globale sikkerhetsutfordringer	UD	2014-2015
	38 IKT-sikkerhet – et felles ansvar	JD	2016-2017
Proposisjoner	14 S Evne til forsvar – vilje til beredskap	FD	2020-2021
	62 S Vilje til beredskap – evne til forsvar	FD	2019-2020
	80 L Lov om Etterretningstjenesten	FD	2019-2020
	153 L Lov om nasjonal sikkerhet	FD	2016-2017
Trusselvurderinger	<u>24 stk.</u> årlige ugradert trusselvurderinger fra hver av EOS-tjeneste sine ansvarsområder.	PST, NSM, E-tjenesten	2014-2021
Totalt antall dokumenter	41 offentlige dokumenter er analysert i forbindelse med datainnsamlingen.		Dokumentene er fra perioden 2014-2021

Trianguleringen og datainnsamlingen er min subjektive vurdering av hvilke metoder som skal brukes, og hvilken informasjon som er nyttig. En begrensning ved oppgaven, men også naturlig da kun jeg står bak prosjektet. Flere av de overnevnte dokumentene, som for eksempel *Meld. St. 5 Samfunnssikkerhet i en usikker verden*, er også anbefalt av flere av informantene.

Vurderingen av hvilke metoder som er best, og hvilken data som er relevant har bygget på min vurdering, men også informantenes anbefalinger. Beslutningen om hva som inkluderes

har hvilt på et sentralt spørsmål: hvor godt representerer dataen virkeligheten, og hvilke metoder kan fange opp dette? Her har jeg gjort en vurdering av fem konkrete forhold: 1) Er det relevant? 2) Hvem står bak produktet? 3) Når ble det produsert? 4) Hvorfor ble det produsert, og 5) gir det oppgaven ny eller viktig informasjon? Det er naturligvis flere kilder som kan fylle disse kriteriene, men ikke blir inkludert. Ekskludering av informasjon har med omfanget av prosjektet å gjøre. Det finnes alltid flere interessante mennesker å intervju eller artikler som kan inkluderes. For å få en grundig besvarelse krever det en kritisk vurdering av hvilke data som trengs, og hvordan de skal reduseres.

3.4.1 Datareduksjon og NVivo 12

Ekskludering og redusering av innhentet informasjon omtales som datareduksjon.⁸⁶ Som følge av at alt i dokumentene og intervjuene ikke er relevant for oppgaven, vil kun aktuelle avsnitt inkluderes som data. Omgjøring av transkribert materiale til sitater, eller koding er eksempel på dette. Analysekategoriene i litteraturstudiets tabell 3 vært utgangspunkt for hvilken data som har vært ansett som relevant.

Da det ikke er mulig å få lest all informasjonen som er innsamlet ble det kvalitative forskningsprogrammet NVivo 12 brukt for å analysere datamaterialet. Programmet har mulighet til å sentralisere forskjellige typer datamaterialer. Slik kunne videoer, intervjuopptak og vanlige tekstdokumenter settes opp mot hverandre. Altså gir NVivo mulighet til å systematisere dataen, og gjøre søk i alle samtidig. Ved å organisere dataene i kategorier, koder og relasjoner gjorde det analysearbeidet mer effektivt ettersom et større omfang data kunne vurderes samtidig.⁸⁷ Tabell 7 er en oversikt over hvordan kategoriene fra litteraturstudiet er delt inn i koder, altså temaer. *Koding* er når et tekstutdrag markeres, og tilegnes en kode. Eksempelvis kunne en definisjon eller beskrivelse av hybride trusler markeres i dokumentet, og tilegnes koden *Forståelse*. Kodingsprosessen er datareduksjon i praksis.

I midten av tabell 7 finner leseren hvilke koder som er brukt for å sortere tekst og uttalelser som omhandler eller relateres til konseptet hybride trusler. Til høyre i tabellen er en kort forklaring av hva slags type informasjon som relateres til de aktuelle kodene. Noen koder overlapper samme analysekategori. Informasjonen som er sortert i de ulike kodene presenteres og analyseres i kapittel 4. Tabell 7 er basert på tabell 3 presentert i slutten av litteraturstudiet.

---

⁸⁶ Johannessen, Tufte, og Christoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 163.

⁸⁷ Bazeley og Jackson, *Qualitative Data Analysis with NVivo*, 2.

Tabell 7 Kategorier, koder og relasjoner i NVivo

Analyse kategori	Koder i NVivo	Relasjon
Begreps- og konseptforståelse	Begrep Forståelse Hybride trusler Uenigheter	Kodene knyttes til informasjon som omhandler eller relateres til ulike forståelser av konseptet hybride trusler, hensikten ved og uenigheter rundt dette.
1. Virkemidler	Virkemidler Hensikt	Tekst som omhandler, eller omtaler ulike typer virkemidler og hensikten med disse.
2. Aktører	Aktør Utvikling Eksempler	Informasjon om aktører som omtales i relasjon til hybride trusler, eller lignende begreper. Koden <i>utvikling</i> knyttes til konkrete eksempler i historien.
3. Intensjon, mål og sårbarheter	Intensjon Mål Sårbarheter Utfordring Aktør	Informasjon knyttet til en formålet (intensjon). Mål sikter til den eller det trusselen rettes mot. Aktører bak hybrid trusler har ulike fremgangsmåter og metoder som kan påvirke hva som anses som sårbart.
4. Tidsperspektiv og faser	Tid Faser Utvikling	<i>Tid</i> knyttes til data som omhandlet virkemiddelbruk i ulike tidsrom. Koden <i>faser</i> knyttes til data som omhandler bruken av ulike virkemidler i forskjellige faser mellom fred og krig. <i>Utvikling</i> viser til hvordan trusselen kan se ut over tid.
Løsning	Løsning Samarbeid	Alt forfatteren anser som en mulig løsning til deteksjon og håndtering av hybride trusler kodes som løsning. Samarbeid trekkes nesten alltid frem og er knyttet til spesifikke samarbeidsforslag.

3.5 Dataanalyse og tolkning: Hvordan brukes det empiriske materialet?

Empiri og analysekapittelet inneholder en presentasjon av dataene kombinert med konseptanalyse bestående av en begreps- og diskursanalyse. Diskusjonskapittelet er en vurdering av funnene fra analysen opp mot problemstillingen, og potensielle løsninger på utfordringene som er diskutert.

Begge kapitlene tar utgangspunkt i analysekategoriene presentert i litteraturstudiets tabell 3. Forskjellen mellom analysen i kapittel 4, og diskusjonen i kapittel 5 avhenger av avstanden forskeren har til dataene som blir studert, og hvilke vurderinger som er lagt til grunn. Analysen deler de empiriske funnene inn i kategoriene, og studerer hver del for seg selv. Informasjonen fra intervjuene presenteres med, og settes opp mot et utvalg av tekstene i tabell 6. Tolkingen og drøftingen av funnene går deretter ut på å ta ett skritt tilbake for å få oversikt,

og forstå helheten av det informantene har sagt, og hva dokumentene har skrevet.⁸⁸ Drøftelsen gjør en vurdering av forholdene som har hatt en innvirkning på konseptualiseringen av hybride trusler, og i hvilken grad det har påvirket det offentlig private samarbeidet knyttet til hybride trusler.

3.5.1 Konseptanalyse: Kombinasjon av begreps- og diskursanalyse

En konseptanalyse kan gjøres på ulike måter. På bakgrunn av kompleksiteten ved konseptet hybride trusler har det vært nødvendig å kombinere en begreps- og diskursanalyse. Fordi en forståelse av konseptualiseringen av hybride trusler krever innsikt i både begrepets utvikling, nærliggende begreper, og den nåværende diskursen.⁸⁹ Hybride trusler består av mange utfordringer som må tas tak i. Grunnen til at *konseptet* er viktig for besvarelsen kommer av at det er mitt observasjonspunkt for å besvare problemstillingen.

Antagelsen er at norske myndigheter har ulike forståelser av hybride trusler, og at det har en negativ påvirkning på samvirke mellom offentlige virksomheter. Om det er riktig avhenger av en analyse om hvordan begrepet brukes, og hvordan diskursen har endret, og utviklet seg de siste årene. For å bekrefte, eller avkrefte antakelsen fordrer en forståelse av diskursen omkring temaer og begreper relatert til konseptet. Derfor er det en fordel å forstå at: «Ethvert samfunn har bestemte måter å bruke begreper på, og det former igjen måten samfunnsmedlemmene ser på virkeligheten på.»⁹⁰ Dette sosial konstruktivistiske perspektivet er også utgangspunktet for oppgavens antakelse om at konseptforståelse påvirker utformingen av innsatsen mot hybride trusler, gjennom utformingen av norsk politikk.⁹¹

Begrepet *diskurs* viser til hvordan vi mennesker kommuniserer gjennom tale, språk og tekst.⁹² Måten vi kommuniserer på består blant annet av begreper som representerer ulike klasser av ting.⁹³ En diskursanalyse går ut på å studere disse ulike formene for ytringer og kommunikasjon av informasjon. I oppgavens tilfelle er det analysen av hvordan informantene, og norske myndigheter forholder seg til fenomenet hybride trusler i ulike kontekster. Og i hvilken grad forståelse og begrepsbruk påvirker samarbeidet mellom offentlige virksomheter.

---

⁸⁸ Johannessen, Tufte, og Christoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 164.

⁸⁹ Ifversen, «About Key Concepts and How to Study Them»; Richter, «Charting History of Political and Social Concepts».

⁹⁰ Johannessen, Tufte, og Christoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 222.

⁹¹ Richter, «Charting History of Political and Social Concepts», 9.

⁹² Grue, «diskurs».

⁹³ Tjønneland, «begrep – filosofi».

3.5.2 Praktisk gjennomføring av analysene

For å avgrense begreps- og diskursanalysen tok empiri og analysekapittelet utgangspunkt i et sett veiledende spørsmål. Disse hadde ikke til hensikt å besvares, men bistå i å se hvilken informasjon som var nødvendig for å vurdere de ulike konseptualiseringene av hybride trusler, og om de har hatt noen nevneverdige konsekvenser. Tabell 8 setter dermed rammene for hvilken informasjon som antas å påvirke diskursen. Spørsmålene ble også brukt for utformingen av intervjuguiden (se vedlegg 1, s. 99).

Tabell 8 Spørsmål til diskursanalysen og begrunnelse for spørsmålet

Spørsmål	Begrunnelse
Hvilket begrep brukes når de snakker om fenomenet?	Begrepsbruk kan reflektere fokus- og ansvarsområde.
Hvordan forstås det?	Ulike forståelser kan påvirke hvilke indikatorer som ansees som de viktigste.
Hvordan defineres det?	Definisjoner ligger ofte til grunn i lover og utforming av mottiltak.
Hva består konseptet av?	Det teoretiske grunnlaget, eller rammeverket sier noe om hvordan fenomenet tolkes.
Bruker norske myndigheter det samme begrepet, og har de lik forståelse? Hvis det avviker, hvordan avviker det?	Avvik kan ofte synliggjøre konsekvenser. Ulik forståelse av hva noe er kan påvirke hvordan det vil eksempelvis håndteres.
Hvor er forståelsen mest ulik, og hvorfor er den det?	Hvor det er tilsynelatende avvik kan si noe om hvor samarbeidet er sårbart.
Hvordan kommer ulikheter til uttrykk i offentlige dokumenter og uttalelser?	Hvem som har skrevet hva og når kan si noe om utviklingen innenfor hvordan fenomenet har blitt forstått, og forstås.
Samstemmer det som deles med offentligheten med informasjonen informantene har delt?	Sier informantene noe annet enn det som står skrevet kan si noe om intensjonen bak publikasjonene.
Kan informantenes tolkninger påvirke min forståelse? Hvordan kan jeg påvirkes?	Informantenes kunnskap og erfaringer er subjektive. Dette kan påvirke min analyse og drøftelse.
Har begrepsbruk egentlig noe å si?	Det er mulig at oppgaven legger for mye vekt på effektene av begrepsbruk og forståelse.

Analysen startet allerede i litteraturstudiet som la grunnlaget for min forståelse, og kunnskap om utfordringene ved temaet. Gjennom datainnsamlingen endret min forståelse seg flere ganger. Konseptet hybride trusler står nemlig aldri stille. Som et wicked problem er det dynamisk, og endrer seg i takt med konteksten du befinner deg i, samt kunnskapen du har. På

bakgrunn av dette var det avgjørende å få innsikt i det semantiske feltet. Fordi måten man tilnærmer seg hybride trusler – uavhengig om det er på slagmarken, i et klasserom, eller et forskningsprosjekt – påvirkes av forståelsen som ligger til grunn.

«If we want to understand and explain social behaviour, we need to take words, language, and communicative utterances seriously. It is through discursive practices that agents make sense of the world and attribute meaning to their activities.»⁹⁴

Semantikk er kjent som læren om språkets innhold, «... sammenhengen mellom ord, fraser og setninger og deres betydninger eller meninger.»⁹⁵ For å få innsikt i hva de utvalgte dokumentene og informantene la i sin egen ordbruk er dataene i empiri- og analysekapittelet presentert ut ifra et semantisk perspektiv. Presentasjonen av empirien er påvirket av min subjektive vurdering, men utdragene og sitatene er enten direkte fra dokumentene som er presentert i metodekapittelet, eller fra informantene.

For å få frem nyanser av relevans for analysen studerte jeg informasjonen som var lagret under kodene i NVivo. For eksempel, da analysekategorien *Aktør* skulle analyseres åpnet jeg mappene hvor all tekst som var kodet til *Aktør*, *Utvikling* eller *Eksempler* befant seg. Da åpnet det en fane med tekstutdrag fra både intervjuene, og de offentlige dokumentene som hadde noe med koden å gjøre. Det ga mulighet til å se all informasjon samlet. Slik ble det betydelig lettere å sette ulike forståelser opp mot hverandre.

I gjennomlesningen av informasjonen under de ulike kodene så jeg etter informasjon som kunne belyse oppgavens problemstilling, og gjøre en vurdering av dilemmaene som ble presentert i tabell 3. Deretter ble informasjonen sortert, og selektert ut fra hva som var viktigst. Informasjonen som omhandlet informantenes og dokumentenes oppfatninger om ulike aktører, deres intensjoner, historiske utvikling, handlemåter og andre momenter som var relevant for å belyse rollen aktøravhengighet har hatt for konseptualiseringen av hybride trusler. Søkelyset var hovedsakelig på motstridende informasjon, eller uenigheter, men det var også viktig å trekke frem det som overensstemte. Analyseprosessen besto ikke kun av egen vurdering om hvilken informasjon som var viktigst. Utvelgelsen hvilte i stor grad på lærdom fra Ifversen sin artikkel om hvordan konsepter kan studeres, og Richter historiske gjennomgang av politiske og sosiale konsepter.⁹⁶

---

⁹⁴ Risse, «Social Constructivism Meets Globalization», 7.

⁹⁵ Simonsen og Henriksen, «semantikk».

⁹⁶ Ifversen, «About Key Concepts and How to Study Them»; Richter, «Charting History of Political and Social Concepts».

3.5.3 Analysen- og utvelgelsesprosessen sitt faglige grunnlag

Ifversen sin artikkel om «*key concepts*» (nøkkelkonsepter) tar utgangspunkt i konsepthistorie.⁹⁷ Her går han gjennom hvordan konsepter utvikles, endres og påvirker samfunn. Her utvikler han et sett med metodologiske retningslinjer for hvordan det han kaller nøkkelkonsepter kan studeres. Refleksjonene han gjør seg i artikkelen var veiledende for hvilken informasjon jeg anså å være viktigst ut fra utfordringene litteraturstudiet hadde kartlagt.

Som sagt tidligere ble analysen gjennomført ut fra et sosialkonstruktivistisk perspektiv. Datainnsamlingen og analysen så dermed etter hvordan konsepter og begreper ble dannet, og effekten det hadde på informantenes vurderinger, og dokumentenes resonnementer. Som Ifversen konstaterer formes samfunnet rundt oss av hvordan vi tenker, og snakker: «... social reality is somehow generated by the way we think or about it, by our consensus about its nature, by the way we explain it to each other ...»⁹⁸

For å få en dypere forståelse av begrepsdannelsen, eller konseptualiseringen av hybride trusler i en norsk kontekst var det norske forståelser, og begrepsbruk som ble analysert. Som Ifversen forklarer er det flere elementer som nøkkelkonsepter kan studeres ut ifra. Noen av disse er: språk, historie, kommunikasjon, og kontekst. Konseptet hybride trusler ble vurdert ut fra disse, og sett i lys av det Ifversen kaller diakronisk og synkronisk tilnærming.⁹⁹ Diakronisk tilnærming er interessert i hvordan språket, eller begrepet har endret seg over tid. Synkronisk tilnærming ser på begrepet, eller konseptet på ett spesifikt tidspunkt eller i en konkret kontekst. Disse tilnærmingene var blant annet utgangspunktet i intervjuene da jeg spurte om informantene kunne gi eksempler (se vedlegg 1, s.99). Hensikten med å ha faste elementer som studeres, og for deretter vurdere konseptet fra ulike tilnærminger var for å få en systematisk vurdering av empirien. Slik at diskusjonen fikk et faglig grunnlag jeg kunne gjøre vurderingen ut ifra.

Ifversens diakroniske og synkroniske tilnærming ble sett i lys av Richter gjennomgang av utviklingen innenfor ulike sosiale og politiske konsepter. Eksempelvis trekker han frem hvordan noen konsepter ble brukt som synonymer, til tross for klare distinksjoner. Richter begrunnet dette med å påpeke at bruken av ulike sosiale og politiske konsepter gjerne endres og utvikles innenfor ulike tidsrom:

«Continuities in political and social language may persist despite changes in circumstances; shifts may occur in the words or expressions designating a concept in

---

⁹⁷ Ifversen, «About Key Concepts and How to Study Them».

⁹⁸ Collin, *Social Reality*, 2–3.

⁹⁹ Ifversen, «About Key Concepts and How to Study Them», 82–83.

the same or different periods. Or else a concept may remain relatively fixed, while the terms regarded as its antonyms may alter. »¹⁰⁰

Ved utformingen av intervjuguiden og under intervjuene hadde jeg blant annet den diakroniske og synkroniske tilnærmingen lagt til grunn. Ikke ved at jeg direkte formet spørsmålene ut fra teorien, men stilte spørsmål som forsøkte å få innsikt i hvordan hybrid-begrepet ble brukt i ulike kontekster, hva det ble sett i relasjon til, og om begrepsbruken hadde noen innvirkning.

Ifversen og Richter har to ulike tekster, men poengene de trekker frem overensstemmer. Konsepter og begrep endres over tid og brukes i ulike kontekster, dette påvirker de sosiale og politiske forholdene rundt. Empiri- og analysekapittelet demonstrerer dette ved å trekke frem sitater fra ulike kilder, ved forskjellige årstall, og kontekster i den hensikt å beskrive utviklingen, forskjellene og likhetene i forståelser. Som en del av analysen har deler av informantenes tolkninger blitt introdusert for å belyse argumenter som taler både for og imot Ifversen og Richters antakelser. Hvorvidt dette skaper et solid faglig utgangspunkt for diskusjonen, er det naturligvis ulike oppfatninger av. Ut fra egen vurdering har det vært hensiktsmessig ettersom hybride trusler er et svært komplisert, og tvetydig konsept.

3.6 Evaluering av oppgavens metode

Det finnes flere måter å drive forskning på. Metodene som er valgt i dette prosjektet er på bakgrunn av min vurdering av hva som er praktisk mulig, hensiktsmessig og ønskelig. For andre vil ikke dette nødvendigvis være metoden de ville ha valgt. Dette kapittelet vil gjøre en overordnet vurdering av de valgene som er tatt, og om disse styrker oppgavens validitet og reliabilitet.

3.6.1 Validitet og reliabilitet

Begrepet validitet beskriver hvorvidt det kan trekkes gyldige slutninger ut fra det som forskes på. Kort sagt, om forskningen har målt det den skal måle.¹⁰¹ Vurderingene som er gjort i denne oppgaven vil derfor ha høy validitet dersom de 'stemmer' med virkeligheten. Reliabilitet, på den andre siden viser til forskningens pålitelighet. Dette går eksempelvis ut på hvorvidt datainnsamlingen er gjennomført med slik nøyaktighet at vi kan stole på resultatet.

Skal forskningsprosjektet inneha høy grad av reliabilitet må forskningen kunne gjentas ved en senere anledning, og oppnå et relativt likt resultat.¹⁰² Utfordringen med

---

¹⁰⁰ Richter, «Charting History of Political and Social Concepts», 9.

¹⁰¹ Dahlum, «validitet»; Hellevik, *Sosiologisk metode*, 95.

¹⁰² Johannessen, Tufte, og Christoffersen, *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*, 40.

samfunnsvitenskapelig forskning er at samfunn og mennesker er under konstant endring. Ettersom oppgaven også har et sosialkonstruktivistisk perspektiv, står det i kontrast til målet om å oppnå høy grad av reliabilitet sammenlignet med for eksempel et naturvitenskapelig prosjekt. Fordi resultatene vil som følge av oppgavens analyse og drøftelse ikke nødvendigvis 'stemmer' med virkeligheten.

Det kan komme av flere årsaker. Én er at samfunnet er dynamisk, og i konstant endring. For eksempel kan sikkerhetspolitiske forhold endres i løpet av kort tid. Usikkerhet tilknyttet fremtiden gjør at vurderingene og slutningene som gjøres i dette prosjektet kan avvike fra resultatene til et lignende prosjekt dersom det gjennomføres senere.¹⁰³ Et annet er at litteraturstudiet og det faglige utgangspunktet for analysen er min vurdering av hva slags teoretisk rammeverk oppgaven bør ha. Andre vil kunne hevde at oppgaven burde tatt utgangspunkt i andre kilder. På bakgrunn av disse forutsetningene vil man kunne hevde at oppgaven i mindre grad møte kravene for høy validitet, og reliabilitet som konsekvens av at oppgaven anvender en abduktiv forskningsstrategi. På den andre siden, har metoden for datainnsamlingen og analysen en faglig forankring som har fulgt forskningsetiske prinsipper og juridiske krav. Samtidig er det vært gjennomført en svært grundig analyse av både informasjonen fra informantene, og de offentlige dokumentene. For eksempel har informantene godkjent informasjonen de har gitt ved å bekrefte innholdet i transkripsjonene. Informasjonen empiri- og analysekapittelet tar utgangspunkt i kan derfor ansees som troverdig.

En av utfordringene med forskningsstrategien er at slutningene som gjøres ved hjelp av abduktiv metode ikke nødvendigvis følger en logisk årsaksforklaring. Et annet poeng er at det ikke finnes noen faste kriterier for å bedømme validiteten til vurderingene som gjøres, og de etterfølgende konklusjonene.¹⁰⁴ Som Danermark påpekte bygger all abduksjon på kreativitet og forestillingsevne.¹⁰⁵ At en vitenskapelig forskningsmetode gjør det er delvis kritikkverdig, og reflekterer min vurdering av at kravene om validitet og reliabilitet kan være krevende å oppnå. Imidlertid bygger all forskning på subjektive vurderinger som er resultat av forskerens kreativitet, og er derfor unike. Hvorvidt vurderingen og drøftingen jeg har gjort av empirien er god nok må leseren gjøre en vurdering av. Når det er sagt må ikke leserens tolkninger overstemme med oppgavens. Hensikten med forskningen er å utfordre kunnskapen som allerede eksisterer ved å besvare problemstillingen ut fra et solid faglig grunnlag.

---

¹⁰³ Hellevik, *Sosiologisk metode*, 92.

¹⁰⁴ Danermark, *Explaining Society*, 81.

¹⁰⁵ Dey, «Grounded theory», 92.

Blaikie og Priest argumenterer for at flere forhold er med å påvirke utformingen av ett studie, som blant annet hvor det ble gjennomført, og på hvilket tidspunkt. Kravet til reliabilitet eller pålitelighet faller ikke bort, men målet er ikke nødvendigvis å samle kunnskap for å generalisere. Formålet med oppgaven er å gi leseren dypere innsikt i oppgavens tematikk ved å besvare problemstilling, og at informasjonen denne innsikten hviler på er innsamlet i henhold til vitenskapelige, metodologiske og forskningsetiske prinsipper. Blaikie og Priest skriver:

«Qualitative researchers are rather divided on the need to establish the authenticity of their findings. Some would argue that researchers produce their unique accounts and that corroboration or replication is impossible. They would claim that if they have acted professionally, and have explained how they went about their research, their accounts should be trusted. »¹⁰⁶

I motsetning til sitatet er min vurdering at en gjentakelse av studiet er mulig, men som sagt så er verden rundt oss i stadig endring. Svarene informantene har gitt vil kunne avvike fra svarene de, eller andre informanter gir om 10 år. Påliteligheten til dette forskningsprosjektet ligger som sagt i prosjektets metode og gjennomføring. Måten informasjon er samlet inn på, og hvordan denne har blitt analysert ved hjelp av det teoretiske rammeverket.

---

¹⁰⁶ Blaikie og Priest, *Designing social research*, 211.

4. Empiri og analyse: Utvikling og endring av konseptet hybride trusler

I dette kapittelet vil dataene som er samlet inn i løpet av våren 2021 presenteres og analyseres. De empiriske funnene har til hensikt å besvare, og utfordre oppgavens problemstilling i lys av de teoretiske betraktningene fra kapittel 2. Med andre ord tydeliggjøre hvordan norske myndigheter konseptualiserer hybride trusler. Deretter vurderer i hvilken grad dette påvirker offentlige virksomheters samarbeid i innsatsen mot slike trusler.

Informasjonen som presenteres er min tolkning av hvilke data som er relevant for å besvare problemstillingen i henhold til de metodologiske valgene i kapittel 3. For at leseren skal kunne gjøre kritiske vurderinger av empirien vil kapittelets struktur være tydelig, og bygge på analysekategoriene fra tabell 3 litteraturstudiet: 1) virkemidler, 2) aktør, 3) intensjon, mål og sårbarheter, og 4) tidsperspektiv og faser. Teoretiske betraktninger fra WP-teori tas i bruk som faglig utgangspunkt for konseptanalysen sine vurderinger og antakelser.

4.1 Wicked problem-teori: Utgangspunkt for analyse og tolkning av empirien

Tabell 9 bygger på litteraturstudiets tabell 1, og er en oversikt over elementene ved en hybrid trussel som kan sammenlignes med dilemmaene til WPs. Tabellen er inspirert av Fischbacher-Smith sin oversikt hvor han setter konseptet terrorisme opp mot Rittel og Webers ti kjennetegn ved et wicked problem. Leseren får dermed et teoretisk utgangspunkt som bygger på professorene Rittel og Weber sin anerkjente artikkel *Dilemmas in a General Theory of Planning*. Artikkelen omhandler dilemmaene som oppstår ved planlegging av hvordan et samfunn skal møte WP. Tabellens hensikt er å gi en oversikt over hvilke utfordringer og problemer som kjennetegner en hybrid trussel.¹⁰⁷

Tabell 9 Karakteristikk ved hybride tusler og wicked problems

Kjennetegn ved wicked problem (WP)	Karakteristikk ved hybride trusler (HT)
1. Det finnes ingen universell formulering av et WP	<ul style="list-style-type: none"> • HT har ingen autorativ definisjon • Beskrivelser er subjektive og varierer ut fra formål
2. WP har ingen stopperegul, det endrer seg stadig	<ul style="list-style-type: none"> • Virkemidlene i en HT kan kombineres, koordineres og synkroniseres på utallige måter – tar ingen bestemt form • Det kommer stadige nye metoder og virkemidler • Å forbedre innsatsen mot HT på ett område vil ikke nødvendigvis forbedre innsatsen i sin helhet

¹⁰⁷ Rittel og Webber, «Dilemmas in a General Theory of Planning»; Fischbacher-Smith, «Framing the UK's Counter-Terrorism Policy within the Context of a Wicked Problem»; Ritchey, «Wicked Problems: Modelling Social Messes with Morphological Analysis»; Cullen, «Hybrid Threats as a New 'Wicked Problem' for Early Warning».

3. Løsninger på WP er verken riktige eller gale, men gode eller dårlige	<ul style="list-style-type: none"> • Personer har ulike oppfatninger av hvordan innsatsen mot HT skal se ut, og hvem som skal ha ansvaret • Eks. økt overvåkning og innhenting av data er et godt tiltak, men medfølger sosiale og politiske utfordringer
4. Det er ingen umiddelbar eller endelig test av en løsning på et WP	<ul style="list-style-type: none"> • HT tilpasses en aktørs intensjon, mål og identifiserte sårbarheter – våre løsninger vil erstattes med nye trusler • Tenkende aktører kan omgå barrierer etter hvert som de utvikles • Eks. styrkes befolkningens kildekritikk, vil aktøren utvikle nye metoder og verktøy som kan påvirke på andre måter
5. Det er ikke rom for at løsninger mot WP kan å prøve-å-feile; hvert forsøkt teller og har en irreversibel konsekvens	<ul style="list-style-type: none"> • Om mottiltak fungerer vet man kun dersom de blir testet mot en reell hendelse • Eks. implementeringen av Sikkerhetsloven førte til irreversible konsekvenser for virksomhetene som falt under lovverket
6. Løsningene på WP er ikke lett å formulere eller avgrense	<ul style="list-style-type: none"> • HT krever en tverrsektoriell respons, dette er krevende ettersom ulike sektorer har ulike ansvar og prioriteringer • Tiltak mot HT er ressurskrevende, kan være sosialt påtrengende og krever bred kunnskap om trusler, verdier, og sårbarheter
7. Alle WP er unike	<ul style="list-style-type: none"> • Virkemidlene kan være hva som helst, kombineres på uendelige måter, iverksettes i ulike tidsperioder og faser avhengig av formål • Synergieffektene er umulig å kartlegge, og vanskelig å forberede seg mot
8. Alle WP kan betraktes som et symptom på et annet problem	<ul style="list-style-type: none"> • Verdikjedene og sårbarhetene i dagens samfunn gir aktøren bak en HT stor angrepsflate som kan utnyttes • En HT synliggjør og utfordrer allerede eksisterende problemer ved den norske statsforvaltningen samarbeid
9. Involverte i innsatsen mot WP har ulike perspektiver, noe som resulterer i avvik mellom politikk og praksis. Valget av forståelse eller forklaring avgjør løsningen på problemet	<ul style="list-style-type: none"> • Til tross for lik forståelse av hva en HT er, avviker problemforståelsen av hvor alvorlig virkemiddelbruken kan være, hvor sannsynlig en HT er • Ulike problemforståelser og ansvar resulterer i ulike løsningsforslag, og prioriteringer
10. Planleggeren av løsningen har ingen rett til å ta feil	<ul style="list-style-type: none"> • Implementerte tiltak har konsekvenser for menneskers liv, det er ikke rom for tiltak som kan skade liv og helse

4.2 Konseptanalyse: Begrepsbruk og forståelse

For å analysere konseptet hybride trusler kreves innsikt i begrepsbruk og konseptforståelsene. Redegjørelsen av norske myndigheters konseptualisering av hybride trusler, og de mulige effektene har derfor krevd en konseptanalyse bestående av en kombinert begreps- og diskursanalyse. Hensikten har vært først gjennomgå det semantiske feltet, og analysere begrepet i lys av wicked problems teori under punkt 4.2.1 ettersom dette er fundamentet for diskursen. Deretter analysere endringer og utvikling i begrepsbruk og diskursen i punkt 4.2.2 for å gi leseren innsikt i hvem som bruker de begrepene, og hvordan. Formålet har vært å tydeliggjøre

at begrepsbruk og konseptforståelse spiller en rolle i alt fra endring av politiske systemer, samfunn og institusjoner. Som Ifversen forklarte:

«Actors perform an operation of concentration to reach a specific goal. A word can thus be assigned a key role in and through this action. If the word remains important – for instance, when used by other actors involved in the particular situation – it can acquire the status of inescapability.»¹⁰⁸

Måten akademikere, fagfolk og politikere omtaler hybride trusler, eller nærliggende konsepter gir innsikt i hvordan offentlige og private virksomhet tilnærmer seg utfordringene i dag, og vil kunne gjøre det i fremtiden. Som litteraturstudiet var innom har kritikere av konseptet, som Van Puyvelde, uttrykt bekymring for at et så bestridt fenomen har blitt utgangspunkt for endringer i NATO-medlemslandenes militærdoktriner.¹⁰⁹ For å studere hvorvidt kritikken er berettiget vil analysen vurdere noen av utfordringene i lys av WP-teori for å få innsikt i hva det er som kompliserer arbeidet mot hybride trusler.

4.2.1 Informantenes begrepsbruk: En diskurs i endring?

Kapittelet viderefører litteraturstudiets gjennomgang av begrepsproblematikken, og retter fokus mot norske forståelser. Det semantiske feltet presenteres ved informantenes begrepsbruk, og logikken bak deres valg. Tilnærmingene relateres til, og settes opp mot hverandre i den hensikt å demonstrere forskjeller, og likheter. Gjennom kapittelet vil endringer i begrepsbruk og forståelser trekkes frem for å vise den konseptuelle utviklingen i Norge. Gjennomgående i det empiriske materialet er at det ikke brukes ett fast begrep blant norske offentlige virksomheter, men kildene er bevisst begreps- og forståelsesproblematikken. Samtidig er informantenes svar, og dokumentenes beskrivelser kompliserte forståelser av tematikken. Begrepene hybride trusler, sammensatte trusler og sammensatte virkemidler brukes mest, og beskrives ut fra lignende kjennetegn.

Begrepsproblematikken ble belyst under intervjuet med forsker Stein Malerud fra Forsvarets Forskningsinstitutt (FFI). Malerud forklarte at han og hans kollegaer hadde utfordringer knyttet til hvilket begrep de skulle bruke i rapporten *Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler – et konseptgrunnlag*, og hvordan de skulle forstå konseptet.¹¹⁰ Malerud forklarte at: «... man bruker disse begrepene veldig om hverandre, men vi startet ut med å se på hybrid krigføring, fordi det var det MCDC gjorde.»

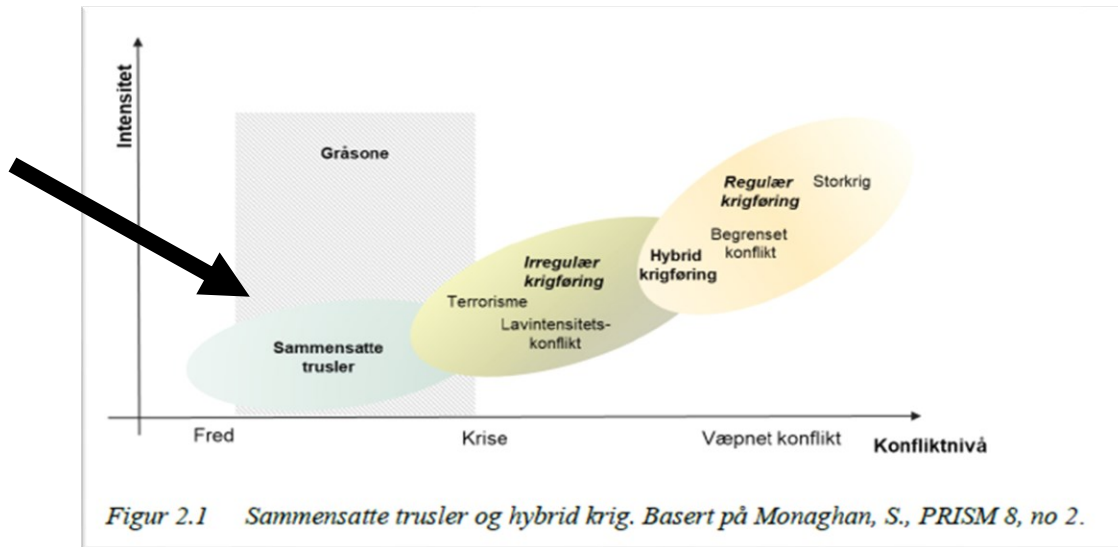
---

¹⁰⁸ Ifversen, «About Key Concepts and How to Study Them», 74.

¹⁰⁹ Van Puyvelde, «Hybrid War – Does It Even Exist?»

¹¹⁰ Malerud, Hennem, og Toverød, «Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler - et konseptgrunnlag».

Sammen med sine kollegaer gikk Malerud over til hybride trusler istedenfor krigføring fordi: «... ved å bruke begrepet krigføring tilsier det at du befinner deg ganske høyt på konfliktskalaen.» Rapporten ønsket blant annet å sette søkelys på gråsonen mellom fred, krise og krig: «Vi mente at det var der hovedutfordringen ligger i det daglige.» Valget kan illustreres med en figur fra rapporten. Her plasseres sammensatte trusler på en skala hvor x-aksen representerer konfliktnivå, og y-aksen intensitet.

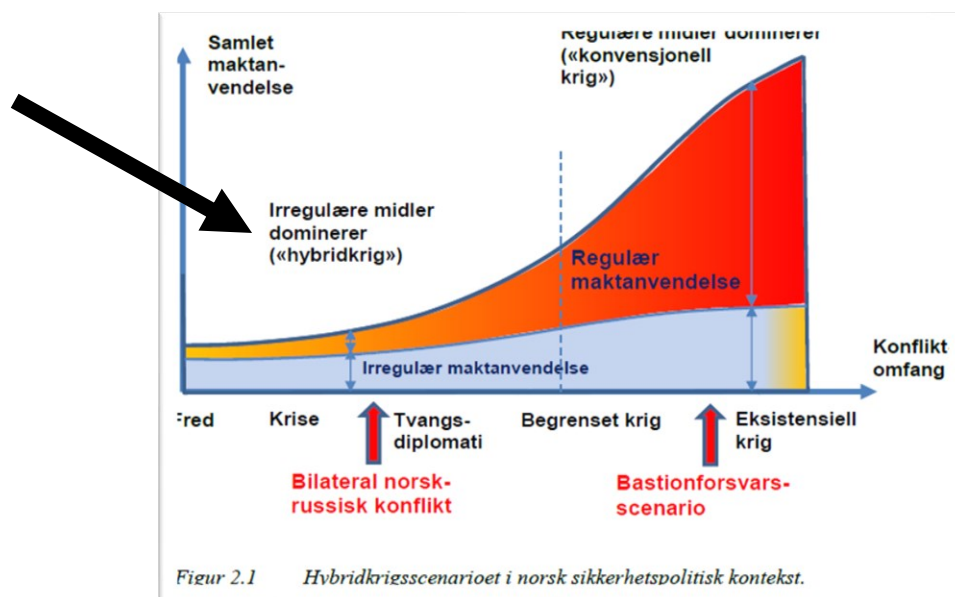

Figur 1: Operasjonsområde til sammensatte (hybride) trusler
(Illustrasjon hentet fra Malerud, *Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler*, 2021)¹¹¹

Sammensatte trusler befinner seg her i *gråsonen*. Et begrep som brukes om en tilstand preget av usikkerhet knyttet til hva slags situasjon man befinner seg imellom fred og krig, her mellom fred og krise. Etter hvert som konfliktnivået øker, følger intensiteten. Diskursen rundt hybridtematikken fremstår ryddig og redegjort for, men fremstillingen er det uenigheter rundt. Eksempelvis har rapporten til forsker, general, og tidligere forsvarssjef Sverre Diesen fra FFI en annerledes forståelse av hvor begrepet hybrid krigføring plasseres.¹¹²

¹¹¹ Malerud, Hennem, og Toverød.

¹¹² Diesen, «Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt».

Figur 2.1 Hybridkrigsscenarioet i norsk sikkerhetspolitisk kontekst.

Figur 2: Illustrasjon av hvilken fase hybrid krigføring opererer (Illustrasjon hentet fra Diesen, *Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt*, 2018)¹¹³

Diesen forholder seg til begrepet hybridkrig, og ikke sammensatte eller hybride trusler. Bakgrunnen for dette valget kan antas å være som følge av at hans fokus er på militærstrategiske forhold på lik linje med tidligere oberstløytnant i det amerikanske Marinekorpset, Frank G. Hoffman, som nevnt i litteraturstudiet.¹¹⁴ Illustrasjon av hvor hybridkrig plasseres i figur 2 er knyttet til et konkret scenario, og ikke begreps eller konseptforståelse. Figuren bruker kategoriene *konfliktomfang* på x-aksen, og *samlet maktanvendelse* på y-aksen. Figurene demonstrer nesten det samme. Min tolkning er at Diesen plasserer *hybridkrig* samme sted som hans kollega fra FFI Malerud plasserer *sammensatte trusler*.

FFI-forskerne Malerud, Hennem og Toverød ender opp med å bruke begrepet sammensatte trusler. Avgjørelsen kom i følge Malerud som konsekvens av at de i dialog med Justis- og beredskapsdepartementet (JD), og andre sivile aktører så at disse i større grad begynte å bruke begrepet sammensatte trusler. Begrepet ble også anvendt i samfunnssikkerhetsmeldingen, *Meld. St. 5 Samfunnssikkerhet i en usikker verden*¹¹⁵:

«Så var vi da i dialog med Justis- og beredskapsdepartementet, og en del andre sivile aktører. Ettersom de brukte begrepet, sammensatte trusler gikk vi også over til å kalle det det samme. Derfor er sammensatt en direkte oversettelse av hybrid.»

¹¹³ Diesen, 19.

¹¹⁴ Hoffman, «Hybrid Warfare and Challenges».

¹¹⁵ Justis- og beredskapsdepartementet, «Meld. St. 5», 16. oktober 2020.

At Malerud som representant for FFI setter likhetstegn mellom en hybrid trussel og en sammensatt trussel er interessant ettersom det legger til grunn at begrepene forstås, og brukes om hverandre som om de var like.

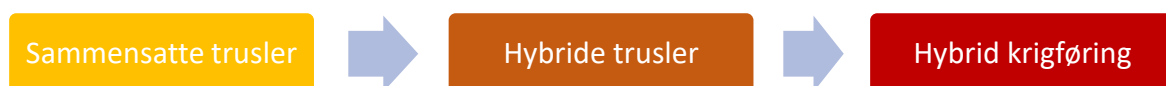
Lignende synspunktet hadde også Odin Johannessen, som nå er direktør for Næringslivets sikkerhetsråd (NSR). Johannessen var i intervjuet ærlig på at han foretrekker å bruke sammensatte trusler, istedenfor hybrid-begrepet. Fordi han anser det som en fordel å bruke norsk nomenklatur der det er mulig. Samtidig mente han hybrid-begrepet medfølger ulike tolkninger. Som Ifversen også forklarer er det noen begreper og konsepter som har det han omtaler som *konseptuell bagasje*.¹¹⁶ Dette begrunner Ifversen blant annet i at «A word becomes a concept precisely because it gets involved in action stemming from a certain situation or context.»¹¹⁷ Det virker som Johannessen er av samme oppfatning som Malerud, og foretrekker sammensatte trusler. Dermed avviker forståelsen hans fra sine militære fagfeller Diesen og Hoffman som bruker *krigføring* etter prefikset hybrid. I sitt resonnement forklarer den nåværende NSR-direktøren at han også regner begrepene som like i sin betydning:

«Hybrid/sammensatt det er for meg det samme. Det som kjennetegner det er at det brukes midler i en vel regissert konsert som til sammen utgjør ett maktmiddel, eller maktmidler. Hvor vi som opplever en hendelse forledes til å tro at det ikke nødvendigvis er en trussel, og følgelig hever ikke forsvarsgarden vår.»

Disse tolkningene er delvis forskjellig fra forståelsen til førsteamanuensis Njord Wegge fra Krigsskolen, og tidligere forskningsleder for ett av MCDC-prosjektene som Malerud referer til. Wegge forklarer etter spørsmål om en hybrid trussel og en sammensatt trussel er det samme at:

«Jeg tenker kanskje at de har et felles fundament og felles grunnlag, men kanskje at sammensatte trusler ligger litt lenger vekk fra hybrid krigføring, mens hybride trusler ligger litt nærmere mot hybrid krigføring.»

Ut fra denne forståelsen vil begrepene kunne plasseres på en skala ut fra hvordan de øker i alvorlighetsgrad. Sammensatte trusler ligger her til venstre, hybride trusler i midten, og hybrid krigføring til høyre som mest alvorlig.

Figur 3 Økende alvorlighetsgrad?

(Forfatterens illustrasjon)

¹¹⁶ Ifversen, «About Key Concepts and How to Study Them», 73.

¹¹⁷ Ifversen, 74.

Tormod Heier professor ved Stabsskolen, og oberstløytnant i Hæren er blant oppfatningen av at hybrid-begrepet er svært problematisk. På lik linje med NSR-direktør Johannessen foretrekker han ikke begrepet. Begrunnelsen kan vi se i lys av Ifversen begrep *konseptuell bagasje*: «... det er ett motebegrep, og ett sekkebegrep på linje med terrorister. Man kan putte alt og ingen ting inn i disse sekkebegrepene så det blir veldig upresist.» Videre utdyper han at det vidtfaavnende begrepet gjør at: «Det er lett å snakke forbi hverandre, og da blir kommunikasjonen upresis. Da blir ofte beslutningsnotater, og beslutningsprosesser tilsvarende upresise.»

Det samme poenget påpeker førsteamanuensis, og hovedlærer i etterretning Tom Røseth som også er fra Stabsskolen. Røseth forklarer at: «Jeg er motvillig til å bruke hybrid, men jeg bruker det for å være sikker på at vi snakker samme språk.» Til tross for sin fleksibilitet konstaterer Røseth at han verken foretrekker hybrid-begrepet eller sammensatte virkemidler, selv om det er tilfeller der det er nødvendig. Røseth argumenterer for dette med et poeng flere av informantene trekker frem: «Vi må ha et språk hvor vi forstår hverandre. Så når jeg bruker hybrid-begrepet pleier jeg alltid å forklare hva jeg mener med det. Slik at vi har samme plattform.»

Det går igjen blant informantene at hybrid-begrepet begynner å gå av moten, spesielt i en norsk sammenheng. Samtidig brukes fortsatt begrepet i norske offentlige dokumenter, senest i NSM sin årlige trusselvurdering Risiko 2021, og i Forsvarets konsept for utvikling av Hæren.¹¹⁸ Som flere av informantene påpekte, og Cullen fra MCDC-prosjektet forklarer i sin artikkel om hybride trusler som et wicked problem, så er det viktig med et felles språk og en felles plattform for hvordan man forstår konseptet.¹¹⁹ Lik begrepsbruk er derimot ikke nødvendigvis løsningen. Som tidligere forskningsleder for MCDC-prosjektet Wegge konstaterte i slutten av sitt intervju:

«Jeg vil nok ikke overdrive betydningen av begrepsuenighet, fordi man har nok en delforståelse. Det er hvert fall mitt inntrykk når jeg har vært i kontakt med de som jobber med denne problematikken ...»

Endringen vi ser blant de nyere offentlige publikasjonene (anno høsten 2020 og våren 2021), indikerer at norsk statsforvaltning er i ferd med å gå over til å bruke begrepene sammensatte trusler og/eller sammensatte virkemidler for å forklare det oppgaven kaller hybride trusler.

---

¹¹⁸ Nasjonal sikkerhetsmyndighet, «Risiko 2021 - helhetlig sikring mot sammensatte trusler»; Forsvaret, «Morgendagens Hær».

¹¹⁹ Cullen, «Hybrid Threats as a New ‘Wicked Problem’ for Early Warning».

Hvorvidt dette er hensiktsmessig eller fører til ytterligere forvirring er tidlig å si, men som Fagdirektør for Seksjon Øvelser og beredskap i DSB, Ørjan Karlsson fremhevet i sitt intervju:

«... det er faktisk et pedagogisk poeng med det. Hybrid er et vanskelig ord for sivile sektorer som ikke forholder seg til begrepet til vanlig. Dessuten blandes det av og til med andre hybrid-begreper som for eksempel en hybridbil, og det gjør det ikke enklere.»

Det fremstår som hybrid-begrepet er godt etablert innad i Norge, og at flere bruker det aktivt. Samtidig ser vi et økt ønske om å ta i bruk nye norske begreper som følge av at hybrid-begrepene har det Ifversen kaller konseptuell bagasje. Rittel og Weber påpeker også at samme utfordring gjelder WPs generelt. Ettersom det ikke finnes en klar forklaring av hva hybride trusler er, medfølger det at de som er bevisst problematikken velger å ikke bruke det. Eventuelt at de ser seg nødt til å presisere hva de mener de gangene det brukes.

Til tross for den konseptuelle bagasjen kan figur 1 og figur 2 illustrere at dersom begreper som hybrid krigføring, og sammensatte trusler plasseres på en skala fra fred til krig faller begge under *gråsonen*. En situasjon eller tilstand som kompliserer vår forståelse av hva som skjer, og hensikten bak. Som et klassisk wicked problem i Rittel og Webers forstand bidrar dette til forvirring og usikkerhet rundt hva som er en trussel eller ikke.¹²⁰ Dessuten er det slående at flere av informantene påpeker likheten mellom begrepene. Om de er like eller ei krever en ytterligere analyse av utvikling og endringene de siste årene.

4.2.2 Utvikling og endring i begrepsbruk og forståelse

Til forskjellen fra analysen over vil underkapittelet gå dypere inn i utfordringene relatert til begrepsproblematikken, og demonstrere usikkerhetene rundt overgangen til begrepet sammensatte trusler. Der begrepsanalysen i 4.2.1 så på endringer og ulikheter i begrepsbruk vil jeg her tydeliggjøre forskjellene, utviklingen og endringene i forståelsen av konseptet. I tillegg vil uenigheter relatert til hvordan, og når begrepene brukes kort analyseres. Årsaken til å dykke dypere inn i begrepsproblematikken kommer av at hybride trusler som WP er dynamisk, og krever god forståelse for å kunne løses. Rittel og Weber fra litteraturstudiet forklarte det slik:

«... the process of solving the problem is identical with the process of understanding its nature, because there are no criteria for sufficient understanding and because there are no ends to the causal chains that link interacting open systems ...»¹²¹

---

¹²⁰ Rittel og Webber, «Dilemmas in a General Theory of Planning», 161–67.

¹²¹ Rittel og Webber, 162.

Prosessen med å løse et problem er lik prosessen med å forstå det. Sitatet fordrer at innsatsen mot hybride trusler krever forståelse av hva fenomenet innebærer. Kjennetegnet ved konseptet er at alle kjenner til fenomenet, men det er ingen konsekvent begrepsbruk eller universell allmenngyldig forståelse av det. Begreper brukes om hverandre, men tolkningene samstemmer til en viss grad. For å illustrere utfordringen kan man lese hvordan NSM påpekte fremveksten av hybride trusler i sin trusselvurdering fra 2017:

«De senere års hendelser i Ukraina har aktualisert trusler som utføres ved sammensatte virkemidler. Når en motpart søker å oppnå sine mål med sammensatt bruk av militære og ikke-militære virkemidler, har dette fått navn som hybride trusler eller hybrid krigføring, med bruk av hybride taktikker eller hybride operasjoner. Hybride trusler er altså sammensatte operasjoner med mulig bruk av alle tilgjengelige virkemidler.»¹²²

NSM sin beskrivelse illustrerer behovet flere virksomheter har for å veksle mellom ulike begreper i håp om at leseren forstår hvilken type trussel det snakkes om. Fremgangsmåten finnes også i samfunnssikkerhetsmeldingen, *Meld. St. 5 Samfunnssikkerhet i en usikker verden, 2020-2021*, og de to langtidsplanene for forsvarssektoren: *Prop. 62 S* for perioden 2019-2020, og *Prop. 14 S* for 2020-2021.¹²³ Samfunnssikkerhetsmeldingen fra JD redegjør for begrepet sammensatte trusler ved å forklare at:

«Det finnes ingen ensartet definisjon på begrepene sammensatte trusler og hybride trusler. Begrepene brukes ofte om hverandre og synonymt til å beskrive situasjoner der en aktør bruker ulike virkemidler i kombinasjon for å påvirke oss.»

Videre poengterer JD at de bruker sammensatte trusler: «... (og ikke hybride trusler) for å understreke nettopp at både trusler og virkemiddelbruk kan være satt sammen av ulike komponenter.» Dreiningen mot at offentlige dokumenter bruker sammensatt-begrepene, preges av begrunnelser med samme utfordring som NSM hadde i sin trusselvurdering. Begrepene brukes såpass mye om hverandre at introduksjonen av et nytt norsk begrep krever en presentasjon av originalbegrepet, og konseptet hybride trusler. Begge langtidsplanene for forsvarssektoren preges også av dette:

«Sammensatte trusler, sammensatt virkemiddelbruk og hybride trusler er beslektede og delvis overlappende begreper. Det eksisterer ingen ensartet definisjon på sammensatte trusler, men fenomenet innebærer bruk av ulike virkemidler i kombinasjon for å påvirke en motstander med størst mulig effekt.»¹²⁴

---

¹²² Nasjonal sikkerhetsmyndighet, «Risiko 2017», 20.

¹²³ Justis- og beredskapsdepartementet, «Meld. St. 5», 16. oktober 2020.

¹²⁴ FD, «Prop. 62 S (2019–2020) - Vilje til beredskap – evne til forsvar Langtidsplan for forsvarssektoren», 65; FD, «Prop. 14 S (2020–2021) - Evne til forsvar– vilje til beredskap Langtidsplanen for forsvarssektoren», 72.

Beskrivelsen er en gjenganger i flere av offentlige dokumenter. Også i proposisjonen til Stortinget om forslag til ny Lov om Etterretningstjenesten ser vi at de ikke forholder seg til et fast begrep, men bruker lignende konsepter for å beskrive det oppgaven kaller en hybrid trussel. Dessuten fremstår proposisjonen å sette likhetstegn mellom en hybrid trussel og en sammensatt trussel ved å sette hybrid i parentes. I forslaget til lovvedtaket understrekes det at:

«Sammensatte (hybride) trusler og "gråoneaktiviteter" svekker tradisjonelle skillelinjer mellom fred, krise og væpnet konflikt, og kan skape usikkerhet som kan redusere Norges motstandsdyktighet og evne til krisehåndtering.»¹²⁵

Det finnes flere eksempler på ulike begrepsbruk. Oppsummert ser vi at sammensatte trusler brukes i økende grad, men som både førsteamanuensis Røseth, Fagdirektør i DSB Karlsson, samt professor Heier påpeker, har begrepet flere av de samme utfordringene som *hybrid*. Røseth forklarer at:

«... begrepet har mye av de samme problemene i seg. Du er nødt til å forklare det med en asterisk: "Hva ligger i sammensatte virkemidler?" Da kommer det en remse med virkemidler for militære, politiske, og en MPØSI-aktig beskrivelse.»

Karlsson, som også har del av fagansvaret for hybridtematikken ved DSB, forklarer at sammensatt-begrepet er mer pedagogisk, men: «Det forteller deg ikke så mye heller. Du må legge til en definisjon eller tre for at folk skal forstå hva du snakker om.» Samme poeng vektlegger også Heier, men legger til:

«... det er i alle fall et norsk begrep, men hva som ligger i ordet sammensatt er alt og ingen ting. Dette sier også noe om kompleksiteten her ... Så man kan gjerne bruke begrepet, men da må man eksemplifisere, spisse, og konkretisere det slik at kommunikasjonen, samarbeidet, og beslutningsgrunnlaget blir så presist som mulig sånn at man snakker samme språk.»

Til tross for at Heier sitt resonnement er tydelig er han den informantene med en forståelse av hybride trusler som er svært annerledes fra de andre informantene. Heier legger nemlig ikke vekt på de vanligste kjennetegnene ved en hybrid trussel, men forklarer at:

«Med hybride trusler mener jeg at trusselbildet er uklart. Med andre ord, de tre variablene som utgjør trusselbilde: aktør, kapasitet og intensjon. Hvis en eller alle disse variablene er uklare, hvor man ikke vet hvem aktøren er, hvilke intensjoner aktøren har, eller hvilke kapasiteter den har – så blir det vanskelig å finne mottiltak. Og mottiltakene som kjennetegner håndtering av hybride trusler, de går ofte på tvers av den departementale og sektorbaserte måten å organisere staten på.»

---

¹²⁵ FD, «Etterretningstjenesteloven», 16.

Igjen ser vi at kjennetegn ved WP gjentas jo tydeligere begrepsproblematikken blir, og problemforståelsen varierer. Som informantene fastslår, er det viktig å presisere hva man legger i sin forståelse av de begrepene. Det er grunnen til at flere av dokumentene tydeliggjør begrepsproblematikken, slik jeg gjør i denne oppgaven. Samtidig er det nyttig med en felles forståelse både internt, og eksternt med andre virksomheter ettersom samarbeid krever felles forståelse av hva man arbeider med, og mot. Som Ritchey påpeker i sin artikkel om WP avhenger det også av at alle relevante parter blir inkludert i arbeidet.¹²⁶ Det er derfor interessant å studere hvordan informantene og dokumentene har ulike forståelser av konseptet, og begreper de foretrekker. Fra et analytisk perspektiv bidrar denne forståelsen til å demonstrere at begrepsbruk og forståelser kan påvirke hvordan offentlige og private virksomheter handler.

4.3 Analysekategoriene: Grunnlaget for en dypere konseptforståelse

Litteraturstudiet belyste at det finnes flere forståelser av hva hybride trusler er, men noen elementer går igjen. Disse plasseres i de fire analysekategoriene listet i tabell 3. Kategoriene knyttes til kjennetegn og utfordringer relatert til konseptualiseringen av hybride. Dilemmaene kan ses i lys av annekteringen av Krim 2014 hvor det var usikkerhet knyttet til virkemidlene som ble tatt i bruk og hvordan de fungerte. I tillegg var hensikten uklar da soldater med finlandshetter, våpen, og uten flagg på uniformen opererte over lengre tid på ulike deler av halvøya.¹²⁷

Hensikten med å presentere empirien i lys av analysekategoriene er som Richter anbefaler i *Charting the History of Political and Social Concepts* for å avdekke begrepets politiske karakter ved å studere uklarheter og forvirringer som følger konseptet.¹²⁸ Analysekategoriene er valgt som utgangspunkt fordi beskrivelsene av hybride trusler og nærliggende konsepter kan deles systematisk inn i disse. Likedan gir analyse av kategoriene innsikt i handlingsmulighetene til de offentlige og private aktørene som arbeider med tematikken. Kort fortalt kan en hybrid trussel beskrives ut fra hvilke typer virkemidler som brukes, hvem som står bak, hva og hvilke sårbarheter virkemidlene rettes mot, og når metoden blir brukt.

---

¹²⁶ Ritchey, «Wicked Problems: Modelling Social Messes with Morphological Analysis», 29.

¹²⁷ Hagvaag, «Soldater 'uten land'».

¹²⁸ Richter, «Charting History of Political and Social Concepts».

4.3.1 Virkemidler: Aktørens verktøykasse

Virkemidlene i hybride trusler knyttes ofte opp mot domene de rettes mot, eller kommer fra. Altså om det er et militært, - politisk, - økonomisk, - sivilt, - eller informasjonsmessig virkemiddel (MPØSI).¹²⁹ Som resultat fremstår det som virkemidler defineres innenfor de profesjonelle grensene til en virksomhet enten som et ønske om ansvar for/eierskap til trusselen, eller som et forsøk på ansvarsfraskrivelse. En antakelse er at ønske om mer ansvar har et økonomisk insentiv. Fordi myndighetsorganet som får ansvaret får grunnlag til en større andel av statsbudsjettet, og derfor mer makt som følge av friere handlingsrom ettersom trusselen er sektorovergripende.

Empirien viser at statlige aktører utgjøre en større trussel enn ikke-statlige aktører. Ikke-statlige aktører øker derimot sitt handlingsrom ved hjelp av digitale løsninger. Digitale virkemidler utgjør en stor del av aktørens verktøykasse, men alt foregår ikke i det digitale rom. Alvorlighetsgraden som tilegnes et virkemiddel kommer av usikkerheten rundt mulige konsekvenser. Dette avhenger av tolkningen og forståelsen av konseptet; trusselens antatte skadepotensial. I empirien finnes like forklaringer på forskjellige fenomener, og to EOS-tjenester som ikke bruker ett konkret begrep. Det er ingen åpenlys løsning på hvordan virkemidler skal defineres, forstås, eller håndteres, men det er behov for at offentlige og private virksomheter rydder opp i uklarhetene som preger fagfeltet.

Ordet virkemiddel brukes for alt som kan oppnå en virkning, et resultat eller effekt i en hybrid trussel. Som NSR-direktør Johannessen påpekte i sitt intervju krever dette mye kunnskap hos de som arbeider med hybride trusler: «Fordi du må klare å forstå at det som ikke nødvendigvis fremstår som en trussel faktisk kan være det.» Professor Heier påpeker også at det ikke kun er kunnskap som er viktig, men også fantasien fordi: «... alt handler egentlig om å påvirke. Spørsmålet er bare hvordan man gjør det.»

Hvilke virkemidler som brukes i en hybrid trussel, hybrid krigføring, sammensatte trusler og sammensatt virkemiddelbruk knyttes ofte til domenet virkemidlet kommer fra. Her trekker noen av informantene frem MCDC sitt akronym MPØSI.¹³⁰ MCDC-rapportene har som FFI-forsker Stein Malerud konstaterte et hovedfokus på hybrid krigføring, men informantene og de offentlige virksomhetene refererer enten til verket, eller bruker lignende forklaringer.¹³¹

---

¹²⁹ Cullen og Reichborn-Kjennerud, «Understanding Hybrid Warfare»; Cullen og Wegge, «Countering Hybrid Warfare».

¹³⁰ Cullen og Wegge, «Countering Hybrid Warfare», 13.

¹³¹ Justis- og beredskapsdepartementet, «Meld St. 10 (2016-2017) Risiko i et trygt samfunn: Samfunnssikkerhet».

Eksempelvis kan vi se i *Meld. St. 10 Risiko i et trygt samfunn* (2016-2017) som ofte blir referert til, blant annet i *NOU 2019:23 Når krisen inntreffer*, at en hybrid trussel kan karakteriseres som:

«... statlige eller ikke-statlige aktørers trussel om, eller bruk av, en kombinasjon av politiske, militære og økonomiske maktmidler, samt informasjon og sivile virkemidler for å utnytte sårbarheter, skape uro og oppnå mål.»¹³²

Lignende forståelse finner vi også i Utenriksdepartementet (UD) sin stortingsmelding fra 2014-2015 om globale sikkerhetsutfordringer, men da i forklaringen av det de omtaler som hybrid krigføring:

«Hybrid krigføring kjennetegnes av nøye planlagt og koordinert bruk av et bredt spekter av konvensjonelle og ukonvensjonelle virkemidler. Dette kan inkludere bruk av umerkede regulære styrker, informasjonsoperasjoner, spesialstyrker, cyberangrep og økonomiske virkemidler.»¹³³

UD sitt fokus på det militære aspektet er noe unaturlig ettersom deres fagområde er diplomatiet. Likevel illustrerer beskrivelsen av krigføring likhetene med andre skildringer og forklaringer av lignende konsepter. For eksempel blir sammensatt virkemiddelbruk beskrevet av Forsvarsdepartementet (FD) i langtidsplanen for forsvarssektoren *Prop. 14 S* (2020-2021) slik:

«Virkemidlene som benyttes for å nå politiske målsettinger kan være diplomatiske, informasjonsmessige, militære, økonomiske, etterretningsmessige og juridiske. Desinformasjon, subversjon, militær signalering, oppkjøp av strategiske ressurser, kontroll over energiresurser og utfordringer mot vår rettsorden er eksempler på ulike former for virkemiddelbruk som kan representere slike trusler. Trusselen om bruk av militærmakt, skaper handlingsrom for bruk av andre virkemidler og kan bidra til at disse blir mer effektive.»¹³⁴

DSB på den andre siden, vektlegger ikke hvilket domene eller type virkemidler det er snakk om i sin forklaring, men setter søkelys på at virkemidlene rettes mot ulike sårbarheter. Deres forklaring er nærmest MCDC-rapportenes beskrivelse. DSB forklarer at en hybrid trussel kjennetegnes ved:

«... synkronisert bruk av ulike virkemidler av makt skreddersydd for å ramme sårbarheter over et stort spekter av samfunnsfunksjoner for å oppnå synergieffekter, designet for å ramme en nasjons sårbarheter.»¹³⁵

---

¹³² Justis- og beredskapsdepartementet, 112.

¹³³ Utenriksdepartementet, «Meld. St. 37», 11.

¹³⁴ FD, «Prop. 14 S (2020 –2021) - Evne til forsvar– vilje til beredskap Langtidsplanen for forsvarssektoren», 21.

¹³⁵ Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, «NOU 2019:13 Når krisen inntreffer», 45.

Setter vi denne tolkningen opp mot MCDC, og førsteamanuensis Wegge ved Krigsskolen sin beskrivelse av hybrid krigføring kan vi se at den er direkte oversatt fra engelsk: «Hybrid warfare is the synchronized use of multiple instruments of power tailored to specific vulnerabilities across the full spectrum of societal functions to achieve synergistic effects.»¹³⁶ Dette er ingen kritikk av UD, FD eller DSB sine beskrivelser, men det påpeker at virksomheter som samarbeider om tematikken forholder seg til relativt like forklaringer av det noen hevder er ulike fenomener. Det er også interessant å bemerke at den militære dimensjonen blir trukket frem i forklaringer som ikke kaller det hybrid krigføring. For eksempel i langtidsplanene for forsvarssektoren sin forklaring av sammensatt virkemiddelbruk.¹³⁷

Oppfatningen om at virkemidler kan være hva som helst er felles for informantene, og dokumentene som er studert. Det fremstår som det er en liten forskjell i forståelsene mellom dem, men som litteraturstudiet og intervjuene demonstrerte er det fortsatt usikkerhet rundt konseptet. Derfor er det interessant at to av de tre EOS-tjenestene, PST og E-tjenesten ikke nevner hybrid-begrepet i sine åpne trusselvurderinger. Samtidig bruker NSM og andre myndighetsorganer både konseptene hybride trusler og sammensatte trusler omhverandre.

I forsøk på å finne ut om PST og E-tjenesten la frem en vurdering av hendelser som falt under konseptet hybride trusler måtte jeg finne en fellesnevner i beskrivelsene av konseptene. Ettersom begrepet *virkemiddel* trekkes frem i nærmest alle beskrivelsene i de offentlige dokumentene ble dette mitt utgangspunkt. Ideen kom som resultat av poenget Ifversen trekker frem i sin artikkel *About Key Concepts and How to Study Them*: «Particular words will then assume the role of key instruments in this process of challenging the old and inventing the new.»¹³⁸

Da jeg så leste trusselvurderingene med søkelys på hvordan, og i hvilke kontekster ordet *virkemidler* ble brukt var det tydelig at tjenestene i flere tilfeller siktet til sammensatt virkemiddelbruk. Et viktig kjennetegn ved en hybrid trussel. For eksempel påpekte E-tjenesten i sin vurdering av russisk maktanvendelse i FOKUS 2015 at:

«Russisk militær tenkning tilsier at staten bruker de virkemidlene – både militære og sivile – som til enhver tid anses best egnet. Konflikter vil variere i intensitet fra frossen til åpen militær konfrontasjon, og overgangene vil være flytende. Helhetlig tilnærming til maktanvendelse, hvor virkemidlene ses i sammenheng med hverandre, har bred støtte i den russiske forsvarsledelsen. I konflikten med Ukraina har Russland benyttet denne

---

¹³⁶ Cullen og Wegge, «Countering Hybrid Warfare», 3.

¹³⁷ FD, «Prop. 62 S (2019 –2020) - Vilje til beredskap – evne til forsvar Langtidsplan for forsvarssektoren», 19; FD, «Prop. 14 S (2020 –2021) - Evne til forsvar– vilje til beredskap Langtidsplanen for forsvarssektoren», 21.

¹³⁸ Ifversen, «About Key Concepts and How to Study Them», 74.

tilnærmingen. Russland har anvendt et bredt spekter av virkemidler, både militære og sivile, åpent og fordekt.»¹³⁹

Trusselvurderingen er i skrivende stund over 6 år gammel, men selv i FOKUS 2018 ble det påpekt at Kina aktivt anvendte en kombinert, eller sammensatt bruk av forskjellige virkemidler for å nå sine mål:

«Kina bruker et bredt spekter av maktmidler overfor andre aktører i Øst-Asia og lykkes med å integrere ulike virkemidler for å maksimere sin innflytelse. Et eksempel er tiden etter at Sør-Korea i juli 2016 besluttet å utplassere et amerikansk missilforsvarssystem. Da ble landet utsatt for en tilsynelatende koordinert kinesisk kampanje, inkludert nettverksoperasjoner, økonomiske straffetiltak og propaganda.»¹⁴⁰

Nøkkelordet er *koordinert*. Ser vi eksempelet i lys av beskrivelsene til andre norske virksomheter kan den koordinerte kinesiske kampanjen falle innenfor beskrivelsen av en hybrid trussel. Til tross for dette endrer ikke E-tjenesten sin begrepsbruk. Til og med i siste trusselvurdering, FOKUS 2021 ser vi at sjefen for E-tjenesten Nils Andreas Stensønes i sin innledning vegrer seg for å bruke et konkret begrep:

«De tradisjonelle sikkerhetsutfordringene er endret, samtidig som nye kommer til. Kombinasjonen av ulike virkemidler, sivile og militære, åpne og fordekte, i det fysiske så vel som i det digitale rom, gjør trusselbildet utfordrende og sammensatt.»¹⁴¹

Hvorfor verken E-tjenesten, eller PST bruker ett begrep er bemerkelsesverdig ettersom disse har ansvaret for å avdekke denne typen trusler. Hovedlærer i etterretning ved Stabsskolen, Tom Røseth forklarer at han forstår at tjenestene velger å ikke bruke begrepet som følge av begrepsproblematikken. Det samme kan også tenkes om de andre nærliggende begrepene og konseptene. Dessuten er det rimelig å anta at tjenestene ikke ønsker en fast definisjon, ettersom det vil kunne være en foranledning til å gi den ene eller den andre tjenesten hovedansvaret for tematikken. Det kan også tenkes at dette er bakgrunnen for at NSM er betydelig mer frempå med å bruke begrepene hybride trusler og sammensatte trusler. Nettopp fordi NSM selv ønsker ansvaret, eller eierskap ovenfor trusselen. I tillegg kan det forklare hvorfor E-tjenesten og PST ikke bruker hybrid, - eller sammensatt-begrepet ettersom det åpner for definisjoner som strider mot deres mandater fra myndighetene.

Hvorfor tjenestene ikke bruker et konkret begrep er uklart. Det kan derimot være en fordel at de «kaller en spade for en spade». Fordi dersom trusselvurderingene leses med

---

¹³⁹ Etterretningstjenesten, «Fokus 2015», 13.

¹⁴⁰ Etterretningstjenesten, «Fokus 2018», 64.

¹⁴¹ Etterretningstjenesten, «Fokus 2021», 5.

bakgrunnskunnskap om hybride trusler vil leseren være formet av egne antakelser og fordommer. I tillegg vil de som har kunnskap om fagfeltet se det er hybride trusler som er tema. Eksempelvis forklarte Røseth at fravær av et begrep ikke betyr at tjenestene ikke evner å se trusler i et større bilde. For øvrig omfavner begrepet svært ulike aktørers fremgangsmåter. Deler av ISIL sine aktiviteter kan klassifiseres som en hybrid trussel, men sammenligner vi de med kineserens eller amerikanernes virkemiddelbruk vil verktøykassene være betydelig større og bestå av andre redskaper.¹⁴² Beskrivelsene av konseptet varierer så ut fra aktøren som studeres.

4.3.2 Aktøravhengighet: Kjenn din motpart og konteksten rundt han

I møte med en motstander, eller konkurrent er det alltid en fordel å kjenne vedkommende sine styrker og svakheter. Skal myndighetene forberede seg på en sabotasjeaksjon mot kraftverket i en bygd, eller en storby? Er det mulig at aktøren tar i bruk kjemiske, biologiske eller nukleære stridsmidler, eller vil påvirkningsoperasjoner over sosiale medier være mer sannsynlig? Litteraturstudiet demonstrerte at statlige og ikke-statlige aktører har forskjellige intensjoner og fremgangsmåter. Empirien illustrerer at kontekst påvirker forståelse av konseptet. Ressurs og kompetansegrunnlaget til statlige aktører er størst, men ikke-statlige aktører vokser. Det er uenigheter om hvilke virksomheter som behøver innsikt i aktørers handlemåter, og om innsyn vil ha en effekt på ansvarsfordelingen mellom de offentlige virksomhetene. Folkerettslige og juridiske lovverk virker også å påvirke hvordan ansvar fordeles mellom myndighetsorganer innad i Norge.

Intensjon og kapasitet påvirker aktørers handlemåter. Følgelig vil sammensettingen av en hybrid trussel avhenge av konteksten man befinner seg i. Ifølge Ifversen formes oppfatningen og forståelsen av et konsept av konteksten der den brukes, eller oppstår. Som Ifversen forklarer er det viktig å være klar over ettersom kontekst orienterer vår kommunikasjon med andre mennesker:

«We can also say that context can be understood in two ways. It is what orients the language user. He or she considers the context when uttering. But it is also what limits communication, as for instance in the form of specific, institutional positions and channels.»¹⁴³

---

¹⁴² Reilly, «Hybrid Threat COG Analysis»; Cullen og Reichborn-Kjennerud, «Understanding Hybrid Warfare», 26–30.

¹⁴³ Ifversen, «About Key Concepts and How to Study Them», 79.

Russlands annektering av Krim i 2014 kan forstås som en kontekst, eller situasjon som formet oppfatningen av hva hybride trusler er. Annekteringen av halvøya, og konflikten i Donbass, Ukraina er derfor ansett som vendepunkt for konseptet hybride trusler og hybrid krigføring.

Tidligere forskningsleder for MCDC-prosjektet, førsteamanuensis Wegge forklarer: «Jeg tror kanskje hybride trusler, hybrid krigføring begrepne kom veldig ut av Ukraina-episoden. Hvor man så Russland på forbløffende vis nesten uten voldsbruk, klarte å ta over Krim.» Det samme påpekte direktør i NSR Johannessen i sitt intervju: «Oppvåkningen i samfunnet tror jeg kom i 2014 med det russiske angrepet, anneksjon av Krim og inntreden i Øst-Ukraina. For da skjønnte plutselig verden mer hva det gikk i.»

Økt bruk av begrepet etter annekteringen i 2014 har preget store deler av diskursen rundt hybrid-tematikken. Spesielt fordi Russland trekkes frem som hovedaktøren, og hjernen bak hybrid-strategien. Samtidig har konteksten rundt Ukraina-konflikten hatt stor innflytelse på bruken av konseptet. Den ungarske NATO-eksperten på militære spesialoperasjoner, Sandor Fabian forsøkte å rette opp i antakelsen ved å studere hybrid krigføring i et historisk perspektiv. Som beskrevet i litteraturstudiet konkluderer Fabian med at hybrid krigføring verken er av russisk opprinnelse eller en strategi i det hele tatt. Majoriteten av dokumentene og intervjuene som er analysert tilsier derimot at denne måten å drive politikk (eller krigføring) på er gammel, men som Fabian også hevder er det ikke en ren russisk strategi.

Det fremstår å være bred enighet om at aktører har forskjellige metoder og redskaper de foretrekker. I arbeidet med å identifisere disse og aktøren bak en hybrid trussel, og i tillegg håndtere virkemiddelbruken kreves detaljerte analyser av ulike aktører sin evne og vilje. Her finnes flere ulike tilnærminger, men oppsummert går arbeidet ut på å forstå hvordan aktører velger virkemidlene som er mest hensiktsmessige for å oppnå sine strategiske mål. Hva som er hensiktsmessig, avhenger av virkemidlene de har til disposisjon. Som professor og oberstløytnant Heier forklarte er: «... kapasiteten til statlige aktører, kompetansen deres, og ressursgrunnlaget mye større enn ikke-statlige aktører.» Ut fra størrelsen på verktøykassen, altså virkemidlene aktøren besitter velges målene ut fra motstanderen sine sårbarheter, og hva effekten av virkemidlene skal være.

Et typisk kjennetegn ved WP er at løsningene eller tiltakene som iverksettes aldri vil være riktige eller gale, bare bra eller dårlige avhengig av hvem som vurderer det.¹⁴⁴ Bakgrunnen

---

¹⁴⁴ Rittel og Webber, «Dilemmas in a General Theory of Planning», 162; Ritchey, «Wicked Problems: Modelling Social Messes with Morphological Analysis», 26; Fischbacher-Smith, «Framing the UK's Counter-Terrorism Policy within the Context of a Wicked Problem», 402.

for at informantene og dokumentene legger vekt på forskjellene og likhetene mellom aktører kommer av at innsikt aktørens modus operandi kan gjøre attribusjon lettere. For eksempel har finske myndigheter fokusert på mønstergjenkjenning for å kartlegge aktørers gamle og nye metoder, og sammensetninger av virkemidler i hybride trusler. Amerikanerne videreutvikler sine indiaktorbaserte innhentingsmetoder, og fokuserer i større grad på aktørers aktivitet i fredstid for å oppdage endringer i normalbildet.¹⁴⁵ Det er både fordeler og ulemper med metodene, men utfordringen som påpekes i datamaterialet er at økt fokus på hovedaktørens handlinger kan bidra til at man ikke registrer nye aktører eller strategier. Igjen illustrerer WP-teori at det ikke finnes en tydelig løsning på innsatsen mot hybride trusler, men utallige tilnærminger.¹⁴⁶ Som NSR-direktør Johannesen påpekte, etter spørsmål om det har noen betydning hvilken aktør som står bak:

«Ja, det tror jeg det har. Vi skal derimot være litt varsomme fordi det er klart at store aktører, og da tenker vi ofte på nasjonalstaten, har flere verktøy i kassen sin som de kan spille på ... Men **vi må ikke se oss blind på nasjonalstater**. For eksempel jobbet jeg i går med ett av våre medlemmer, og vi snakket om digital kriminalitet. Og når størrelsen på den digitale kriminaliteten i global målestokk er på linje med Russland og Spanias bruttonasjonalprodukt ser vi at sammenslutninger av ulike kriminelle aktører også kan utgjøre en stor aktør.»

At vi ikke må se oss blind på nasjonalstater er fremhevet fordi fokuset i dag er hovedsakelig på at aktører som Russland og Kina. Ja, disse står bak flere uønskede hendelser, men som den tidligere generalmajoren påpekte har det digitale domenet medført en sikkerhetspolitisk endring som gjør at ikke-statlige aktører også har fått en større angrepsflate. Handlingsrom har vokst som følge av tilgjengeligheten til blant annet digitale virkemidler.

Et annet moment som faller i skyggen av debatter knyttet til statlige aktører sine handlemåter er om opphavet til en hybrid trussel egentlig har noen betydning i det hele tatt. Professor Heier, og den anonyme informant fra statsforvaltningen trakk frem dette poenget, men med ulike vinklinger. Den anonyme informanten fortalte at hvilken aktør som står bak ikke nødvendigvis er viktig for 'alle' å vite, og forklarte at:

«Det kommer an på hvilken myndighet du er. Hvis du er en myndighet som håndterer konsekvenser så har det ikke så veldig mye å si. For konsekvenser må håndteres uansett. Er du en aktør som prøver å forebygge en trussel så har det alt å si. For du må vite hva modus operandi er for den aktøren som kan finne på å gjøre dette. Og det er klart at når

---

¹⁴⁵ Cullen og Reichborn-Kjennerud, «Understanding Hybrid Warfare», 30.

¹⁴⁶ Ritchey, «Wicked Problems: Modelling Social Messes with Morphological Analysis»; Ritchey; Fischbacher-Smith, «Framing the UK's Counter-Terrorism Policy within the Context of a Wicked Problem».

en del av det vi kaller hybride, eller sammensatte trusler har sitt opphav i det digitale domenet så er det vanskelig å attribuere, noen ganger nesten umulig. Det betyr også at man er usikker på hva den bakenforliggende beveggrunn for et angrep faktisk er fordi man ikke er helt sikker på hvem som er aktøren bak.»

I lys av problemstilling er dette interessant fordi det gir et alternativt perspektiv på hvordan ansvars- og rollefordelingen mellom myndigheter bør organiseres. Det endrer vår forståelse av konteksten. Professor Heier fokuserer ikke på akkurat dette, men påpekte at det er en fordel å vite hvem bakmannen er:

«Ja, for norske myndigheter er det nok viktig å vite hvem som står bak. Fordi en hybrid trussel fra de man ikke har ett sikkerhetspolitisk samarbeid med vil tas mye mer alvorlig enn trusler fra eventuelle samarbeidspartnere. For vi kan ikke utelukke at også allierte vil gjøre dette mot Norge. Det ville vært naivt og ikke tro noe annet.»

Tanken om at samarbeidspartnere kan stå bak hybride trusler utfordrer den tradisjonelle konteksten man er vant til å forstå konseptet i. Dette er en ytterligere illustrasjon av hvor komplekst hybride trusler som et wicked problem er. Vanligvis knyttes begrepet opp mot aktører som har motstridende interesser eller ikke deler vårt (Vesten) sitt verdenssyn.

En annen WP-relatert utfordring som førsteamanuensis Tom Røseth ved Stabsskolen påpekte er attribusjonsproblematikken. Det er problematisk å anklage aktører for å stå bak en eller flere hendelser ettersom virkemidlene ofte er tvetydige og fornektbare. Heier adresserte dette momentet tidligere og forklarte at:

«Det er ikke et klart grensesnitt mellom hva som er en statlig og ikke-statlig aktør. For eksempel outsourcer Russland mange av sine cyberoperasjoner til ikke-statlige aktører. Nettopp for å holde nødvendig distanse slik at man ikke selv blir tatt eller stilt til ansvar.»

Disse faktorene stiller enorme krav til EOS-tjenestene dersom de skal med sikkerhet utpeke hvilken aktør som er opphavet til en eller flere konkrete hendelser. På bakgrunn av dette legger Røseth til at:

«Med mindre det er en åpenbar kombinasjon av virkemidler som man kan attribuere til en aktør, som vi for eksempel ser blir utført i Ukraina nå. Så vil jeg her hjemme være veldig forsiktig med å kalle noe hybrid krigføring.»

Røseth legger vekt på krigføring, og det er et viktig poeng. For som førsteamanuensis Wegge også påpekte følger en hel del folkerettslige og juridiske forpliktelser ved bruk av denne typen ordbruk:

«Forholder du deg for eksempel til Justis- og beredskapsdepartementet så er det ikke veldig høy takhøyde, for å snakke om *krigføring*. Fordi i en sånn juridisk kontekst vil det innebefatte masse ekstraordinær lovgivning.»

I rettsstaten Norge og andre land som følger juridiske lovverk så har ordbruk en betydning. Hva noe er, eller forklares å være har innflytelse på hvordan det forstås, og hvordan det behandles juridisk. Som Aurel Sari påpekte i litteraturstudiet har svakheter i nasjonale og internasjonale lovverk vært hyppig brukt som et virkemiddel i hybride trusler, ved å eksempelvis gjennomføre 'etisk problematiske', men lovlige handlinger.¹⁴⁷ Poenget med utfordringene knyttet til juridiske betydninger av ord ble også påpekt i en samtale med Kommunikasjonsdirektøren for Politiets sikkerhetstjeneste, Trond Hugubakken:

«Vær bevisst på bruken av ordet "angrep". Ordet "angrep" stater imellom, kan utløse folkerettslige forpliktelser. Det kan for eksempel derfor være problematisk om PST bruker ordet "angrep" i forbindelse med etterforskning av datanettverksoperasjoner mot statlige institusjoner i Norge. Flere medier, og andre som uttalte seg offentlig, brukte begreper som "IT-angrepet" og "dataangrepet", da Stortinget ble utsatt for en nettverksoperasjon i 2020. Det kunne imidlertid fått en annen betydning (juridisk og folkerettslig) om norske myndigheter offisielt hadde uttalt at "Russland angrep Norge og målet var Stortinget".»

Attribusjonsproblematikken tilfører hybrid-tematikken enda et nivå med kompleksitet ettersom tvetydigheten og mulighet til å fornekte en handling gjør at ansvar, eller skyld ikke kan plasseres. For rettsstater som Norge er det nødvendig å være forsiktig med hva en hendelse kalles, og hvem som anklages. Økt bruk av virkemidler over det digitale domenet har også gjort det vanskelig å attribuere med sikkerhet. Som professor Heier problematiserte er det:

«... vanskelig å avdekke hvem som er aktøren, hvilken kapasitet og intensjon som ligger til grunn. Noe av dette problemet kommer av at disse typene operasjoner kan gjennomføres av nær sagt hvermannsen. Fordi kapasiteten i datamaskiner som tilhører allmenheten er så sterke at flinke folk vil kunne klare å komme seg gjennom brannmurer, og forårsake skade.»

Det finnes ingen fasit hva som er gode eller dårlige metoder for deteksjon og attribusjon.¹⁴⁸ Til slutt handler det om å kjenne hvilke kapasiteter og kapabiliteter forskjellige aktører har, og hvem som har ansvaret for å ha oversikt over disse. Ettersom E-tjenesten har utenlandsetterretning som sitt ansvarsområde, og PST innlandsetterretning som sin, skaper det

---

¹⁴⁷ Sari, «Legal Resilience in an Era of Grey Zone Conflicts and Hybrid Threats».

¹⁴⁸ Rittel og Webber, «Dilemmas in a General Theory of Planning»; Fischbacher-Smith, «Framing the UK's Counter-Terrorism Policy within the Context of a Wicked Problem»; Ritchey, «Wicked Problems: Modelling Social Messes with Morphological Analysis».

utfordringer med en trussel som eksempelvis kommer utenfra, men rettes mot en nasjonalstat som Norge. Det krever at offentlige og private virksomheter må være bevisst egne begrensninger, og konteksten de befinner seg i. Ansvarsfordelingen må være tydelig, og/eller samvirke solid. Det er gjennomgående empirien at det ikke kun er deteksjon- og attribusjonsarbeidet som må styrkes, men også evnen til varsling og håndtering. Det krever som flere har påpekt en felles situasjonsforståelse. Ikke bare av trusselen og konteksten, men også av hvilke sårbarheter som finnes i Norges offentlige, og private virksomheter.

4.3.3 Intensjon, mål og sårbarheter: Innsikt gir utsikt

Litteraturstudiet fastsatte at alt kan være et mål ettersom hybride trusler tilpasses aktørens intensjon. Hva som klassifiseres som et mål, eller en sårbarhet avgjøres av virksomheten som har ansvaret. Empirien tilsier norske virksomheter forstår hva mulige mål og sårbarheter kan være, men i hovedsak for egen sektor. Ansvarsfordelingen i Norge fremstår å være en svakhet for deteksjonsarbeidet ettersom virksomhetene opererer hver for seg med ulik situasjons- og problemforståelse. Et dilemma litteraturstudiet identifiserte er om det forebyggende arbeidet skal ta utgangspunktet i motstanderens intensjon, eller egne mål og sårbarheter. Valgene er ikke gjensidig utelukkende, men i et byråkrati som Norge må prioritering gjøres. Med et fragmentert statsapparat som har ulike risikopersepsjoner gjenstår det å se om en sektorovergripende billedbygger, eller analysekapasitet som blant annet NSR-direktør Johannessen og FFI-forsker Malerud anbefaler gjør arbeidet noe lettere.

Begrepene intensjon og mål er synonyme. Intensjon forstås som hensikten eller formålet med en aktivitet – det aktøren ønsker å oppnå. Mål forbindes med det engelske ordet *target*, og beskriver hvem eller hva en aktør ønsker å ramme, påvirke eller skade. Opinionen, rettssystemet og næringslivet er eksempler på mål en hybrid trussel kan rettes mot. Målet avhenger av hva som er det ønskelige resultatet, og aktøren sine kapabiliteter. Ordet mål kan også brukes for å forklare hva som skal oppnås. I dette henseende kan intensjonen, eller målet (i andre betydning) være å redusere norsk handlefrihet ved å svekke befolkningens tillit til myndighetene. Hvordan det oppnås er veiledende for valget av virkemidlene som settes sammen i en hybrid trussel.

Intensjonen bak en handling er aktøravhengig. Hva som klassifiseres som mål og sårbarheter i Norge varierer ut fra offentlige og private virksomheters ansvarsområde. Som NSR-direktør Johannessen påpekte i sitt intervju:

«Etterretningstjenesten, Nasjonal sikkerhetsmyndighet og Politiets Sikkerhetstjeneste ser på trusler innenfor sine sektorer, og sitt ansvarsområde som de får i sitt tildelingsbrev fra myndighetene vært år.»

Det samme gjelder departementene. Sikkerhetsloven presiserer at departementene kan fatte vedtak om at loven skal helt eller delvis gjelde for virksomheter innenfor departementets ansvarsområde.¹⁴⁹ Sektorprinsippet står sterkt i norsk statsforvaltning, men bidrar til silotenking blant ulike offentlige og private virksomheter. For eksempel ved at virksomheter innenfor kraftindustrien, shipping eller landbruket kun ser på trusler, verdier og sårbarheter for sin sektor. Som representant for næringslivet med lang fartstid i Forsvaret fortsetter Johannesen å forklare at ansvarsfordelingen i dag reduserer myndighetenes evne til helhetlig situasjonsforståelse:

«I dag er det ingen i Norge som har evne til å sette sammen alle de små hendelsene som oppstår hver eneste dag, for så å plassere de inn i et stort lerret med bilde av situasjonen i landet. Vi har egentlig ingen sektorovergrepene billedbygger.»

I likhet med Fischbacher-Smith sin vurdering av *terrorisme* som et wicked problem, er det tydelig at hybride truslers sektorovergrepene karakter utfordrer statsforvaltningens evne til samvirke og koordinering av ansvar.¹⁵⁰ Likevel, viser empirien at mange forstår hva som er mulige mål og sårbarheter i samfunnet. I dokumentene trekker virksomhetene frem eksempler som drøftes, men disse sees hovedsakelig i lys av deres ansvarsområder. Noen diskuterer sårbarheter i grunnleggende nasjonale funksjoner og kritisk infrastruktur, mens andre setter søkelys på sårbarheter i befolkningen, og statens evne til suverenitetshevdelse. Det anerkjennes at situasjonsforståelsen er mangelfull, men ansvars- og rollefordelingen som ofte anses å være årsaken blir angivelig gjort lite med. Da professor og oberstløytnant Heier ble spurt om han trodde samarbeidet mellom offentlige og private virksomheter ble påvirket av deres problemforståelse svarte han:

«Det som gjør samarbeidet vanskeligst tror jeg er at statsapparatet er fragmentert. De ulike sektorene er vertikalt delt nedover i ulike sektorer, og det er ikke alltid de har felles situasjonsforståelse. De har også ulike roller og ansvar innad i statsapparatet som gjør at det av og til blir vanskelig å komme til enighet om hvordan trusler som bryter på tvers av ansvarsområdene skal håndteres.»

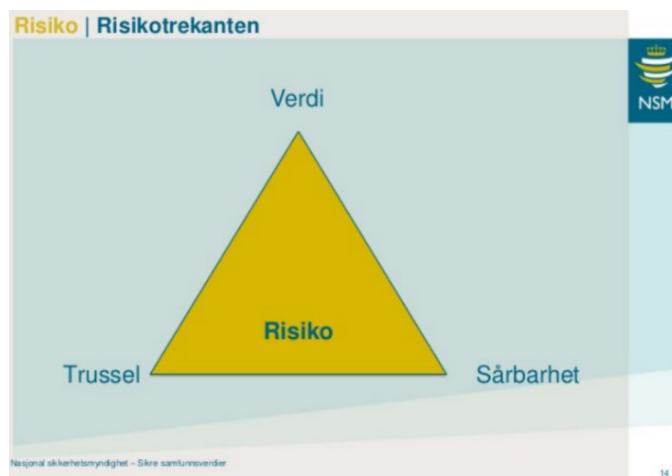
Problemforståelsen er knyttet til konteksten virksomhet opplever å befinne seg i. Som Ifversen diskuterer påvirker vår opplevelse av en kontekst hvilket begrep vi bruker for å forklare den

---

¹⁴⁹ Justis- og beredskapsdepartementet, «Sikkerhetsloven», §1-3.

¹⁵⁰ Fischbacher-Smith, «Framing the UK's Counter-Terrorism Policy within the Context of a Wicked Problem», 402.

spesifikke situasjonen vi befinner oss i. Valg av begrep gir så mening til det vi opplever. Ifversen demonstrerte dette ved å diskutere President Bush sin bruk av begrepet *terrorisme* etter 11. september 2001: «By framing the event as an act of terrorism, President Bush gave meaning and purpose to it, and at the same time gave new meaning to the concept of terrorism.»¹⁵¹ Hvordan vi konseptualiserer en hendelse kan for eksempel si noe om vår risikopersepsjon. Hvordan vi opplever og oppfatter en risiko avhenger av flere faktorer, men til slutt påvirker det hvordan vi handler. For eksempel illustrer risikotrekanten at en risiko består av en trussel, verdi og sårbarhet.

Figur 4: Risikotrekanten
(Illustrasjon hentet fra Nilsen, *Cybersikkerhet – Et utfordrende risikobilde*, 2013)¹⁵²

Fjerner du en av disse har du ingen risiko, og angivelig heller ingen opplevelse av at noe er risikabelt. Ergo så er det viktig at offentlige og private virksomheter har en felles forståelse av hva som er mulige mål og sårbarheter. Fordi det sørger for at de forstår hvilke verdier som må beskyttes, hvilke sårbarheter som må fjernes, og trusselen de må beskytte seg mot. Som førsteamanuensis Wegge påpekte er ikke min hensikt å overdrive begrepsuenighet. Likevel fremstår begrepsbruk og konseptforståelse å være et resultat av ulik problemforståelse som påvirkes av rollen, og ansvaret en virksomhet har.

PST sine trusselvurderinger omtaler ikke hybride trusler eller sammensatt virkemiddelbruk eksplisitt. Vurderingene er av ulike virkemidler og hvordan blant annet

¹⁵¹ Ifversen, «About Key Concepts and How to Study Them», 87.

¹⁵² Nilsen, «Cybersikkerhet - Et utfordrende risikobilde», 14.

fremmede staters sikkerhets- og etterretningstjenester arbeider; deres intensjoner og mål. I nasjonal trusselvurdering fra 2016 forklarte de det slik:

«Enkelte etterretningstjenester arbeider svært offensivt og bruker de virkemidler som gir resultater. Dette vil kunne omfatte bruk av informasjons-, påvirknings og propagandaoperasjoner i andre land. Hensikten kan være å svekke tilliten til myndighetene i det aktuelle landet eller skape motsetninger mellom folkegrupper eller regioner. Særlig i perioder med sikkerhetspolitiske spenninger kan slike virkemidler bli tatt i bruk, noe også Norge må være forberedt på.»¹⁵³

Intensjonen er viktig å avdekke fordi det tydeliggjør aktørens strategiske målsetninger. I tillegg gir det innsikt i mulige mål og sårbarheter i fremtiden. Vurderingene EOS-tjenestene kommer med nevner overordnede formål som (spesielt fiendtlige) aktører har i Norge, eller mot norske interesser. Etterretningsproduktene formes tydelig av tjenestenes ansvarsområder. For eksempel forklarer PST i sin trusselvurdering fra 2020 at:

«Noen staters tjenester prøver også å påvirke norsk politikk slik at den i større grad samsvarer med deres egne interesser. Utenlandske etterretningsoffiserer i Norge vil rette sin virksomhet mot blant annet Stortinget, regjeringen, departementene, politiske partier, konsultantselskaper, forskningsinstitusjoner og media. Målet vil være å påvirke aktører som er på innsiden av de politiske beslutningsprosessene i Norge.»¹⁵⁴

EOS-tjenestenes vurderinger er rettet mot deres ansvarsområder. Fokuset til PST er mot norsk politikk og beslutningsprosesser, og ulovlig aktivitet innenfor Norges grenser. Som *NOU 2016:19 Samhandling for sikkerhet* redegjør for er ansvarsfordelingen delt ut fra hva tjenestene skal fokusere på:

«Etterretningstjenesten har ansvar for utenlandsetterretning, mens PST har ansvar for innlandsetterretning. Nasjonal sikkerhetsmyndighet utgir også årlige vurderinger av sikkerhetstilstanden, inkludert rapporter med spesielt fokus på trusler i det digitale domenet.»¹⁵⁵

Tydelig rolle- og ansvarsfordeling er nyttig. Det er grunnen til at krisehåndtering- og beredskapsprinsippene: ansvars-, nærhet-, likhet-, og samvirkeprinsippet står sterkt i norsk statsforvaltning. Sistnevnte prinsipp kom som et resultat av rapporten som ble fremlagt av Gjørsv-kommisjonen som mente at nødetatene utviste manglende evne til å samarbeide effektivt under terrorhandlingene 22. juli, 2011.¹⁵⁶

---

¹⁵³ Politiets Sikkerhetstjeneste, «PST Nasjonal trusselvurdering 2016», 8.

¹⁵⁴ Politiets Sikkerhetstjeneste, «PST Nasjonal trusselvurdering 2020», 6.

¹⁵⁵ DSS, «NOU 2016:19 Samhandling for sikkerhet», 50.

¹⁵⁶ Gjørsv, *Rapport fra 22. juli-kommisjonen*, 70.

Samvirke og samarbeid mellom offentlige og private virksomheter er helt avgjørende for å ivareta norsk stats- og samfunnsikkerhet, men ikke kun når krisen inntreffer. Samvirke må som informantene påpeker være tydeligere før krisen inntreffer. Som FFI-forsker Malerud fortalte i intervjuet, og diskuterer i sin rapport er samvirke og samarbeid viktig:

«For å kunne skape situasjonsforståelse på et høyere nivå i organisasjonen, sånn at man kan se hendelser på tvers av sektorer. For at dette skal fungere må det sørges for at hendelser rapporteres oppover. Her har vi sett at det behøves litt mer kunnskap på de lavere nivåene i sektorene. De må vite mer hva som kan skje, og forstå at vi er en del av en større sammenheng.»

Kunnskapsbehovet er viktig fordi felles situasjonsforståelse krever innsikt i hva som kan være et mål, og en sårbarhet. Det krever ikke at "hvermannsen" skal vite hva en hybrid trussel er, men at ansatte i privat og offentlig sektor forstår at enkelthendelser i egen virksomhet kan være del av et større bilde. Den anonyme informanten fra statsforvaltningen forklarte eksempelvis ved spørsmål om private aktørers rolle i sikkerhetsarbeidet at:

«Private aktører i Norge har flere viktige oppgaver knyttet til for eksempel kritisk infrastruktur som både er av stor sivil, men også militær betydning. Det betyr at disse også vil på en eller annen måte kunne være interessante for andre aktører. For eksempel så vi under øvelse Trident Juncture i 2018 at både offentlige og private aktører var sikkerhetsnett som sørget for at samfunnet fungerte. Disse vil være de samme også i krise, konflikt eller krig. Da er det viktig at man har en god dialog med dem.»

Samarbeidet mellom sivile og militære aktører er totalforsvaret i praksis. For at det skal fungere må offentlige og private virksomheter være klar over sine roller i samfunnet. Hvordan de kan utnyttes, og hvordan de kan styrke seg selv. En måte å gjøre det på er å sørge for at myndighetene til enhver tid har et oppdatert situasjonsbilde. Virksomhetene må fungere som sensorer til det tidligere hær sjef Johannessen kaller en sektorovergripende billedbygger.

Både Malerud fra FFI, og Johannessen påpeker at det er en terskel for hva som skal rapporteres. Hvor terskelen befinner seg avhenger av hvor myndighetene setter sin grense, og hva som anses å være rapporteringsverdig. Fortolkningen av hva som er en trussel blir dermed desentralisert mellom offentlige og private virksomheter. Konsekvensene er uklare, men kan sees i lys av professor Heier sin sitering av Graham Allison; etter han ble spurt om begrepsforståelse kunne påvirke samvirke mellom statlige myndighetsorganer:

«Fordi det er alltid sånn, som Graham Allison skrev i 1971: "Where you sit depends on where you stand". Hvor du sitter i organisasjonen er helt avgjørende for hvordan du opplever, og hvilket standpunkt du tar når det gjelder hvordan trusler skal møtes. Staten er ikke en enhetlig rasjonell aktør. Den består av en underskog av forskjellige sub-

kulturer som vokser frem i sine egne små, ansvarsområder. Du ser verden fra det ståstedet du har i statsapparatet.»

I rapporteringsprosessen ligger en subjektiv vurdering av hva som er verdt å rapportere hos personen som ser endringen i normalbildet. Vurderingen er også til stede i element nummer ni i tabell 9: «Involverte i innsatsen mot WP har ulike perspektiver, noe som resulterer i avvik mellom politikk og praksis. Valget av forståelse eller forklaring avgjør løsningen på problemet.» Rittel og Weber formulerte poenget slik: «People choose those explanations which are most plausible to them.»¹⁵⁷ Samme utfordring vil oppstå hos de som skal rapportere inn mistenkelige hendelser, og analytikerne som behandler informasjonen ved den sektorovergripende billedbyggeren: «The analyst's "world view" is the strongest determining factor in explaining a discrepancy and, therefore, in resolving a wicked problem.»¹⁵⁸

Ved at fortolkningen av hva som er en trussel blir desentralisert mellom offentlige og private virksomheter vil vurderingen avhenge av personen som observerer. Vedkommende sine føringer, hva han anser å være mulige mål og sårbarheter, og hvilken kontekst man befinner seg i. Om terskelen for å rapportere en hendelse vil være lavere eller høyere dersom Norge befinner seg i krise, konflikt eller krig er uklart. Utfordringen ved en hybrid trussel er at den ofte opererer i en gråsoner hvor det ikke er tydelig hva som foregår. Gråsoner-begrepet knyttes blant annet til tidsaspektet ved en hybrid trussel som illustrert i figur 1 til Malerud et al.¹⁵⁹

4.3.4 Tidsperspektiv og faser: Situasjonforståelse

En hybrid trussel opererer i en gråsoner mellom fred, krise og krig. Som litteraturstudiet illustrerte iverksettes virkemidler med ulike tidsperspektiver, og varierer ut fra fasen den skal operere i. Intensiteten og omfanget på virkemiddelbruken justeres ut fra behov, noe som gjør at innsatsen mot er krevende å koordinere. Aktører bak en hybrid trussel tar også i bruk lovlige, tvetydige eller fornektbare virkemidler, samtidig som de arbeider ut fra en logikk som ikke samstemmer med vår egen.

Måten tidsperspektiver utnyttes, og virkemiddelbruk varierer i forskjellige faser fører til flere utfordringer. Ett er om innsatsen mot hybride trusler skal ta utgangspunkt i antakelser om en aktørs tidsperspektiv og fremgangsmåter i ulike faser, eller om fokuset skal rettes mot bygging av resiliens. Måten informantene og dokumentene tilnærmer seg tidsperspektivene, og fase-logikken på har betydning for hvilke løsninger som antas å være de mest effektive. Dette

---

¹⁵⁷ Rittel og Webber, «Dilemmas in a General Theory of Planning», 166.

¹⁵⁸ Rittel og Webber, 166.

¹⁵⁹ Malerud, Hennem, og Toverød, «Situasjonforståelse ved sammensatte trusler - et konseptgrunnlag», 13.

kan relateres til kjennetegn nummer tre ved wicked problems; Løsninger på WP er verken riktig eller galt, men gode eller dårlige (se tabell 9).

Både Fischbacher-Smith, og Ritchey referer til Rittel og Weber sin forklaring om at løsningsforslag varierer ut fra hvem som står bak: «Their judgements are likely to differ widely to accord with their group or personal interests, their special value-sets, and their ideological predictions.»¹⁶⁰ Dersom informantenes løsningsforslag legges til grunn for sitatet, er det tydelig at deres like bakgrunner og arbeidsområder har innflytelse på deres løsningsforslag. Likevel er det fra mitt perspektiv, og dataene innsamlet i litteraturstudiet også tydelig at situasjonsforståelse er svært viktig ettersom det påvirker hvilke tiltak som bør iverksettes.

Resten av kapittelet er delt i to underkapitler. Først vil jeg analysere bruken av tidsforståelser knyttet til hybride trusler, og nærliggende begreper. Deretter studere hvordan sammensatt virkemiddelbruk anvendes i ulike faser av en kontekst. I analysen av faseperspektivet vil jeg òg se på vertikal og horisontal eskalering av virkemidler. Kapittelet forklarer de ulike forståelsene ved å presentere data relatert til tidsaspektet og faser. Underkapitlene baserer seg på en logikk som er avhengig av min forståelse som påvirker presentasjonen av dataen. Ifversen forklarte det slik:

«According to Searle, a feature is observer-dependent if it could not exist without there being observers intentionally thinking about it and doing things with it. This is the difference between on one hand, mountains, rivers, and gravitational attraction, and marriage and property on the other. »¹⁶¹

Ifølge utsagnet eksisterer konsepter som hybride trusler fordi noen har observert og tenkt på at statlige eller ikke-statlige aktør sin sammensatte bruk av virkemidler kan forstås som noe *hybrid*. Ergo navnet *hybrid*-trussel. Det samme gjelder tanken om at en hybrid trussel har en tidsdimensjon, og endres i ulike faser. Kjennetegnene er avhengig av 'øyet som ser' fordi logikken ville ikke eksistert med mindre noen tenkte på det. Ideene om tidsdimensjon og faser er ikke mine, men det er presentasjonen av dataen. Logikken til Searle kan sees i relasjon til Ifversen og Richter sine poeng om at den sosiale virkeligheten oppstår som en følge av hvordan vi snakker om, og forstår den. Og det påvirker verden rundt oss, for eksempel utforming av politikk relatert til hvordan hybride trusler skal detekteres eller håndteres.

---

¹⁶⁰ Rittel og Webber, «Dilemmas in a General Theory of Planning», 163.

¹⁶¹ Ifversen, «About Key Concepts and How to Study Them», 66.

4.3.4.1 Tidsperspektiv

Tidsrommet en hybrid trussel operer i kan deles i tre kategorier: korttidsperspektiv, langtidsperspektiv og flytende. De to første kan avgrenses i tid og rom, mens det tredje opererer flytende uten definert start eller slutt. Korttidsperspektivet er at hybride trusler knyttes til et avgrenset tidsrom hvor forskjellige virkemidler opererer synkronisert og til dels samtidig. Langtidsperspektivet går ut på at aktører jobber over lengre tid for å oppnå sine strategiske målsetninger. Her koordineres virkemidler for å oppnå synergieffekter, men ikke nødvendigvis samtidig. Det flytende perspektivet sikter til at aktører har blitt mer opportunistiske og ikke jobber innenfor et begrenset tidsrom, men utnytter hendelser som oppstår.

Perspektivene blir ikke kalt nøyaktig det samme i intervjuene eller dokumentene, men er min beskrivelse av hvordan empirien illustrerer tidsaspektet ved en hybrid trussel. Informantene og dokumentene diskuterer nemlig hvordan en hybrid trussel opererer i ulike faser og tidsperioder. Her fremheves ofte poenget at aktører operer med langsiktige mål som er krevende å detektere. Målene behøver ikke å være konkrete, men kan gå ut på å oppnå alt fra uro og mistillit i en befolkning, til å holde et kontinuerlig press på et myndighetsorgan sin evne til å fatte beslutninger. Tidsaspektet knyttes til begrepet sammensatt virkemiddelbruk i langtidspanen for forsvarssektoren *Prop. 14 S*. Her forklares det at:

«Virkemiddelbruken kan være rettet mot tidsavgrensede spesifikke aktiviteter eller situasjoner, eller være mer langsiktig for å undergrave tillit og svekke det fundamentet som liberale demokratier er bygget på.»¹⁶²

Tidspunktene virkemidler i en hybrid trussel blir iverksatt er nyttig å kartlegge fordi det sier noe om en aktørs prioriteringer, kapabiliteter og behov. Dersom ISIL bruker virkemidler som fysisk sabotasje av telekommunikasjon, datanettverksangrep og desinformasjonskampanje innenfor et *kort tidsrom*, for å begrense kommunikasjon innenfor ett område kan det gi indikasjon om et nærstående angrep. Behovet for å begrense kommunikasjonen kan også si noe om intensjon, og hvorfor det er nødvendig. Sammensatt virkemiddelbruk kan være nødvendig av ulike årsaker. Det kan hende ett virkemiddel ikke nok, eller så ønsker de å oppnå en effekt ved å ta i bruk flere virkemidler. Eksempelvis illustrerer tidligere forsvarssjef Diesen i figur 7 at flere virkemidler brukes med lavere intensitet for å forbli under terskelen for deteksjon:

---

¹⁶² FD, «Prop. 14 S (2020 –2021) - Evne til forsvar– vilje til beredskap Langtidspanen for forsvarssektoren», 72.

«Når flere virkemidler brukes sammen kan de forsterke hverandre og øke den samlede effekten og skape utfordringer som er krevende å forstå omfanget av og dilemmaer som er vanskelige å håndtere.»¹⁶³

Det langsiktige perspektivet er også tidsavgrenset, men er vanskeligere å avdekke fordi virkemiddelbruken gjerne er av lav intensitet, og over lengre perioder. I tillegg er det krevende å avklare starten og slutten, noe som gjør at det kan blandes med de andre perspektivene. Intensitetsnivået sier noe om omfanget eller styrken på en aktivitet.¹⁶⁴ Dersom eksempelvis spredningen av falske nyheter er av lav intensitet så skjer det sjeldent, eller så er det av mindre omfang. Den anonyme informanten fra statsforvaltningen knyttet eksempelvis det langsiktige perspektivet til påvirkning og desinformasjon. Han forklarte at:

«Det er greit å ha med tidsforskyvningen i bruk av virkemidler. Fordi i Vesten er vi opptatt av at når det skjer en hendelse så ses den isolert. Vi håndterer den bra enten fordi vi bruker virkemidler som gjør at den forsvinner, eller at den blir dempet på en sånn måte at den ikke plager oss. Ser man på desinformasjon kan det oppstå en topp her, og så kan det gå ett år før det oppstår en ny topp. For oss ser toppene med ett års mellomrom ut som selvstendige hendelser mens de egentlig er en del av en større kampanje. På et tidspunkt kan også denne kampanje bli større.»

Utfordringene som medfølger spennvidden på virkemidlene, og at de kan være av lav intensitet er i første omgang et deteksjonsproblem fordi de går under radaren til EOS-tjenestene. Patrick Cullen, forskningslederen som deltok i begge MCDC-rapportene fra litteraturstudiet skrev en artikkel i regi av Hybrid CoE om hybride trusler som et WP for tidlig varslings. Her påpekte han at det er liten sannsynlighet at virksomhetene som skal detektere en hybrid trussel klarer å avdekke virkemiddelbruken før skadene har skjedd:

«One of the key insights from studies of hybrid threat early warning is that we are much less likely to correctly understand, or even see, the mysteries and puzzles of hybrid threats until the effects are already underway.»¹⁶⁵

For at offentlige og private virksomheter skal oppdage en hybrid trussel raskt, og redusere skadeomfanget er oppgavens antakelse at offentlige og private virksomheter må forstå hvordan tidsaspektet påvirker utformingen av en hybrid trussel. Tidsrommet trusselaktørene opererer i vil gi et innblikk i valg av metoder, virkemidler, intensjon og sårbarheter. Poenget nevnes kort i den siste samfunnsikkerhetsmeldingen, med søkelys på det forebyggende arbeidet:

---

¹⁶³ FD, 72.

¹⁶⁴ Diesen, «Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt».

¹⁶⁵ Cullen, «Hybrid Threats as a New ‘Wicked Problem’ for Early Warning», 5.

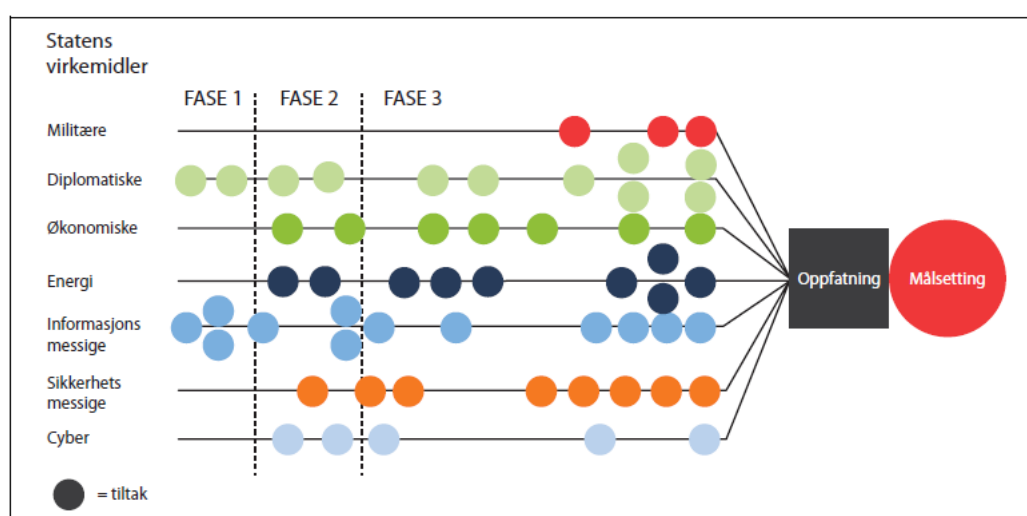
«I et forebyggende perspektiv, er det viktig å legge til grunn at enkelte av trusselaktørene jobber målrettet med svært langsiktig perspektiv. Trusselaktørene gjør gjerne bruk av legitime virkemidler, der den enkelte handlingen fremstår som tilforlatelig, men der summen av handlinger over tid vil utgjøre en trussel mot nasjonale sikkerhetsinteresser.»¹⁶⁶

I relasjon til utdraget kan vi se at Karlsson fra DSB fortsatte sitt resonnement med forslag for veien videre. Det fremstår dermed som at de har en relativt lik forståelse av problematikken:

«Man må være tydelige på at det finnes aktører der ute som har andre formål med å spre desinformasjon enn det man kanskje har tenkt seg, og at de jobber langsiktig. Av og til ser vi toppene, men det hender at de kanskje har holdt på med samme kampanjen i fem til ti år. At det kun er en gang iblant det blir tydelig for alle.»

4.3.4.2 Faser

Et annet aspekt som knyttes til tidsdimensjonen gjelder hvilken *fase* av en krise, konflikt eller krig den sammensatte virkemiddelbruken anvendes. Begrepet fase forstås som et avsnitt eller del av en utvikling.¹⁶⁷ Fase-begrepet anvendes blant annet i *NOU 2016:19 Samhandling for sikkerhet*, og i utredningens illustrasjon av virkemiddelbruk som en del av hybridkrig.

Figur 4.5 Hybridkrig – eksempel på virkemiddelbruk.

Ved hybrid krigføring benyttes et bredt spekter av virkemidler for å oppnå en målsetting. Konflikten vil gjennomgå ulike faser der tradisjonelle militære virkemidler typisk kun vil bli benyttet dersom konflikten eskaleres.

Figur 5: Virkemiddelbruk i ulike faser

(Illustrasjon hentet fra Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, *NOU 2016:19 Samhandling for sikkerhet*, 2016)¹⁶⁸

¹⁶⁶ Justis- og beredskapsdepartementet, «Meld. St. 5», 16. oktober 2020, 72.

¹⁶⁷ NAOB, «fase - Det Norske Akademis ordbok».

¹⁶⁸ DSS, «NOU 2016:19 Samhandling for sikkerhet», 55.

Fasene i figur 5 illustrerer eskalering i, eller omfanget av sammensatt virkemiddelbruk i en hybridkrig. Krigsaspektet har ingen innvirkning på oppgavens tolkning av figuren, ettersom logikken overensstemmer med hvordan en hybrid trussel ville sett ut ifra et fase-perspektiv. Figuren tar derimot ikke utgangspunkt i at ikke-statlige aktører også kan stå bak virkemiddelbruken. På venstre side av figuren er en liste over en stats virkemidler med ulike farger. Disse er ikke utfylt med hva slags typer verktøy eller metoder som kan brukes, men figuren kan sees i relasjon til domeneene Wegge og MCDC-aktiviteten diskuterer, og virkemidlene omtalt i punkt 4.3.1. Ut fra dette ser vi at andelen fargede prikker øker i fasene. Illustrasjonen demonstrerer en gradvis eskalering av virkemiddelbruken som vi også kan se i figur 1 og figur 2 til FFI-forsker Malerud og tidligere forsvarssjef Diesen under punkt 4.2.1

Fase-logikken er en måte å forstå hvordan en hybrid trussel settes sammen, og operer i ulike kontekster. Imidlertid forutsetter logikken at målet vet hvilken fase den befinner seg i. La si en militær enhet skal ta utgangspunktet i fase-logikken for å predikere hvilke virkemidler fienden iverksetter, og når disse brukes må enheten vite hvilken fase motstanderen mener han befinner seg i. Altså fordrer den praktiske bruken av fase-logikken at målet innehar kunnskap om motstanderen som sjelden kan sies med sikkerhet. Spesielt dersom han opererer i gråsonen hvor det uklart om man befinner seg i fred, krise eller krig.

Å bruke logikken i møte med en aktør som opererer uten definerte grenser, eller terskler for hva som er fred og krig er utfordrende. Fordi eskalering av en konflikt kan ende med at en side iverksetter mottiltak på samme tidspunkt som den andre trekker seg tilbake. Dette vil kunne føre til misforståelser og uforutsette konsekvenser dersom en side reagerer med maktbruk den andre hevder er uproporsjonal. Professor Heier, påpekte blant annet gråsoneproblematikken i sitt intervju hvor han refererte til en artikkel fra USAs tidligere ambassadør til Sovjetunionen under den Kalde krigen:

«Det er ikke noe nytt fenomen, det har eksistert i alle tider. George F. Kennan sitt "Lange telegram" fra Moskva i 1946 er kanskje den mest kjente beskrivelsen av hvordan russerne driver politikk. Inn og ut av fred og krig. Det er ingen klare grenser mellom hva som er fred, krise og krig. Det beveger seg hele tiden i grensesnittene mellom. Det er bare vi i Vesten det, som er opptatt av klare kategorier å organisere hverdagen inn i, men i virkeligheten beveger de seg på kryss og tvers hele tiden.»

På lik linje med tidsdimensjon-logikken er vi avhengige av en stor mengde informasjon for å ha praktisk nytte av å kategorisere hendelser i ulike faser. Likevel har tankegangen sin verdi i

en forebyggende fase, ettersom man kan forberede seg på hva som er best reaksjon dersom det skjer en overgang fra en fase til en annen, eller hvis intensiteten på virkemiddelbruken øker.

Eskalering av virkemiddelbruk kan ifølge MCDC-rapportene, tidligere forsvarssjef Diesen, samt FFI-forsker Malerud gjøres horisontalt og vertikalt ut fra behov, og hvilken fase man befinner seg i.¹⁶⁹ Horisontal-eskalering betyr at flere virkemidler blir tatt i bruk. Vertikal-eskalering betyr at enkelte virkemidler blir mer intensive, altså øker i omfang eller styrke. Vekslingen mellom virkemidler, samt opp- og nedjusteringer av intensiteten varierer ut fra situasjonen aktøren befinner seg i, virkemidlene som er til disposisjon, målet, målets sårbarheter, og tidsperspektivet som ligger til grunn for at intensjonen skal oppfylles. Fremgangsmåten illustreres i figur 6 til MCDC:

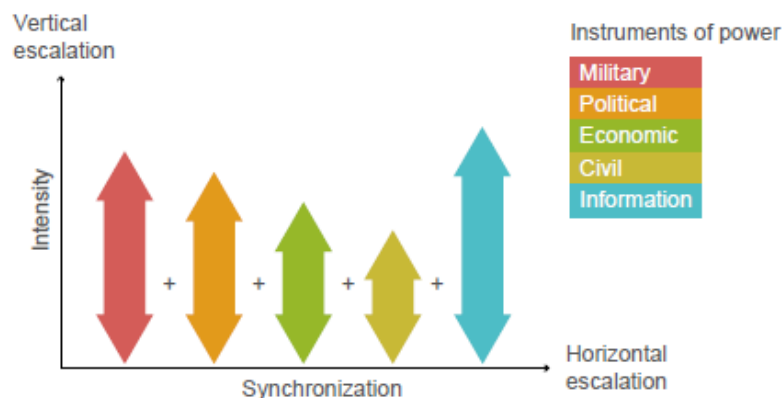

Figure 1.2 – The synchronized vertical and horizontal escalation characteristic to hybrid warfare

Figur 6: Vertikal og horisontal eskalering av virkemidler
(Illustrasjon hentet fra MCDC, *Understanding Hybrid Warfare*, 2017)¹⁷⁰

I høyre hjørnet er en oversikt over MPØSI-virkemidlene. Pilene representerer bruk av virkemidler innenfor domenene. Y-aksen viser vertikal eskalering som representerer intensiteten til virkemidlene. X-aksen viser den horisontale eskaleringen og hvilke virkemidler som er synkronisert. Figuren er knyttet til hybrid krigføring, men er dekkende for å forklare hvordan en hybrid trussel fungerer over tid. Figuren i Diesen sin FFI-rapport er annerledes, men inneholder flere av de samme momentene. Han forklarer at ned- og oppjustering av virkemidler

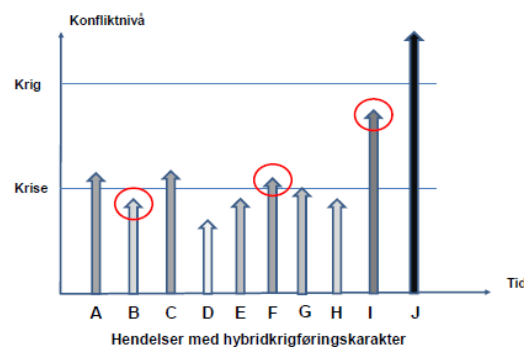
¹⁶⁹ Cullen og Reichborn-Kjennerud, «Understanding Hybrid Warfare»; Cullen og Wegge, «Countering Hybrid Warfare»; Diesen, «Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt»; Malerud, Hennem, og Toverød, «Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler - et konseptgrunnlag».

¹⁷⁰ Cullen og Reichborn-Kjennerud, «Understanding Hybrid Warfare», 14.

i oppbygningsfasen til en væpnet konflikt kommer av et behov «... for å skjule eller ‘drukne’ faktiske hybridkrigføringstiltak i helt uskyldige hendelser.»¹⁷¹ Videre konstaterer han at virkemiddelbruken gir mulighet til å «... eskalere en annen konflikt horisontalt, men uten å øke intensiteten og dermed krysse en grense for det som utløser NATOs artikkel 5.»¹⁷² Resonnementet illustrerer han med figur 7 og forklarer at:

«... hendelse B, F og I er reelle hybridkrigføringstiltak, og de øvrige er uskyldige, tilfeldige eller iscenesatte hendelser som skal skjule de irregulære forberedelsene til de åpne konfliktutbruddet ved hendelse J. Først i ettertid vil det være mulig å se hvordan hendelse B, F og I passet inn i et større mønster ...»¹⁷³

Figur 2.2 *Bruk av irregulære virkemidler i tidlig fase av en hybridkonflikt skjult i andre hendelser.*

Figur 7: Virkemiddelbruk i fasene fred, krise og krig
(Illustrasjon hentet fra Diesen, *Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt*, 2018)¹⁷⁴

Justering av intensitet og synkroniseringen av virkemidler over tid, og i ulike faser gir innsikt i hvordan virkemidler brukes for å oppnå synergieffekter. Den praktiske nytten fordrer kunnskap om hvilken fase man befinner seg i, og hvilke virkemidler som koordineres. Likevel illustrer figuren hvordan virkemidler blir brukt for å supplere, og forsterke hverandre under ulike tidspunkt. Hvorvidt det er mulig å kartlegge i virkeligheten er vanskelig å si, men kunnskapen om at det gjøres, og evnen til å predikere mulige synergieffekter er uvurderlig. Fordi innsikten

¹⁷¹ Diesen, «Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt», 22.

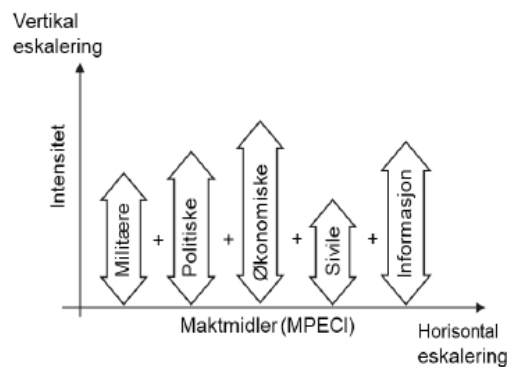
¹⁷² Diesen, 22.

¹⁷³ Diesen, 22.

¹⁷⁴ Diesen, 22.

kan gjøre en føre-var på mulige konsekvenser, og dermed bedre i stand til å iverksette forebyggende tiltak, eller heve beredskapen der det trengs.

Både Diesen og MCDC-prosjekt knytter modellene opp mot det de kaller hybrid krigføring. Malerud sin FFI-rapport, på den andre siden, bruker lignende figur for å redegjøre for vertikal og horisontal eskalering av en sammensatt trussel.

Figur 2.2 Horizontal og vertikal eskalering ved bruk av ulike maktmidler. Figuren er hentet fra MCDC CHWI (Cullen & Reichborn-Kjennerud, 2017) og oversatt til norsk.

Figur 8: Horisontal og vertikal eskalering, norsk versjon
(Illustrasjon hentet fra Malerud, *Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler*, 2021)¹⁷⁵

Poenget med å vise figurene er at tross ulik begrepsbruk og forklaringer går likhetstrekk igjen. Figurene viser at synergieffekter er ønskelig å oppnå ved sammensetningen av virkemidler. Derfor bør det være utgangspunkt for planlegging relatert til innsats mot hybride trusler som et wicked problem. Usikkerhet rundt hvordan en trussel vil utspille seg er ikke en unnskyldning for å ikke bruke logikkene, men et insentiv for å planlegge for det uforutsette. Selv om utfallet er vanskelig å predikere er planlegging og forberedelse fortsatt mulig. Fordi innsikt i mulige effekter og konsekvenser kan bidra til å styrke et samfunns resiliens ved å gi oversikt og innsikt hvor samfunnet bør styrkes.

Som Karlsson fra DSB påpekte er det behov for at myndighetene klarer å se hvordan hendelser og virkemidler forsterker hverandre. Samtidig er evnen til å se effekten av sammensatt virkemiddelbruk i ulike tidsperspektiver og faser nyttig ettersom en hybrid trussel ikke kun består av en enkelthendelse. Som førsteamanuens Wegge forklarte:

¹⁷⁵ Malerud, Hennem, og Toverød, «Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler - et konseptgrunnlag», 15.

«Det kan ikke bare være ett enkeltstående angrep. Ta for eksempel dataangrepet mot Stortinget. Det kvalifiserer ikke som hybrid med mindre det er synkronisert i flere sektorer samtidig, fordi man er ute etter synergieffekter.»

Argumentet strider noe med beskrivelsen JD kommer med i *Meld. St. 5 Samfunnssikkerhet i en usikker verden*. Fordi her nevner de at: «Virkemidlene kan brukes hver for seg eller settes sammen og koordineres slik at de understøtter og forsterker hverandre.»¹⁷⁶ Poenget virker å stride imot JDs egen begrunnelse for valget av begrepet sammensatte trusler:

«I denne stortingsmeldingen brukes begrepet sammensatte trusler (og ikke hybride trusler) for å understreke nettopp at både trusler og virkemidlerbruk kan være satt sammen av ulike komponenter.»

Den initielle tanken er som forskningsledere for MCDC-prosjektet Wegge konstaterte at hvis ett virkemiddel brukes alene er det ikke sammensatt. Ergo er det ikke en hybrid trussel, men kun bruk av ett virkemiddel. I intervjuet med Karlsson, som har arbeidet med hybride trusler for DSB kom han derimot med en utfordrende tanke, som innehar et godt poeng:

«Er angrepet på Yulia og Sergej Skripal en hybrid hendelse? Det spørs hvordan du definerer det. Et attentat eller et drapsforsøk på to stykker kan du se på isolert, men du kan også dele opp hendelsen ved å se på måten man gjorde det på, og stedet man gjorde det på. Det kan projiserer mer enn bare å ta livet av dem. Alt dette er subtekst i en sån type handling. Så allerede er den ganske sammensatt, det er mer enn det du ser.»

Resonnementet til Karlsson kan være krevende å akseptere, men dersom vi ser det i lys av virkemiddelbruk i flere faser så har han ett poeng. En enkelthendelse kan føre til mange konsekvenser som også rammer på tvers av sektorer.

Fase-logikken er ikke like gjennomgående i empirien som tidsaspektet. Forklaringer av hvordan, når, og i hvilke kontekster en hybrid trussel kan anvendes er derimot fremtredende. Virkemidlene iverksettes på ulike tidspunkt med ulike formål, men hvor intensjonen eller måloppnåelsen er det samme. Hvordan, når og om synkroniseringen av virkemidler i det hele tatt skjer er nærmest umulig å vite.

Bevissthet rundt hvilke virkemidler statlige og ikke-statlige aktører disponerer, deres farligste og mest sannsynlige handlemåter, samt kontroll over egne mål og sårbarheter vil gjøre Norge betydelig bedre rustet til å møte trusselen i fremtiden. Hvordan Norge skal styrke sin innsats avhenger som professor Heier forklarte av «... å bygge opp en dugnadsånd». Et ønske om en felles løsning. Det krever derimot at virksomhetene har et felles mål.

---

¹⁷⁶ Justis- og beredskapsdepartementet, «Meld. St. 5», 16. oktober 2020, 92.

4.4 Oppsummering av analysens funn fra det empiriske materialet

Med utgangspunkt i hybride trusler som et wicked problem har empiri og analysekapittelet gjennomført en grundig konseptanalyse bestående av en kombinert begreps- og diskursanalyse. Hvordan informantene og dokumentene har redegjort for, forstått, og brukt konseptet har vært sentralt for besvarelsen av hvordan norske myndigheter konseptualiserer hybride trusler, og vurderingen av hvordan det har påvirket samarbeidet mellom offentlige virksomheter i innsatsen mot hybride trusler mot Norge og norske interesser. Tabell 10 er en oversikt over de mest sentrale empiriske funnene fra analysen og dilemmaene som vil videre gjennomgå diskusjonskapittelet.

Tabell 10: Oppsummering av empiriske funn

Analysekategori	Empiriske funn	Dilemma for drøfting
<i>Begreps- og konseptforståelse</i>	Begrepsbruk varierer, men forståelsen av hybride trusler og nærliggende konsepter overensstemmer. Flere starter å bruke begrepet <i>sammensatte trusler</i> eller <i>sammensatt virkemiddelbruk</i> .	Å begrense seg til ett begrep og en forståelse vil ikke nødvendigvis gjøre arbeidet mot hybride trusler lettere.
1. <i>Virkemidler</i>	Virkemidler kan være alt. Ordet brukes i alle konseptforståelsene. Uenighet om hva som er mest alvorlig, og hvilke sårbarheter som er størst som følge av ulike ansvarsområder.	Skal virkemidler sees isolert, eller ut fra synergieffektene de kan oppnå i kombinasjon med andre?
2. <i>Aktør</i>	Aktører har ulike kapabiliteter og fremgangsmåter. Anneksjonen av Krim påvirket diskursen. Statlige aktører utgjør den største trusselen. Kriminelle vokser.	Attribueres en hybrid trussel til en aktør kan det få motreaksjoner som fører til ytterligere konsekvenser. Uklart hvem som skal få innsikt i aktørens handlemåter.
3. <i>Intensjon, mål og sårbarheter</i>	Intensjon er aktøravhengig, sektorprinsippet reduserer evne til deteksjon, og fører til ulik problemforståelse mellom virksomheter på grunn av definerte ansvarsområder.	Skal det forebyggende arbeidet ta utgangspunkt i motstanderens intensjon, eller egne mål og sårbarheter?
4. <i>Tidsperspektiv og faser</i>	Tid påvirker deteksjon og håndtering pga. intensitet og synlighet. Indikerer prioritering, kapabilitet og behov. Uenighet om hybride trusler kan bestå av kun en hendelse. Gir innsikt i synergieffekter.	Umulig å vite tidsperspektivet til aktøren bak. Skal offentlige og private virksomheter ta utgangspunkt i antakelser om informasjon de ikke har?

5. Diskusjon: Enkle løsninger for komplekse problemer

Myndighetenes konseptualisering av hybride trusler er overraskende nok relativt oversenstemmende. Private virksomheters konseptualisering er ikke dekket i like stor grad ettersom det er myndighetene som i hovedsak arbeider med innsatsen mot hybride trusler. Allikevel tilsier empirien at det er forskjeller på tvers av ansvarsområder også i privat sektor. Oppsummert er det en generell enighet rundt konseptet innad i norsk statsforvaltning, sammenlignet med internasjonale forhold. Utfordringen er at forståelsene er overfladiske. De underliggende problemene knyttet til konseptet er fortsatt tilstedeværende. Etter min vurdering, er myndighetenes manglende evne til å ta tak i disse problemene med på å redusere evnen til å møte hybride trusler i fremtiden. Hovedutfordringen med innsatsen mot hybride trusler er at myndighetene mangler evne til å koordinere samarbeid på tvers av sektorer, og ansvarsområder mellom offentlig og private virksomheter. Tiltakene som til nå er iverksatt er enkle løsninger som ikke tar tak i de grunnleggende svakhetene ved det fragmenterte statsapparatet.

Først vil jeg diskutere informantenes og myndighetenes foreslåtte løsninger. Disse vil sees i lys av løsningsforslagene nevnt i litteraturstudiets 2.1.5. Hensikten er å diskutere hvor avvikene og overenstemmelsene befinner seg, og løsningenes bærekraftighet. Begrepet bærekraftig sikter her til løsningenes evne til å imøtegå dagens utfordringer, og utviklingen sikkerhetspolitiske endringer kan medføre. Ved å problematisere forslagene er formålet å illustrere at løsningsforslagene er en del av konseptualiseringen av hybride trusler, og at disse har en innvirkning på innsatsen mot hybride trusler. Avslutningsvis vil diskusjonen gjøre en vurdering av funnene fra analysen, og mine egne tolkninger. Her vil jeg se kritisk på mine egne forventninger, og møte med virkeligheten. I tabell 11 er en kort gjennomgang av hovedmomentene for diskusjonskapittelet.

Tabell 11 Funn fra litteraturstudiet og det empiriske materialet

Analysekategori	Utfordringer
<i>Begreps- og konseptforståelse</i>	Problemforståelse: Ulik begreps- og konseptforståelse reduserer evnen til felles situasjonsforståelse, og resulterer i forskjellige tilnærminger til innsatsen mot hybride trusler. Forskjellene må forstås for å skape et grunnlag samarbeidet kan bygge på, og løsninger utvikles fra.
1. <i>Virkemidler</i>	Ringvirkninger: Risikooppfatningen av virkemidlene varierer mellom virksomheter, og påvirker hvem som blir ansvarliggjort. Dette hindrer muligheten til å skape en felles problemforståelse, og dermed felles situasjonsforståelse.

2. <i>Aktør</i>	Informasjonsdeling: "Need-to-know"-prinsippet reduserer evnen til felles situasjonsforståelse ytterligere. Flest mulig bør få vite hva som skjer eller kan skje, men alle kan ikke vite alt.
3. <i>Intensjon, mål og sårbarheter</i>	Sektorprinsippet: Virksomheter ser verdier, trusler og sårbarheter ut fra sin problemforståelse av sitt ansvarsområde. Samarbeid må inkludere flest mulig virksomheter, men det bør være én med ansvaret for alle involverte.
4. <i>Tidsperspektiv og faser</i>	Situasjonsforståelse: Uenighet om hvordan tid og rom utnyttes reduserer evne til å detektere hendelser av lav intensitet over lang tid. Tids- og fase-logikken er nyttig, men det er ikke nødvendigvis slik aktøren bak hybride trusler opererer.

5.1 Foreslåtte løsninger: Ignorerer hovedproblemet

Møte med hybride trusler som et wicked problem er utfordrende for hvilken som helst stat, sektor eller industri. Involverte virksomheter i Norge forsøker å bidra med løsningsforslag for å møte trusselen, men de tar ikke tak i de grunnleggende problemene. Som tabell 9, punkt 8 illustrerte er alle wicked problems et symptom på et annet problem. Det vil si at utfordringene som følger hybride trusler har eksistert fra før, og kommer ikke nødvendigvis som konsekvens av fenomenet. I norsk forstand er problemet med et sektorinndelt statsapparat bestående av virksomheter som arbeider isolert for seg selv ett eksempel på dette.

Samarbeid og samvirke kommer ikke automatisk ved å plassere forskjellige virksomheter i samme rom, eller arrangering av sporadiske øvelser. Uten en felles problemforståelse av situasjonen man befinner seg i vil virksomhetene arbeide hver for seg, med ulikt mål og mening. Etter min vurdering er det derfor nødvendig å revurdere rollen private virksomheter skal ha i innsatsen. Slik empirien demonstrerer blir privat sektor nevnt som en viktig samarbeidspartner, men hvilken del av samarbeidet private virksomheter skal ha blir ikke tydeliggjort.

Til tross for et kritisk utgangspunkt vil de neste underkapitlene diskutere hvordan offentlig og privat sektor kan skape en felles situasjonsforståelse, og forbedre betingelsene for koordinering av samarbeid. Litteraturstudiets 2.1.5 kartla fem løsningsforslag, mens informantene og de offentlige dokumentene trakk i empirien frem seks områder som burde forbedres, eller videreutvikles. Oppsummert mener de Norge bør: 1) etablere en sektorovergripende billedbygger, 2) inkludere private virksomheter i større grad, 3) sørge for at lovverket er oppdatert i forhold til trusselbildet, og hvem som er ansvarlig myndighet 4) videreutvikle varslingsystem for digital infrastruktur, og digitalt grenseforsvar, 5) sørge for at offentlig og privat ansatte har god informasjonssikkerhet, og 6) styrke samarbeidet mellom EOS-tjenestene, og andre relevante myndigheter.

Selv om forslagene er utgangspunktet for diskusjon må leseren være klar over at verken litteraturstudiet, informantene, eller myndighetene representerer en fasit. Forslagene de presenterer vil sees i lys av de empiriske funnene knyttet til etablering av situasjonsforståelse, styrking av koordinering og samarbeidsmekanismer, og etablering av en sektorovergripende myndighet. Utgangspunktet for diskusjonen er at forslagene unnlater å ta tak i sårbarhetene knyttet avviket mellom problemforståelse og ansvarsfordeling.

5.1.1 Situasjonsforståelse: Makt og politikk som hinder for samarbeid

Mangel på oversikt og oppfatning av hva som foregår i en situasjon reduserer grunnlaget for å ta veloverveide beslutninger. Dersom informasjon du handler på er feilaktig, misvisende, eller misforstås kan det resultere i at beslutningen som i utgangspunktet var bra, fører til negative konsekvenser. Etablering av felles situasjonsforståelse trekkes frem som et mål i både litteraturstudiet og empirien. Løsningene som anbefales i litteraturstudiet, og av informantene kan i teorien forbedre situasjonsforståelsen, men ulike perspektiver mellom ansvarsområdene hindrer dette.

Selvsagt sier litteraturstudiet og empirien at forbedring av kommunikasjon og samarbeid vil styrke innsatsen mot hybride trusler. En forbedring følger derimot ikke naturlig av at det settes opp en 'direktelinje' mellom virksomheter, eller ved å arrangere en konferanse i ny og ne. God kommunikasjon og samarbeid fordrer at man arbeider sammen, utfordrer hverandre, og kommer til gjensidig forståelse tross uenigheter. Per i dag virker det som innsatsen mot hybride trusler vil hoppe direkte til det første og beste løsningsforslaget: etablere en sektorovergripende billedbygger. Jeg er òg enig i at dette vil forbedre innsatsen mot hybride trusler, men det er avhengig av at utfordringene med ansvarsfordeling og problemforståelse løses først. Eksempelvis må det være tydelig hvilken funksjon deler av privat sektor skal ha i dette samarbeidet, og hvilket ansvar disse virksomhetene kan få.

Ser vi på problemforståelse er det positivt at norske myndigheter i større grad enes om begrepet sammensatte trusler. Ironisk nok har de bare forskjøvet begrepsproblematikken fra *hybride trusler* over til det nye begrepet. JD forsøkte med en beskrivelse i samfunnssikkerhetsmeldingen, men den er også for vidtfavnende.¹⁷⁷ Når stadig nye offentlige dokumenter dukker opp med tilsynelatende like beskrivelser på forskjellige begreper returnerer myndighetene til samme utgangsposisjon som de hadde med hybride trusler.

---

¹⁷⁷ Justis- og beredskapsdepartementet, 92–93.

Hva er det så myndighetene ikke ser, eller tar tak i når det kommer til ansvarsfordeling? Hvorfor kan ikke offentlige og private virksomheter enes om et begrep, og en definisjon? Professor og oberstløytnant Heier skisserte i empirien et fragmentert statsapparatet hvor de ulike myndighetsorganene arbeider hver for seg ut fra egne perspektiver, ressursgrunnlag og kompetanse. Ut fra denne kunnskapen er det nærliggende å tro at private sektor kan være mer fragmentert, ettersom disse i større grad jobber ut fra egne mål knyttet til sin virksomhet, og med svært varierende ressursgrunnlag. Etter min vurdering er det i disse forskjellene konseptualiseringen av hybride trusler er viktig fordi det indikerer hvilke perspektiver, forståelser og tilnærminger ulike virksomheter har.

Konseptualiseringer er viktigere enn bare semantikk og forståelse. Måten løsningsforslag og tiltak blir presentert og omtalt i empirien gir en indikasjon på hvordan det politiske landskapet er. Hvilke løsninger som blir anbefalt i relasjon til konseptet sier noe om hvor dagens sårbarheter ligger, hvordan disse kan utnyttes, og hvordan de bør styrkes. Richter fra metodekapittelet, samt empiri- og analysekapittelet forklarte eksempelvis at måten konsepter brukes i det politiske språk kan fortelle oss en hel del om hvordan myndighetene styres, og betydningen konsepter kan ha:

«The presence or absence of such conceptual distinctions in the language of politics reveals much about the government of a society, as well as about the conceptual resources available to those participating in discussions of its arrangements. »¹⁷⁸

En hybrid trussel krever en løsning som er tilpasset fleksibiliteten og spennvidden til sammensatt bruk av virkemidler, på tvers av ulike sektorer i samfunnet. Ettersom trusselen potensielt kan treffe hvem som helst, hvor som helst og når som helst gir det grunnlag for at de ansvarlige myndighetene må kunne operere over hele samfunnet.

Makt og virksomheters beskyttelse av egne ansvarsområder er en sterkere faktor enn opprinnelig antatt. Eierskap til innsatsen mot hybride trusler innebærer en allokering av ressurser, og kompetanse som vil gi mottakeren et sektorovergripende ansvarsområde. Ut fra dette perspektivet er det ikke rart de to største EOS-tjenestene vegrer seg for å komme med en beskrivelse som utfordrer deres mandat. Samtidig er det tydelig at NSM ønsker en større del av ansvaret ettersom meste parten av det etterretnings- og sikkerhetstjeneste-relaterte arbeidet hovedsakelig ligger hos Forsvaret og Politiet.

Makt og politikk er ut fra mitt perspektiv en av årsakene til de konseptuelle utfordringene som møter hybride trusler, sammensatte trusler, og sammensatt virkemiddelbruk.

---

¹⁷⁸ Richter, «Charting History of Political and Social Concepts», 9.

Årsaken er at hva begrepene 'omfatter' gir et faglig grunnlag for hvordan organiseringen mot truslene skal se ut. Som empirien og analysen illustrerte har de fleste virksomhetene en idé av hva hybride trusler er som overensstemmer til en viss grad med hverandre. Likevel bygger den relative konsensusen som oppgaven har identifisert på et ujevnt maktforhold som hindrer virksomhetene i å kraftsamle sin innsats. Min vurdering er at flere av problemene knyttet til hybride trusler, eller lignende begreper ikke bare kommer av misforståelser om hva hybride trusler er. Uenighetene fremstår å være konsekvens av virksomhetenes ulike prioriteringer, og ønske om å beskytte egne ansvarsområder.

Som påpekt i litteraturstudiet krever forskjellene mellom stater at de utvikler løsninger tilpasset deres behov. Forslagene som er trukket frem tar derimot ikke høyde for underliggende problemer hos de som skal iverksette tiltakene. Samtidig retter de lite fokus mot privat sektors rolle. Fremgangsmåtene som anbefales er mot hybride trusler isolert, og hovedsakelig orientert rundt myndighetenes innsats. Til forskjell skisserer empirien et behov for en felles problemforståelse som kan være utgangspunkt for offentlige og private virksomheters planverk i innsatsen mot hybride trusler. Imidlertid hviler disse forslagene på en gjensidig forståelse av problemet virksomhetene sammen står ovenfor som per i dag ikke er til stede. Norge har et behov for å rette opp i sine underliggende problemer for å få en felles problemforståelse før de konkrete løsningsforslagene kan iverksettes. Min antakelse er derfor at det krever en felles problemforståelse for å få en felles situasjonsforståelse. Uten det vil koordinering av arbeidsoppgaver og samarbeidet ikke fungere effektivt, fordi ulike virksomheter vil ha forskjellige oppfatninger av hva som må prioriteres.

5.1.2 Koordinering og samarbeid: En underutviklet form for resiliens

Norske myndigheter vil ha store utfordringer med å håndtere en hybrid trussel dersom den fullbyrdes. Fordi manglende simultankapasitet i den eksisterende krisehåndteringen gjør at Norge for det første ikke har nok ressurser, men mangler også muligheten til å koordinere samarbeid på tvers av virksomheter. En aktør med evne og vilje trenger kun å sørge for myndighetene går tom for ressurser for å håndtere virkemidlene. I tillegg gjør ulike problemforståelser at samarbeidet vil møte på utfordringer da det kommer til fordeling av oppgaver som følge av kryssende roller- og ansvarsområder. Med dette til grunn vil jeg så vurdere hvorvidt løsningsforslagene relatert til koordinering- og samarbeid har noe for seg.

Resiliens forbindes med motstandsdyktighet og robusthet. Følgelig knyttes det til evnen et system har for å stå imot ytre, og indre påkjenninger. Ser vi på staten Norge som et system

ligger motstandsdyktigheten og robustheten i evnen til å hindre at uønskede hendelser skjer, eller redusere konsekvensene dersom det skulle inntreffe. Noen av løsningsforslagene som trekkes frem i litteraturstudiet og empirien kan knyttes til resiliens: oppdatering av lovverk, informasjonsdeling, tilgjengelighet på beredskapsressurser og operative sivil-militære samarbeid. På lik linje med etablering av situasjonsforståelse møter vi på løsningsforslag som tar utgangspunkt i en utopi hvor alle involverte er enige om hva problemet er, og hva som må gjøres. For eksempel er det tydelig at lovverket må oppdateres, men for at det skal være mulig må den lovgivende makt vite hva, og hvem lovverket skal omfatte. Avvikende oppfatninger mellom offentlig og privat sektor om hva som er de største truslene, verdiene og sårbarhetene gjør det vanskelig å komme til enighet.

Dersom norske myndigheter blir enig, er det derimot betydelige svakheter i løsningsforslagene. Et lovverk gir en falsk trygghet ettersom aktøren bak en hybrid trussel ikke respekterer hvilke juridiske grenser Norge har. Informasjonsdelingsmekanismene mellom offentlige og private virksomheter vil bli overveldet med informasjon, og vurderingene av hva som er viktigst vil fortsatt være subjektiv. I tillegg vil informasjonsdelingen møte på juridiske utfordringer nasjonalt og internasjonalt dersom private aktører blir inkludert. Tilgjengelighet på beredskapsressurser har liten praktisk verdi ettersom det er umulig å vite hva slags ressurser som trengs ved en hybrid trussel. Virkemidlene skreddersys til sårbarhetene som eksisterer i et samfunn. En motstander vil ikke rette sine virkemidler hvor vi er sterkest og har god beredskap, men svakest.¹⁷⁹ Operative sivil-militære samarbeid er ikke en løsning, men heller en målsetning. Selv om politi, forsvar, helsevesenet og private virksomheter samarbeider på øvelser, og deltar i møter sammen gjør ikke det at de automatisk blir operative. Spriket mellom hvordan offentlige og private virksomheter arbeider er som empirien demonstrerer en svakhet ved det nåværende samarbeidet. Deres ressursgrunnlag og prioriteringer sørger for at de underliggende problemene fortsatt må løses.

Det er også viktig å ikke glemme at en hybrid trussel ikke nødvendigvis rettes isolert mot Norge, men også andre land. I praksis vil det si at Norge kan oppleve å være offer for kun ett virkemiddel, men at den hybride trusselen opererer internasjonalt med et mål alle virkemidlene knyttes til. Her går vi over på internasjonal koordinering og samarbeid som ikke er hovedfokus for oppgaven, men er verdt å være klar over. Det krever at samarbeidet knyttet til deteksjon av hendelser innenfor norske grenser, eller mot norske interesser er innforstått med

---

¹⁷⁹ Heier, «Forbereder vi oss på riktig krig?»

at Norge som helhet også kan være del av et større internasjonalt bilde. Det fordrer også at vi har et samarbeid som fungerer utenfor norske grenser, og med andre land.

Offentlige dokumenter påpeker som sagt at JD har hovedansvaret for å koordinere regjeringens arbeid relatert til hybride på sivil side, og ved en krigssituasjon vil Forsvaret få ansvar.¹⁸⁰ Igjen ignoreres hovedutfordringene ved hybride trusler, men også problemene ved motstridende ansvarsfordelinger. Gråsonen en hybrid trussel vil operere i gjør det uklart om samfunnet befinner seg i fred, krise eller krig. Myndighetenes behov for å ha tydelige avgrensede linjer for hvem som kan operere hvor, når og hvordan svekker det forebyggende arbeidet. I en situasjon hvor det er uklart hva som skjer vil det også være uklart hvem som har ansvaret. Det resulterer i at det ikke vil være tydelig hvem som har ansvaret for å koordinere arbeidsoppgaver og samarbeidet med andre relevante virksomheter.

Totalforsvaret er et forsøk på å ivareta koordinering og samarbeid mellom offentlige og private virksomheter i en krise, konflikt, eller krig. Likevel er det tydelig at mekanismene som følger totalforsvarsprogrammet også vil møte på utfordringer knyttet til ulike problemforståelser. Narrativet om at samarbeid er det viktigste aspektet i innsatsen mot hybride trusler ignorerer det faktum at vi også må finne ut hvem som står bak. Legges usikkerheten rundt hvem som potensielt kan stå bak en hybrid trussel øker kompleksiteten. Utfordringene med attribusjon tydeliggjør også at innsatsen mot hybride trusler ikke bare avhenger av en opprydning i ansvarsforhold, men også politisk enighet om hvilken utenrikspolitikk som skal legges til grunn.

5.1.3 Etablering av en sektorovergripende myndighet: Attribusjonsproblematikk

Måten en hybrid trussel kan operere åpent og fordekt, bestå av lovlige og ulovlige virkemidler, i ulike tidsperspektiver, og justeres i intensitet og omfang begrenser myndighetenes evne til å si med sikkerhet hvem som står bak. Uten kunnskap om hvem eller hva som forårsaket en hendelse vil en aldri kunne si med sikkerhet om konsekvensene var tilsiktet eller ei. Flere av løsningsforslagene tar ikke høyde for dette, men tar utgangspunktet i at vi er klar over trusselen vi står ovenfor, og hvem som står bak. Realiteten er at flere av krisehåndteringsmekanismene offentlige og private virksomheter legger til grunn avhenger av at myndighetene med sikkerhet kan si hva som forårsaket en hendelsene. Videre vil kapittelet illustrere hvordan noen av løsningsforslagene ikke tar høyde for attribusjonsproblematikken, og at det resulterer i tiltak som vil ha utfordringer med å fungere.

---

¹⁸⁰ Justis- og beredskapsdepartementet, «Meld. St. 5», 16. oktober 2020, 94.

Etableringen av det NSM kaller et *samordna nasjonalt situasjonsbilde* er ikke fastsatt, men er ønsket av både offentlige og private virksomheter. Empirien skisserer en funksjon som samler informasjon om alle uønskede hendelser som kan være en del av en hybrid trussel. Deretter en analysekapasitet med mulighet til å vurdere om noen av disse hendelsene kan være et virkemiddel i en hybrid trussel. For det første tar løsningsforslaget utgangspunkt i at dette er det viktigste tiltaket i innsatsen mot hybride trusler. For det andre at offentlige og private virksomheter faktisk vil rapportere uønskede hendelser, og at de vil samarbeidet i dette arbeidet. For det tredje at de uønskede hendelsene som kan være en del av en hybrid trussel faktisk blir detektert. Til slutt overser de attribusjonsproblematikken ved å ikke erkjenne at en slik analysekapasitet krever vidtrekkende fullmakter for å styrkes, og et juridisk lovverk som går utenfor norske grenser.

Attribusjon går ut på å tillegge eller plassere skyld, og brukes ofte i diplomatiet.¹⁸¹ Hvem som står bak bruken av virkemidlene må derfor sees i lys av hybride truslers aktøravhengighet. Kunnskap om hvordan ulike aktører opererer er kjent i etterretnings- og sikkerhetsmiljøene, men EOS-tjenestenes ansvarsområder begrenser hvordan de kan operere. E-tjenesten har ikke mulighet til å arbeide innenlands på lik linje med PST, og PST har ikke mulighet til å arbeide ut over norske landegrenser som E-tjenesten gjør. Samtidig må de ha skjellig grunn for sine etterforskninger.¹⁸² NSM har fått et stort ansvar for digitale hendelser, men er første og fremst en sikkerhetsmyndighet med ansvar for informasjons- og objektsikkerhet, og derfor skiller seg fra de to klassiske etterretnings- og sikkerhetstjenesten. En analysekapasitet er avhengig av informasjon fra alle EOS-tjenestene, og andre deler av offentlig og privat sektor. Fra et etisk og juridisk perspektiv, og ut fra de prinsippene vi har knyttet til klar ansvarsfordeling er det problematisk med en funksjon skal ha tilgang til så mye informasjon, og beslutningsmyndighet.

Løsningsforslagene knyttet til informasjonsdeling mangler også en vurdering av de ulike problemforståelsene. Risikooppfatningen mellom virksomheter vil resultere i en enorm informasjonsstrøm med svært mye irrelevant data. En hendelse noen opplever som bagatellmessig vil andre kunne beskrive som alvorlig. De ulike oppfatningene gjør analysekapasiteten sårbar ettersom noen vil underrapportere, mens andre vil overrapportere. Å skille de ulike personene vil være krevende dersom informasjon fra offentlige og private virksomheter rundt hele landet blir samlet inn. Dessuten vil det også være utfordrende med motstridende interesser knyttet til sikkerhet i næringslivet. Det er for eksempel ikke nytt at

---

¹⁸¹ NAOB, «attribusjon - Det Norske Akademis ordbok».

¹⁸² «Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven)».

sikkerhetspolitiske vurderinger kolliderer med næringsinteresser. Spørsmålet om det kinesiske selskapet Huawei skulle stå for utbygging av 5G rundt om i verden er et eksempel, og Bergen Engines-saken er en annen.¹⁸³

Etableringen av nye sikkerhetsfunksjoner gjør angrepsflaten til en hybrid trussel større. Det kan tenkes at analysekapasiteten blir en akilleshæl for krisehåndteringen dersom hele statsapparatet, og næringslivet avhenger av vurderingene som kommer fra denne funksjonen. Når attribusjon heller aldri kan fastsettes med sikkerhet kompliseres tematikken ytterligere. Flere av informantene og dokumentene fremhever eksempelvis også at ikke-statlige aktører kan opptre på vegne av statlige aktører. I praksis kan dette bety at en misforståelse av hvor trusselen kommer fra, eller hvem som har iverksatt virkemidlene kan få betydelige sikkerhetspolitiske konsekvenser. Terrorangrepet den 11. september 2001, og den etterfølgende invasjonen av Irak er eksempler på hvordan feilaktig vurdering av informasjon kan få verdensomspennende ringvirkninger.¹⁸⁴

Samtidig er det viktig å huske at attribuering av en hybrid trussel er én ting dersom den består av ulovlige virkemidler som for eksempel sabotasje, terror eller ulovlig etterretningsvirksomhet. Utfordringen er at det er også mulig å sette sammen en trussel bestående av fullt lovlige virkemidler. Spredning av desinformasjon og propaganda kan polarisere befolkningen, og svekke tilliten til myndighetene. Kombineres dette med en landsomfattende demonstrasjon så vil det ta opp store ressurser hos for eksempel Politiet, og potensielt føre til alvorlige konsekvenser. Å tilskrive en tilsynelatende lovlig handling som propaganda vil kunne resultere i tilspisning i forhold med andre land, og kan få negative konsekvenser for norske interesser.

Løsningsforslagene fra litteraturstudiet og empirien fremstår isolert sett å være gode, men overser underliggende mekanismer som kan føre til negative konsekvenser. For at tiltakene som anbefales skal kunne fungere som intendert er myndighetene nødt å finne løsninger som gjør at attribusjonsproblematikken blir tatt høyde for. Usikkerhet knyttet til hvem som står bak behøver ikke å være et problem dersom myndighetene får en felles forståelse av utfordringene med dagens rolle- og ansvarsfordeling. Dersom dette blir fastsatt vill andre løsninger og muligheter i fremtiden bli mer tydelig.

---

¹⁸³ Bergen Engines er selskapet som står bak vedlikeholdet av flere fartøy tilhørende Forsvaret. Selskapet ble forsøkt solgt til et russisk selskap, men salget ble stanset av Regjeringen som følge av at det blant annet ville vært av «... stor militærstrategisk betydning for Russland.» Innst. 503 S (2020-2021) Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Redegjørelse av justis- og beredskapsministeren om planlagt salg av Bergen Engines AS, s.3; Zondag, «Vraker Huawei i 5G-utbyggingen».

¹⁸⁴ Betts, «Two Faces of Intelligence Failure».

5.2 Forventinger og virkelighet: Overraskende funn

Kunnskapen jeg hadde om hybride trusler før jeg startet datainnsamlingen, i kombinasjon med informasjonen fra litteraturstudiet tilsa at forståelsen av fenomenet varierte svært mye internasjonalt. På bakgrunn av dette forventet jeg store forskjeller mellom norske virksomheters beskrivelse av hybride trusler, og nærliggende konsepter. Til min forbauselse viste det seg at beskrivelsene av konseptet faktisk overensstemmer til en viss grad, selv om forskjellige virksomheter bruker ulike begreper. Før oppgaven konkluderer har dette kapittelet til hensikt å først gå gjennom hvilke antakelser som har blitt falsifisert, og hvilke som er bekreftet. Deretter vil jeg kort diskutere nåværende og fremtidige utfordringer, før jeg gjør en helhetlig vurdering av løsningsforslagene, og konkluderer i hvilken grad samarbeidet i innsatsen mot hybride trusler har blitt påvirket.

5.2.1 Falsifisering og bekreftelse av egne antakelser

I starten av prosjektet hadde jeg fordommer og antakelser om hva hybride trusler var, hvordan det fungerte, og hvordan ulike virksomheter forholdt seg til konseptet. Oppgaveskrivingen har vært en krevende prosess hvor jeg hele tiden aktivt har forsøkt å falsifisere mine egne antakelser. Et utfordrende arbeid ettersom det er mange forskjellige meninger og oppfatninger om konseptet. Likevel har oppgavens litteraturstudie og empiriske funn gitt et faglig grunnlag for å revurdere mine forutinntattheter, og svare på problemstillingen. Det er spesielt tre områder jeg ønsker å trekke frem: begreps- og konseptforståelse, bruk av faseperspektivet, og de ulike løsningsforslagene.

Til min overraskelse har begreps- og konseptforståelsen hos informantene og de offentlige dokumentene hatt flere felles holdepunkter. Selv om jeg har forsøkt å finne forskjeller og likheter illustrerer empirien at norske offentlige og private virksomheter er enige i fellestrekkene. Dette var i starten frustrerende ettersom flere av poengene jeg hadde var avhengig av at en virksomhetene hadde svært ulike forståelser. Uansett er det som leseren har sett i empiri- og analysekapittelet fortsatt momenter ved begreps- og konseptforståelsen som er problematisk. Det behøves fortsatt en felles forståelse, og beskrivelse av som er en hybrid trussel. Konseptualisering har gjerne større konsekvenser enn det man antar, og det er nødvendig å legge til grunn kunnskap, ansvarsområder og prioritering i utformingen av nye løsninger.

Fase-logikken anså jeg som en nyttig måte å forstå utviklingen av en hybrid trussel på som kunne være en fordel for krisehåndtering. I analysen kom jeg derimot frem til at det å plassere virkemiddelbruken i faser er mer hensiktsmessig i ettertid av en hendelse, men har liten

praktisk verdi for krisehåndtering av en hybrid trussel. Logikken tar ikke høyde for at slike trusler vil forsøke å operere under terskelen for deteksjon. At noen virksomheter jobber ut ifra en antakelse om at motstanderen befinner seg i en oppbyggingsfase til for eksempel et væpnet angrep kan resultere i misforståelser. For eksempel kan motstanderen feiltolke norske myndigheters handlinger som gjør at motstanderen svarer på en måte som fører til eskalering av konflikten. Det samme kan skje mellom offentlige virksomheter som Politiet og Forsvaret hvor en av disse handler på en måte som eskalerer konflikten fordi de ikke har samme situasjonsforståelse. Ut fra min vurdering av litteraturen, og oppgavens empiri er det svært krevende å si med sikkerhet hvordan en motpart ønsker å oppnå sine mål, og spesielt når. Derfor er det en logikk som kan være nyttig for det forebyggende arbeidet, men ikke utgangspunktet for den faktiske håndteringen av hybride trusler ettersom det kan føre til alvorlige konsekvenser.

Løsningsforslagene fra myndighetene har jeg i utgangspunktet ansett som gode forslag, men som sagt glemmer de å ta høyde for noen underliggende problemer. Samtidig som de har ulike oppfatninger av hva som er problemene. Det fremstår å være en form for bekräftelsestendens som går igjen både mellom virksomhetene, men også hos meg selv. Min oppfatning av hybride trusler søker gjerne etter løsninger som bekrefter min antakelse av hvordan hybride trusler opererer, og hvem som er aktørene. Ser vi for eksempel på forslaget om etableringen av et samordna nasjonalt situasjonsbilde går det igjen hos mange, ikke bare i Norge, men også internasjonalt. Fullstendig oversikt over hva som skjer i samfunnet er en stor fordel i sikkerhetsarbeidet. Kontroll over hva som beveger seg rundt oss gir jo mulighet til å være bedre forberedt. Samtidig må vi ikke utelukke de negative konsekvensene som kan følge etableringen av en slik kapasitet. Jeg sier ikke at det ikke bør etableres et slikt senter i fremtiden, men det er tydelig flere etiske, juridiske, men også praktiske aspekter som må vurderes ytterligere. På bakgrunn av dette er det nødvendig å revurdere hvilke utfordringer vi står ovenfor i dag, og i fremtiden.

5.2.2. Nåværende og fremtidige utfordringer

For å møte fremtidens utfordringer må problemene som allerede er til stede løses først. Som wicked problems teorien konstaterte i empiri- og analysekapittelet gjør uforutsigbarheten ved hybride trusler at samfunnet aldri ville kunne forberede seg på en spesifikk trussel. Myndighetene må derfor sørge for at utgangspunktet for godt samvirke er til stede slik at når krisen inntreffer har offentlige og private virksomheter lik problemforståelse. I møte med en trussel som vil påvirke ulike sektorer i samfunnet må relevante aktører være orientert om

situasjonen de befinner seg i. Et fotballag hvor halvparten går med bind for øynene vil ikke kunne dekke opp motstanderens spillere ved et angrep. Samarbeidet krever felles situasjonsforståelse rundt hva som skjer, når det skjer, og hvilke effekter det kan ha. Beredskap går på å være forberedt, og det gjøres best ved å vite hva man skal etablere beredskap for. Det samme gjelder samarbeid. Mekanismene som skal sørge for interoperabilitet må være til stede før krisen inntreffer.

Utviklingstrekkene som er identifisert i litteraturstudiet og empirien tilsier at uenighetene knyttet til hvilken virkemiddelbruk som er farligst fører til at forskjellige virksomheter sitter med ulike forståelser av hvor de skal konsentrere sine ressurser. I Norge skisserer empirien et fragmentert statsapparat med ulike oppfatninger og prioriteringer påvirket av deres problemforståelser. Selv om konseptualiseringen til private virksomheter ikke har blitt dekket i like stor grad som offentlige er det rimelig å anta at deler av privat sektor ikke har samme informasjonsgrunnlag. Antakelsen bekreftes også av diskusjoner knyttet til hvordan næringsinteresser kommer i konflikt med sikkerhetshensyn. I både Bergen Engines, - og Huawei-saken måtte myndighetene 'bryte inn', og poengtere risikoene relatert til handel med stater Norge ikke har sikkerhetspolitisk samarbeid med.

Økt bruk av sivile eller 'ikke-militære', og lovlige virkemidler har også gjort deteksjon og identifisering betydelig vanskeligere, samtidig som det ikke er mulig å straffeforfølge. Når det kommer til innsatsen mot en hybrid trussel er det også viktig å forstå at det er to dimensjoner ved virkemiddelbruken. Først effektene et virkemiddel har alene, og for det andre synergieffektene som medfølger. Her må offentlige og private virksomheter evne både å detektere, og identifisere virkemidlene isolert for seg selv, og i kombinasjon med andre i ulike tidsperspektiver. For å forstå denne dynamikken kreves innsikt i ulike aktørers fremgangsmåter.

I fremtiden vil Norge kunne møte på lignende utfordringer vi står ovenfor i dag knyttet til ulike problemforståelser. Fordi hybride trusler som et WP er i konstant endring, og løsningene vi finner i dag kan utgå i morgen. Ulike oppfatninger vil kunne oppstå med mindre virksomhetene er proaktive, og arbeider sammen. Proaktivitet handler om å planlegge for fremtiden, og krever en forståelse av hvilke nye virkemidler som kan tas i bruk. Globalisering og digitalisering er et godt eksempel hvor nye verdikjeder, samarbeid, oppfinnelser og løsninger åpner for nye sårbarheter virkemidlene i en hybrid trussel rettes mot. Den relative enigheten rundt hva hybride trusler er i dag vil kunne endre seg i løpet av kort tid. Dersom de nåværende problemene som er identifisert løses, og tiltakene som informantene og dokumentene har anbefalt iverksettes kan ikke samfunnet hvile på disse. Med en gang de implementeres vil

motstandere og konkurrenter aktivt lete etter sårbarhet som kan utnyttes i fremtiden. Det krever innsikt i egen virksomhet sine sårbarheter og forbedringspotensialer. Følgelig er det viktig at løsningsforslagene som iverksettes tar for seg helheten av utvikling rundt seg, og stiller spørsmålet om hvorvidt tiltakene som iverksettes i dag er gode nok for morgendagen.

5.2.3 Det større bilde: Er løsningene bærekraftige?

For å vurdere hvorvidt forslagene som er presentert er bærekraftige er det behov for å vurdere problemstillingen i lys av de tidligere kapitlene. Hensikten er ikke å konkludere, men kort diskutere oppgavens kapitler før problemstillingen blir besvart. Hvorvidt løsningene er bærekraftige krever derfor en vurdering av funnene fra litteraturstudiet, de empiriske funnene og analysen, samt løsningsforslagene som er diskutert. Bakgrunnen for det kommer av at løsningsforslagene er en del av myndighetens konseptualisering som indikerer i hvilken grad samvirke mellom offentlige og private virksomheter faktisk er påvirket.

Litteraturstudiet kartla en akademisk debatt preget av mange uenigheter og forskjeller i både begrepsbruk- og konseptforståelse. Det er tydelig at en hybrid trussel er et gammelt fenomen, likevel gjør nye virkemidler at trusselen tar nye former. Usikkerheten kompliserer debatten, og individuelle tolkninger preges av menneskers bakgrunn. Frank Hoffmann sin militærstrategiske forståelse ble her trukket frem i litteraturstudiet som eksempel. Manglende enighet nasjonalt kompliserer internasjonalt samarbeid blant annet i NATO. Feiltolkninger og misforståelser blir derfor en konsekvens av myndighetenes manglende vilje til å ta problemet ved roten. Forskningsprosjekter er nyttige for å kartlegge hva som må gjøres, man kan ikke stoppe der. anbefalingene prosjektene kommer med må vurderes av myndighetene og tas seriøst, ikke bare bli en rapport som refereres til i deres offentlige publikasjoner. Empirien tilsier at resultatene fra forskningen brukes noe, men per i dag har kun MCDC-rapportene fått en nevneverdig plass hos norsk statsforvaltning.

Analysen kartla en bred del av informantenes og myndighetenes konseptualiseringer av hybride trusler. Det er tydelig at hvordan vi snakker om, og forstår ulike hendelser, prosesser, og mekanismer i samfunnet påvirker vår tilnærming til disse. Selv om det er en relativ likhet i informantenes beskrivelser er det forskjellene i detaljene som kan skape variasjoner i hvordan løsningsforslag utformes. Når slike forskjeller også er tilfelle mellom myndighetsorganer ser vi at de ikke kommer frem til en effektiv løsning de kan enes om. Etter min mening har det resultert i en handlingslammelse på tvers av hele statsapparatet. Politikk kan ikke bare være produksjon av utredninger, rapporter eller mekanismer som sier at X og Y skal samarbeide dersom en

uønsket hendelse inntreffer. For å detektere, identifisere, attribuere og håndtere hybride trusler krever handling som setter dette i praksis. Etableringen av Felles Kontraterrorsenter (FKTS) og Felles Cyberkoordineringssenter (FCKS) er eksempler på slike samarbeidsorganer.¹⁸⁵ Problemet er at disse er knyttet til konkrete fagområder: kontraterror og cyberdomenet. En slik løsning vil ikke nødvendigvis være mulig for hybride trusler som strekker over alle fagområder i hele samfunnet.

Det dynamiske trusselbildet sørger for konstant endring i hvilke løsninger som passer best. Som det ble nevnt innledningsvis kan ikke innsatsen mot en hybrid trussel ses isolert innenfor Norges grenser, men må ta høyde for endringer i sikkerhetspolitiske forhold. Ingen løsninger vil vare evig. Bærekraften går ut på om tiltakene kan tilpasse seg endringene i trusselbildet. Som oppgaven har illustrert sier konseptualiseringen av hybride trusler noe om hvilke forskjeller og likheter som eksisterer. Løsningene finner man med utgangspunkt i disse forskjellene som følge av at de indikerer hvor sårbarhetene befinner seg. Tar vi denne forståelsen videre gir det et utgangspunkt for hvordan samfunn kan bli mer tilpasningsdyktig til endringer det står ovenfor.

Per i dag indikerer empirien at løsningene som presenteres ikke kan være bærekraftige, og vil ikke fungere i møte med fremtidige trusler. Det finnes ulike former for hybride trusler, og noen av disse vil norske myndigheter kunne håndtere. Etter min kunnskap har vi derimot ikke ressurser til å håndtere de alvorligste truslene som strekker seg på tvers av ulike sektorer i samfunnet. Uten evnen til å gjøre dette vil ikke løsningene kunne ansees som bærekraftige i et lengre perspektiv. For å bli mer bærekraftige bør en felles problemforståelse på plass. Forståelse og enighet er her ikke det samme, men både offentlige og private virksomheter må forstå hverandres roller- og ansvarsområder. Det vil også si at de ser hvor hverandres begrensninger starter, og slutter slik at de kan utfylle hverandre.

---

¹⁸⁵ NSM, «Felles cyberkoordineringssenter (FCKS) etableres»; NSD, «Felles kontraterrorsenter».

6. Konklusjon: Effektene av ulike konseptualiseringer

I kraft av det som er studert vil konklusjonen trekke frem hovedlinjene fra teksten for å besvare problemstillingen. Hensikten er å gi en klar fremstilling av de mest sentrale funnene fra litteraturstudiet, samt empiri- og analysekapittelet før jeg legger frem forslag til veien fremover. Avslutningsvis vil jeg komme med anbefaling til videre forskning.

EOS-tjenestenes felles fremleggelse av trusselvurderinger i februar 2021 tolket jeg som et forsøk på å demonstrere et styrket samarbeid på tvers av deres ansvarsområder. Norske myndigheter ønsker å fremstå enhetlige og samarbeidsvillige nasjonalt, og internasjonalt i møte med hybride trusler. Litteraturstudiet og empiri- og analysekapittelet illustrerte derimot at dette ikke alltid er tilfellet. Underliggende problemer som følge av et fragmentert statsapparat med kryssende ansvarsområder, og uklare retningslinjer reduserer evnen til å avdekke hybride trusler før virkemidlene har inntruffet.

Opgavens sosial konstruktivistiske perspektiv har i kombinasjon med teori om wicked problems vært veiledende for tolkning av materialet, og vurderingene jeg har kommet frem til. Det teoretiske rammeverket har bidratt til å tolke myndighetenes konseptualiseringer, og hvordan disse har påvirket innsatsen mot hybride trusler. Det er tydelig at hvordan mennesker snakker om, beskriver, og forklarer hybride trusler påvirker deres forståelse av temaet. Informantenes resonnementer viste eksempelvis i empirien at bakgrunn og arbeidsområde påvirker oppfatningen av risikoene forbundet med fenomenet. Selv om informantene hadde relativt like roller og ansvarsområder hadde de ulike beskrivelser av hybride trusler, hvordan de operer, og hva som er de viktigste utfordringene. Løsningsforslagene de kom med varierte også ut fra deres synspunkter. Samme tendens fant jeg også i de offentlige dokumentene som ble analysert. Hva som legges i begrepene norske myndigheter bruker påvirker hvordan de forstår, og tolker hendelser. Følgelig har det som analysen demonstrerte påvirket samarbeidet mellom offentlige virksomheter ved å ha hatt innflytelse på politikken relatert til hvordan innsatsen mot hybride trusler utformes.

Begrepene myndighetene bruker har lignende forklaringer, men de avviker i detaljene ved beskrivelsene. Hovedtrekkene i konseptualiseringene er at hybride trusler, eller sammensatte trusler er en aktørs bevisste sammensetning av virkemidler for å oppnå effekter på sitt mål, over ulike tidsperioder. Uenighetene er knyttet til hvilke aktører som er de 'farligste', hvilke virkemidler som er de mest alvorlige, og hvordan disse brukes i omfang og intensitet. Avvikene kommer etter min vurdering som resultat av deres ulike problemforståelser.

Forskjellene i disse konseptualiseringene får ringvirkninger for virksomhetenes tilnærminger til innsatsen mot hybride trusler ettersom det svekker deres evne til å opprette en helhetlig situasjonsforståelse. Eksempelvis demonstrerte også empirien, og diskusjonskapittelet at det påvirker hvilke løsningsforslag de anser som mest hensiktsmessig.

Offentlige og private virksomheter arbeider sammen, men samarbeidet er skjørt. Min vurdering av oppgavens helhet er at konseptualiseringene av hybride trusler påvirkes av underliggende problemer som indikerer virksomhetenes ulike mål, og tanker om hvordan disse skal nås. Som diskusjonskapittelet tydeliggjorde er ikke de underliggende problemene direkte knyttet til hybride trusler, men fenomenets sektorovergripende karakter synliggjør samfunnets sårbarheter knyttet samarbeid, og koordinering av oppgaver på tvers av sektorer. Konseptualiseringene av hybride trusler er derfor ikke hovedårsaken til at samvirke mellom offentlige og private virksomheter svekkes, men en konsekvens av ulike prioriteringer mellom ansvarsområder.

6.1 Videre forskning: Private virksomheters konseptualisering av hybride trusler

Selv om privat sektor har vært i søkelyset ved flere anledninger mangler en gjennomgang av hvordan ulike private virksomheter konseptualiserer hybride trusler. Spørsmål som er nyttig å få besvart er knyttet til hvilken rolle virksomhetene ser for seg å ha, hva de har av ressurser og kompetanse, samt hva de forventer av myndighetene. For at et samarbeid med offentlige virksomheter skal fungere effektivt er jeg også overbevist om at funnene fra dette forskningsprosjektet kan være utgangspunktet for ytterligere studier. Her vil det være nyttig å se hva som fører til at statsapparatet er fragmentert, og hvilke tiltak som kan iverksettes for å rette opp i dette. Avslutningsvis er det nødvendig å se nærmere på hvordan fragmenteringen i praksis kan påvirke etableringen av en felles situasjonsforståelse, og hvilke tiltak som kan iverksettes for å styrke offentlige, og private virksomheters felles problemforståelse.

Litteraturliste

- Bajarūnas, Eitvydas, og Vytautas Keršanskas. «Hybrid Threats: Analysis of Content, Challenges Posed and Measures to Overcome». *Lithuanian Annual Strategic Review* 16, nr. 1 (desember 2018): 123–70. <https://doi.org/10.2478/lasr-2018-0006>
- Bazeley, Patricia, og Kristi Jackson. *Qualitative Data Analysis with NVivo*. SAGE, 2013.
- Betts, Richard K. «Two Faces of Intelligence Failure: September 11 and Iraq's Missing WMD». *Political Science Quarterly* 122, nr. 4 (2007): 585–606.
- Blaikie, Norman W. H. *Designing social research: the logic of anticipation*. 2nd ed. Cambridge, UK; Malden, MA: Polity Press, 2009.
- Blaikie, Norman W. H., og Jan Priest. *Designing social research: the logic of anticipation*. Cambridge, UK; Medford, MA: Polity, 2019.
- Brøgger, Anton. «hybrid». I *Store norske leksikon*, 19. april 2018. <http://snl.no/hybrid>
- Chivvis, Christopher. *Understanding Russian «Hybrid Warfare»: And What Can Be Done About It*. RAND Corporation, 2017. <https://doi.org/10.7249/CT468>
- Coalson, Robert. «Top Russian General Lays Bare Putin's Plan for Ukraine». HuffPost, 19:00 400ft. https://www.huffpost.com/entry/valery-gerasimov-putin-ukraine_b_5748480
- Collin, F. *Social Reality*. Taylor & Francis, 2012. <https://books.google.hu/books?id=zNeBaKbwRgEC>
- Cullen, Dr. Patrick, og Erik Reichborn-Kjennerud. «MCDC Countering Hybrid Warfare Project: Understanding Hybrid Warfare». Multinational Capability Development Campaign, januar 2017. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/647776/dar_mcdc_hybrid_warfare.pdf
- Cullen, Dr. Patrick, og Dr. Njord Wegge. «MCDC Countering Hybrid Warfare Project: Countering Hybrid Warfare». MCDC Countering Hybrid Warfare Project. Multinational Capability Development Campaign, mars 2019.
- Cullen, Dr. Patrick. «Hybrid Threats as a New 'Wicked Problem' for Early Warning», 2018, 8.
- Dahlum, Sirianne. «validitet». I *Store norske leksikon*, 8. juli 2020. <http://snl.no/validitet>
- Danermark, Berth. *Explaining Society: Critical Realism in the Social Sciences*. Critical Realism, Interventions. London: Routledge, 2002.
- Deep, Alex. «Hybrid War: Old Concept, New Techniques | Small Wars Journal», 3. februar 2015. <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/hybrid-war-old-concept-new-techniques>
- Denzin, Norman K. «Triangulation 2.0». *Journal of Mixed Methods Research* 6, nr. 2 (1. april 2012): 80–88. <https://doi.org/10.1177/1558689812437186>
- Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon. «NOU 2019:13 Når krisen inntreffer». Det Kongelige Justis- og beredskapsdepartement, 14. juni 2019. <https://www.regjeringen.no/contentassets/65139848c9b2437cb0596e53705314fb/nou/pdfs/nou201920190013000dddpdfs.pdf>
- Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon. «NOU 2016:19 Samhandling for sikkerhet - Beskyttelse av grunnleggende samfunnsfunksjoner i en omskiftelig tid». Norsk offentlig utredning. Oslo, Norway: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon, 12. august 2016. <https://www.regjeringen.no/contentassets/03960058f3f94f94f9d290593bee22c1a/nou/pdfs/nou201620160019000dddpdfs.pdf>
- Dey, Ian. «Grounded theory». I *Qualitative research practice*, redigert av Clive Seale, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium, og Silverman, David, Concise Paperback Edition., 80–93. London; Thousand Oaks, CA: SAGE, 2004.

- Diesen, Sverre. «Lavintensivt hybridangrep på Norge i en fremtidig konflikt». Kjeller, Norge: Forsvarets Forskningsinstitutt, 26. april 2018.
- Etterretningstjenesten. «Fokus 2015». Trusselvurdering. FOKUS. Lutvann: Forsvarets Etterretningstjeneste, 2015. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/fokus/rapporter/Fokus%202014.pdf>
- Etterretningstjenesten. «Fokus 2018». Trusselvurdering. FOKUS. Lutvann: Forsvarets Etterretningstjeneste, 2018. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/fokus/rapporter/Fokus%202018.pdf>
- Etterretningstjenesten. «Fokus 2021». Trusselvurdering. FOKUS. Lutvann: Forsvarets Etterretningstjeneste, 2021. <https://www.forsvaret.no/aktuelt-og-presse/publikasjoner/fokus/rapporter/Fokus2021-highres.pdf>
- Fabian, Sandor. «The Russian Hybrid Warfare Strategy – Neither Russian nor Strategy». *Defense & Security Analysis* 35, nr. 3 (3. juli 2019): 308–25. <https://doi.org/10.1080/14751798.2019.1640424>
- Forsvarsdepartementet (FD). «Prop. 14 S (2020 –2021) - Evne til forsvar– vilje til beredskap Langtidsplanen for forsvarssektoren». Det Kongelige Forsvarsdepartementet, 16. oktober 2020. <https://www.regjeringen.no/contentassets/81506a8900cc4f16bf805b936e3bb041/no/pdfs/prp202020210014000dddpdfs.pdf>
- Forsvarsdepartementet (FD). «Prop. 62 S (2019 –2020) - Vilje til beredskap – evne til forsvar Langtidsplan for forsvarssektoren». Det Kongelige Forsvarsdepartement, 17. april 2020. <https://www.regjeringen.no/contentassets/b43ae5a187034670adc96a83fbf79651/no/pdfs/prp201920200062000dddpdfs.pdf>
- Forsvarsdepartementet (FD). «Prop. 80 L Lov om Etterretningstjenesten (etterretningstjenesteloven)». Det Kongelige Forsvarsdepartementet, 22. april 2020. <https://www.regjeringen.no/contentassets/b7bada5f31bc482092318df675a2019d/no/pdfs/prp201920200080000dddpdfs.pdf>
- Felles fremlegging av trusselvurderinger*. Mp4. Marmorhallen, Klima- og miljødepartementet, Kongens gate 20., 2021. https://regjeringen_live.23video.com/v.ihtml/player.html?live%5fid=66892768&source=embed&autoplay=0
- Fischbacher-Smith, Denis. «Framing the UK’s Counter-Terrorism Policy within the Context of a Wicked Problem». *Public Money & Management* 36, nr. 6 (18. september 2016): 399–408. <https://doi.org/10.1080/09540962.2016.1200801>
- Fleming, Brian P. «Hybrid Threat Concept: Contemporary War, Military Planning and the Advent of Unrestricted Operational Art»: Fort Belvoir, VA: Defense Technical Information Center, 19. mai 2011. <https://doi.org/10.21236/ADA545789>
- Forsvaret. «Konsept for utvikling av Hæren: Morgendagens Hær». Forsvaret, Hæren, 8. februar 2021. https://www.forsvaret.no/om-forsvaret/organisasjon/haeren/morgendagens-haer.pdf/_attachment/inline/e14ad896-886e-49f7-a99d-ebfc0729a056:0182b3d2c7fcc6459eef5510b2f046e2fdfd367b/Morgendagens%20haer.pdf
- Føllesdal, Dagfinn. «Triangulering». *Norsk filosofisk tidsskrift* 39, nr. 1–02 (2004): 34-41 ER.
- Gjørsv, Alexandra. *Rapport fra 22. juli-kommisjonen: Oppnevnt ved kongelig resolusjon 12. august 2011 for å gjennomgå og trekke lærdom fra angrepene på regjeringskvartalet og Utøya 22. juli 2011: Avgitt til statsministeren 13. august 2012*. Oslo: Departementenes Servicesenter, 2012.
- Grue, Jan. «diskurs». I *Store norske leksikon*. Universitetet i Oslo: SNL, 27. januar 2021. <http://snl.no/diskurs>
- Grønmo, Sigmund. *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Bergen: Fagbokforlaget, 2004.
- Hagvaag, Einar. «Soldater ‘uten land’». *dagbladet.no*, 16. mars 2014.

- <https://www.dagbladet.no/kultur/soldater-laquouten-landraquo/60211092>
- Heier, Tormod. «Forbereder vi oss på riktig krig?» *Samtiden*, 1-2020, 2020. https://www-idunn-no.ezproxy.uis.no/file/ci/67203173/Forbereder_vi_oss_paa_riktig_krig.pdf
- Hellevik, Ottar. *Sosiologisk metode*. 2. rev. utg. Oslo: Universitetsforlaget, 1995. https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2009060504060?page=95
- Hoffman, Frank G. «Hybrid Warfare and Challenges». Washington, DC: National Defense University, Institute for National Strategic Studies, 2009.
- Hoffman, Frank G. «On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats». *War on the Rocks*, 28. juli 2014. <https://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats/>
- Ifversen, Jan. «About Key Concepts and How to Study Them». *Contributions to the History of Concepts* 6, nr. 1 (1. januar 2011). <https://doi.org/10.3167/choc.2011.060104>
- Innst. 503 S (2020-2021) Innstilling fra utenriks- og forsvarskomiteen om Redegjørelse av justis- og beredskapsministeren om planlagt salg av Bergen Engines AS, Pub. L. No. 503 S, § Utenriks- og forsvarskomiteen, 124 (2021). <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/innstillinger/stortinget/2020-2021/inns-202021-503s.pdf>
- Johannessen, Asbjørn, Per Arne Tufte, og Line Christoffersen. *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt, 2010.
- Johnson, Robert. «Hybrid War and Its Countermeasures: A Critique of the Literature». *Small Wars & Insurgencies* 29, nr. 1 (2. januar 2018): 141–63. <https://doi.org/10.1080/09592318.2018.1404770>
- Jore, S H. «Challengers of Building Societal Resilience through Organizational Security Risk Management», 2015, 9.
- Justis- og beredskapsdepartementet (JD). *Lov om behandling av personopplysninger (personopplysningsloven) - Lovdata*. LOV-2018-06-15-38, 2018. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-15-38/*#*
- Justis- og beredskapsdepartementet (JD). *Lov om nasjonal sikkerhet (sikkerhetsloven) - Lovdata*. Lovdata, 1. januar 2019. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2018-06-01-24>
- Justis- og beredskapsdepartementet (JD). «Meld St. 5 (2020-2021) Samfunnssikkerhet i en usikker verden». Stortingsmelding. Oslo, Norge: Det Kongelige Justis- og beredskapsdepartement, 16. oktober 2020. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-5-20202021/id2770928/>
- Justis- og beredskapsdepartementet (JD). «Meld St. 5 (2020-2021) Samfunnssikkerhet i en usikker verden». Stortingsmelding. Oslo, Norway: Justis- og beredskapsdepartement, 16. oktober 2020. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-5-20202021/id2770928/>
- Justis- og beredskapsdepartementet (JD). «Meld St. 10 (2016-2017) Risiko i et trygt samfunn: Samfunnssikkerhet». Stortingsmelding. Oslo, Norge: Justis- og beredskapsdepartementet, 9. desember 2016. <https://www.regjeringen.no/contentassets/00765f92310a433b8a7fc0d49187476f/no/pdfs/stm201620170010000dddpdfs.pdf>
- Karlsen, Espen. «modus operandi». I *Store norske leksikon*, 26. mars 2019. http://snl.no/modus_operandi
- Kerlinger, Fred N., og Elazar J. Pedhazur. *Multiple regression in behavioral research*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1973.
- Kvale, Steinar, og Svend Brinkmann. *Det kvalitative forskningsintervju*. Redigert av Tone Margaret Anderssen og Johan Rygge. Oslo: Gyldendal akademisk, 2015.
- Justis- og beredskapsdepartementet. «Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven)» - Lovdata, 3. desember 1999. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1981-05-22-25/KAPITTEL_4-3#KAPITTEL_4-3

- Malerud, Stein, Alf Christian Hennem, og Narve Toverød. «Situasjonsforståelse ved sammensatte trusler - et konseptgrunnlag», 21/00246, 2. februar 2021, 51.
- Malt, Ulrik, og Knut Erik Tranøy. «empiri». I *Store norske leksikon*, 4. juli 2020. <http://snl.no/empiri>
- Manyena, Siambabala Bernard. «The Concept of Resilience Revisited: The Concept of Resilience Revisited». *Disasters* 30, nr. 4 (desember 2006): 434–50. <https://doi.org/10.1111/j.0361-3666.2006.00331.x>
- Milushev, Lychezar, og Stoycho Panev. «Hybrid Threats, Challenges and Possibilities for Building Institutional Capabilities». *Information & Security* 39, nr. 2 (april 2018): 143–48. <https://doi.org/10.11610/isij.3912>
- Mishler, Elliot G. «Representing Discourse: The Rhetoric of Transcription». *Journal of Narrative and Life History* 1, nr. 4 (1. januar 1991): 255–80. <https://doi.org/10.1075/jnlh.1.4.01rep>
- Monov, Lyubomir, og Maksim Karev. «How to Counter Hybrid Threats?» *Information & Security* 39, nr. 2 (april 2018): 113–26. <https://doi.org/10.11610/isij.3909>
- Mumford, Andrew. «Ambiguity in Hybrid Warfare». *Hybrid CoE Strategic Analysis / 24*, 2020, 8.
- Mälksoo, Maria. «Countering Hybrid Warfare as Ontological Security Management: The Emerging Practices of the EU and NATO». *European Security* 27, nr. 3 (3. juli 2018): 374–92. <https://doi.org/10.1080/09662839.2018.1497984>
- Det Norske Akademis ordbok (NAOB). «attribusjon», Det Norske Akademis ordbok 29. april 2021. <https://naob.no/ordbok/attribusjon>
- Det Norske Akademis ordbok (NAOB). «fase». Det Norske Akademis ordbok, 28. april 2021. https://naob.no/ordbok/fase_2
- Nasjonal sikkerhetsmyndighet. «Felles cyberkoordineringssenter (FCKS) etableres». Felles cyberkoordineringssenter (FCKS) etableres, 20. mai 2021. <https://nsm.no/om-oss/historien-om-nsm/felles-cyberkoordineringssenter-fcks-etableres>.
- Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM). «Risiko 2017». Trusselvurdering. Risiko. Kolsås: Nasjonal Sikkerhetsmyndighet, 2017. https://nsm.no/getfile.php/133726-1592915950/Demo/Dokumenter/Rapporter/nsm_risiko_2017_lr_0404_enkelts_v3.pdf
- Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM). «Risiko 2021 - helhetlig sikring mot sammensatte trusler». Sammendrag av NSM trusselvurdering. Nasjonal Sikkerhetsmyndighet, 8. februar 2021.
- Nikolic, Nebojsa. «Obstacles in Inter-Organizational Cooperation and Hybrid Threats». *Information & Security* 39, nr. 1 (januar 2018): 29–41. <https://doi.org/10.11610/isij.3903>
- Nikolov, Orlin. «Building Societal Resilience Against Hybrid Threats». *Information & Security* 39, nr. 1 (januar 2018): 91–109. <https://doi.org/10.11610/isij.3908>
- Nilsen, Kjetil. «Cybersikkerhet - Et utfordrende risikobilde». Stavanger, 29. mai 2013. https://www.slideshare.net/nasjonal_sikkerhetsmyndighet/beredskapskonferansen-2013-nasjonal-sikkerhetsmyndighet
- Norsk senter for forskningsdata (NSD). «Felles kontraterrorsenter - Endringshistorie». Norsk senter for forskningsdata. nsd.no, 3. juni 2021. <https://www.nsd.no/polsys/data/forvaltning/enhet/57379/endringshistorie>
- Persvold, Anja Zawadzka. «detektere». I *Store norske leksikon*, 26. februar 2020. <http://snl.no/detektere>
- Politiets sikkerhetstjeneste. «PST Nasjonal trusselvurdering 2016». Nydalen, Oslo: Politiets Sikkerhetstjeneste, 9. februar 2016. <https://www.pst.no/globalassets/artikler/trusselvurderinger/trusselvurdering-2016.pdf>
- Politiets sikkerhetstjeneste. «PST Nasjonal trusselvurdering 2020». Trusselvurdering.

- Nydalen, Oslo: Politiets sikkerhetstjeneste, 4. februar 2020. <https://www.pst.no/alle-arter/trusselvurderinger/nasjonalt-trusselvurdering-2020>
- Reilly, Michael D. «Hybrid Threat COG Analysis», 2017, 7.
- Richter, Melvin. «Charting History of Political and Social Concepts». I *The History of Political and Social Concepts: A Critical Introduction*, 9–25. Oxford University Press, 1995.
- Risse, Thomas. «Social Constructivism Meets Globalization». *Center for Transatlantic Foreign and Security Policy*, 19. august 2004, 26.
- Ritchey, Tom. «Wicked Problems: Modelling Social Messes with Morphological Analysis». *Acta Morphologica Generalis* 2 (1. januar 2013).
- Rittel, Horst W. J., og Melvin M. Webber. «Dilemmas in a General Theory of Planning». *Policy Sciences* 4, nr. 2 (1973): 155–69.
- Sari, Aurel. «Legal Resilience in an Era of Grey Zone Conflicts and Hybrid Threats». *Cambridge Review of International Affairs* 33, nr. 6 (1. november 2020): 846–67. <https://doi.org/10.1080/09557571.2020.1752147>
- Simonsen, Hanne Gram, og Arild H. Henriksen. «semantikk». I *Store norske leksikon*, 24. april 2019. <http://snl.no/semantikk>
- Smith, Hanna, og Georgios Giannopoulos. «The Landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model Public Version». European Commission & Ispra, 2020. <https://www.hybridcoe.fi/wp-content/uploads/2021/02/Conceptual-Framework-Hybrid-Threats-HCoE-JRC.pdf>
- Snowden, Edward. *Permanent Record*. London: Macmillan, 2019.
- Tjønneland, Eivind. «begrep – filosofi». I *Store norske leksikon*, 30. oktober 2019. http://snl.no/begrep_-_filosofi
- Treverton, Greg, Försvarshögskolan, og strategi och ledarskap (ISSL) Institutionen för säkerhet. *The Intelligence Challenges of Hybrid Threats Focus on Cyber and Virtual Realm.*, 2018. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:fhs:diva-8178>
- Treverton, Gregory F, Andrew Thvedt, Alicia R Chen, Kathy Lee, og Madeline McCue. «Addressing Hybrid Threats», 2018, 101.
- Troye, Sigurd Villads, og Kjell Grønhaug. *Utredningsmetodikk: hvordan skrive en utredning til glede for både deg selv og andre. Norbok*. 3. utg. Oslo: TANO, 1993. https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008011104037
- Utenriksdepartementet (UD). «Meld. St. 37 (2014–2015) Globale sikkerhetsutfordringer i utenrikspolitikken». Stortingsmelding. Oslo, Norway: Utenriksdepartementet, 19. juni 2015. <https://www.regjeringen.no/contentassets/bdf4bd40d57d4dc79409de87419a2217/no/pdfs/stm201420150037000dddpdfs.pdf>
- Van Puyvelde, Daimien. «Hybrid War – Does It Even Exist?» *NATO Review*, 7. mai 2015. <https://www.nato.int/docu/review/articles/2015/05/07/hybrid-war-does-it-even-exist/index.html>
- Wegge, Njord, og Thorsten Wetzling. «Countering Hybrid Threats Through Signals Intelligence and Big Data Analysis?» I *Intelligence Relations in the 21st Century*, redigert av Tom Røseth og John Michael Weaver, 69–88. Cham: Springer International Publishing, 2020. https://doi.org/10.1007/978-3-030-34004-9_4
- Zondag, Martin H. W. «Vraker Huawei i 5G-utbyggingen: – Vi har hatt en dialog om sikkerhet». NRK, 8. oktober 2019. https://www.nrk.no/norge/vraker-huawei-i-5g-utbyggingen_-_vi-har-hatt-en-dialog-om-sikkerhet-1.14733807

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Intervjuguide for masteroppgave i Samfunnssikkerhet

Dette er et semi-strukturert informantintervju. De samme spørsmålene vil stilles til alle informantene, men intervjuer vil kunne stille utdypende spørsmål ved behov. Dersom informasjon skal holdes utenfor, eller spørsmål må endres er det bare å informere om det.

Faktaspørsmål

1. Kan du fortelle litt om deg selv? a. Hva er din utdanning? b. Hvor arbeider du, og hva er din stilling?

Introduksjonsspørsmål

2. Hva tenker du på når jeg sier hybride trusler?
3. Bruker du/dere dette, eller ett annet begrep? Hvorfor/Hvorfor ikke?

Overgangsspørsmål

4. Hva anser du/dere som en /hybrid trussel? a. Hvilke virkemidler kan den bestå av?
5. Har det noe å si hvilken aktør som står bak? Har du et eksempel?

Nøkkelspørsmål

6. Hvordan knyttes ditt arbeid opp mot hybride trusler? a. Samarbeider du/dere med noen andre (organisasjoner, myndigheter ell.)?
7. Opplever du at disse jobber med en annen begrepsbruk eller forståelse enn deg/dere? a. Kan du fortelle hvem, og hva deres forståelse er?

Kompliserte spørsmål

8. Blir samarbeidet med disse påvirket av ulike begrepsbruk og forståelse? a. Hvordan blir det påvirket? Kan du gi ett eksempel?
9. Opplever du at norske myndigheter arbeider med ulike forståelser av hva en hybrid trussel er, eller hvordan det skal benevnes? a. Blir private virksomheter inkludert i dette arbeidet?

Avslutning

10. Hvordan bør en slik trussel avdekkes, altså detekteres?
11. Hvordan tror du norske myndigheter bør organiseres for å avdekke en hybrid trussel mest mulig effektivt?
12. Har du noen avsluttende refleksjoner?

Husk: Tid og fase-perspektiv. Diakronisk og synkronisk-tilnærming.

Vedlegg 2: Meldeskjema for behandling av personopplysninger

4.5.2021

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Masteroppgave i Samfunnsikkerhet

Referansenummer

185588

Registrert

15.02.2021 av Bernhard Christoffer Caspari - bc.caspari@stud.uis.no

Behandlingsansvarlig institusjon

Universitetet i Stavanger/ Det teknisk- naturvitenskapelige fakultet/ Institutt for sikkerheit, økonomi og planlegging

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Ole Andreas Engen, ole.a.engen@uis.no, tlf: 92467852

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Bernhard Christoffer Caspari, bcc_95@hotmail.com, tlf: 48059632

Prosjektperiode

01.01.2021 - 15.06.2021

Status

24.02.2021 - Vurdert

Vurdering (I)

24.02.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 24.02.2021, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

DEL PROSJEKTET MED PROSJEKTANSVARLIG

Det er obligatorisk for studenter å dele meldeskjemaet med prosjektansvarlig (veileder). Det gjøres ved å trykke på "Del prosjekt" i øvre venstre hjørne av meldeskjemaet. Prosjektansvarlig bes akseptere invitasjonen innen en uke. Dersom invitasjonen utløper, må du invitere på nytt.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

<https://www.nsd.no/personvemtjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema>

Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres. TYPE

OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 15.06.2021. Data med personopplysninger oppbevares videre til 01.09.2021 på privat enhet.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake.

Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvemforordningen art.6 nr. 1 bokstav a.

TAUSHETSPLIKT OG TILLATELSER

Vi forutsetter at dere ikke innhenter opplysninger som er taushetsbelagt. Vi forutsetter at eventuelle nødvendige tillatelser innhentes.

PUBLISERING

Dere har opplyst at informantene vil kunne gjenkjennes i publikasjonen, og vi legger til grunn at dette er samtykket eksplisitt til. Vi anbefaler at informantene gis anledning til å lese igjennom egne opplysninger og godkjenne disse før publisering

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvemforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), og dataportabilitet (art. 20).

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til formog innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson ved NSD: Silje Fjelberg Opsvik
Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vil du delta i forskningsprosjektet for Masteroppgave i Samfunnssikkerhet?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å kartlegge hvordan norske myndigheter konseptualiserer hybride trusler. I dette skrivet får du informasjon om målene forprosjektet, og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Prosjektet er en masteroppgave i Samfunnssikkerhet ved Universitetet i Stavanger som har til hensikt å besvare følgende problemstilling:

«Hvordan konseptualiserer norske myndigheter hybride trusler, og i hvilken grad påvirker dette samvirke mellom offentlige og private virksomheters arbeid med å avdekke en slik trussel mot Norge og norske interesser?»

Omfanget vil være mellom 70-120 sider, og vil bestå av intervju og dokumentanalyser. Intervjuene er svært viktig da de vil bidra til å tilføre oppgaven nyanser som ikke finnes i offentlige dokumenter eller andre publikasjoner.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Universitetet i Stavanger ved Ole Andreas H. Engen er ansvarlig for prosjektet. Karen Lund Petersen fra Danish Institute for International Studies bistår som ekstern veileder.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Hybride trusler (som oppgaven kaller det) er det kun en håndfull av myndighetsorganer som arbeider med. Du er valgt som informant på bakgrunn av din inngående kunnskap om fagfeltet som kan bidra til å besvare oppgavens problemstilling. Prosjektet vil intervju ca. 4-7 personer med tilknytning til norske myndighetsorganer som er relevant for oppgavens tematikk.

Hva innebærer det for deg å delta?

Dersom du velger å delta i prosjektet innebærer det et intervju (enten virtuelt eller fysisk) som varer i ca. 1 time, og består av 5-10 spørsmål. Vår samtale vil bli tatt opp, dersom det er mulig, og i ettertid transkriberes. Informasjonen du gir vil bli anvendt for å besvare oppgavens problemstilling. Dine svar vil sees i relasjon til de andre intervjuene, og visa versa. Dette vil si at svarene du gir vil kunne gjengis i andre intervjuer.

Opgavens antakelse er at norske myndigheter har en ulik konseptualisering av hybride trusler, og at dette påvirker samvirke. Informasjonen fra intervjuene og dokumentanalysen vil derfor analyseres og settes opp mot hverandre.

Dersom enkelte detaljer i vår samtale skal holdes utenfor oppgaver er det bare å informere meg, og det vil bli gjort.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan dine opplysninger vil bli oppbevart og brukt

Opplysningene om deg vil kun brukes til formålene som er fortalt om i dette skrivet. Opplysningene er konfidensielle og behandles i samsvar med personvernregelverket.

Informasjonen du gir vil knyttes til ditt arbeidssted i oppgaven. Hvis det er mulig ønsker oppgaven også å referere til fagområdet du jobber innenfor, eller stillingen du besitter. Ditt navn vil kun brukes i oppgaven dersom du samtykker til det.

Kun jeg, Bernhard Christoffer Caspari, vil ha tilgang til dine personopplysninger via mine personligedigitale enheter og kontoer som er passordbeskyttet. Dersom du samtykker til at opplysningene dine:navn, arbeidssted og stilling blir en del av oppgaven vil dette bli publisert offentlig med masteroppgaven. Dersom du kun ønsker at arbeidssted og evt. stilling publiseres, holdes navnet ditt utenfor.

Hva skjer med opplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Opplysningene du samtykker til at deles vil være allment tilgjengelig på ubestemt tid da oppgavendeles på internett.

Oppgaven vil behandle dine personopplysninger frem til 15.06.2021, og data med personopplysninger oppbevares videre til 01.09.2021 på privat enhet. Etter denne dato slettes alle personopplysninger i datamaterialet (ikke publikasjon).

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- å få slettet personopplysninger om deg, og
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir prosjektet rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Universitetet i Stavanger har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med: Universitetet i Stavanger ved Ole Andreas H. Engen, tel: 92467852, epost: ole.a.engen@uis.no

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Ole Andreas Engen
(Forsker/veileder)

Ole Andreas Engen
Ole Andreas Engen (Mar 8, 2021 08:45 GMT+1)

Bernhard Christoffer Caspari

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet *Masteroppgave i Samfunnssikkerhet* og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet 01.09.2021

(Signert av prosjektdeltaker

Digital signering for informasjonsskriv og samtykke

Final Audit Report

2021-03-08

Create	2021-03-08
By	Bernhard Christoffer Caspari
Status	Signed
Transaction	CBJCHBCAABAABFa5xesK6jOUdXARAF9yAx5L_gs4Wgwa

"Digital signering for informasjonsskriv og samtykke" History

- Document created by Bernhard Christoffer Caspari (bcc_95@hotmail.com)
2021-03-08 - 7:31:40 AM GMT- IP address: 86.106.103.252
- Document emailed to Ole Andreas Engen (ole.a.engen@uis.no) for signature
2021-03-08 - 7:32:34 AM GMT
- Email viewed by Ole Andreas Engen (ole.a.engen@uis.no)
2021-03-08 - 7:43:53 AM GMT- IP address: 85.165.94.55
- Document e-signed by Ole Andreas Engen (ole.a.engen@uis.no)
Signature Date: 2021-03-08 - 7:45:09 AM GMT - Time Source: server- IP address: 85.165.94.55
- Agreement completed: 2021-03-08 - 7:45:09 A